

ISSN: 1308-738X

UŞAK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ
UŞAK, TÜRKİYE

USAK UNIVERSITY
JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Cilt/Volume 11 Yıl/Year 2018

Sayı/Issue 2 Haziran/June 2018

Sahibi

Uşak Üniversitesi Adına

Prof. Dr. Ekrem SAVAŞ

Rektör

Editörler

Prof. Dr. Mehmet KARAYAMAN

Dr. Öğr. Üyesi Leyla KILIÇ AKSU

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Mehmet ÖZ, Hacettepe Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Mehmet KARAYAMAN, Uşak Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Murat ÖNTUĞ, Uşak Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Saim SAVAŞ, Uşak Üniversitesi, Türkiye

Prof. Alejandro GARCÍA-SANJUAN, Huelva Üniversitesi, İspanya

Prof. Andre Prera Moshe VERISSIMO, Lizbon Üniversitesi, Portekiz

Prof. Dimitris J. KYRTATAS, Thess Üniversitesi, Yunanistan

Prof. Orlin SABEV, Bulgaristan Bilimler Akademisi, Bulgaristan

Prof. Richard Candida SMITH, Kaliforniya Üniversitesi, ABD

Doç. Dr. Barış METİN, Uşak Üniversitesi, Türkiye

Doç. Dr. Birol ERKAN, Uşak Üniversitesi, Türkiye

Doç. Dr. Hacer TOPAKTAŞ, İstanbul Üniversitesi, Türkiye

Doç. Dr. Nurgün KOÇ, Karabük Üniversitesi, Türkiye

Doç. Dr. Nuri KARAKAŞ, Ege Üniversitesi, Türkiye

Dr. Öğr. Üyesi Leyla AKSU KILIÇ, Uşak Üniversitesi, Türkiye

Dr. Öğr. Üyesi M. Salih ERKEK, Uşak Üniversitesi, Türkiye

Dr. Öğr. Üyesi Selda GÜNER, Hacettepe Üniversitesi, Türkiye

Haziran-2018 Hakem Kurulu

Prof. Dr. Ayşe Sevgi ÖZTÜRK, Anadolu Üniversitesi,

Doç. Dr. Birol ERKAN, Uşak Üniversitesi

Doç. Dr. Uğur KESKİN, Anadolu Üniversitesi

Doç. Dr. Osman ÖZKUL, Sakarya Üniversitesi

Doç. Dr. Zekerya BATUR, Uşak Üniversitesi

Doç. Dr. Ercan ÖZEN, Uşak Üniversitesi

Doç. Dr. Feyza ÖZGÜNDOĞDU, Hacettepe Üniversitesi

Dr. Öğretim Üyesi Mesut ÖNCEL, Pamukkale Üniversitesi

Dr. Öğretim Üyesi Ömer Tuğrul KARA, Çukurova Üniversitesi

Dr. Öğretim Üyesi Ceylan ÖZCAN, Hacettepe Üniversitesi

Dr. Öğretim Üyesi Evrim ERSÖZ KOÇ, Dokuz Eylül Üniversitesi

Dr. Öğretim Üyesi Esra SAHTİYANCI ÖZTARHAN, Ege Üniversitesi

Dr. Öğretim Üyesi Barış YILMAZ, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Dr. Öğretim Üyesi Hasan GÜLER, Uşak Üniversitesi,

Dr. Öğretim Üyesi Rukiye TINAS, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Dr. Öğretim Üyesi Pınar AYDOĞAN, Karadeniz Teknik Üniversitesi

Dr. Öğretim Üyesi Oğuz KARA, Düzce Üniversitesi,

Dr. Öğretim Üyesi Mürsel ETHEM, Pamukkale Üniversitesi

Dr. Öğretim Üyesi Ercan ŞEN, Afyon Kocatepe Üniversitesi

Düzenleme ve Koordinasyon

Arş. Gör. Semra AKINCI

Adres

Uşak Üniversitesi, 1 Eylül Kampüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü,UŞAK

sosyaldergi@usak.edu.tr

Publisher

On Behalf of Usak University

Prof. Dr. Ekrem SAVAŞ

Rector

Editors

Prof. Dr. Mehmet KARAYAMAN, Usak University

Dr. Leyla KILIÇ AKSU, Usak University

Publication Board

Prof. Dr. Mehmet ÖZ, Hacettepe University, Turkey,

Prof. Dr. Mehmet KARAYAMAN, Usak University, Turkey

Prof. Dr. Murat ÖNTUĞ, Usak University, Turkey ,

Prof. Dr. Saim SAVAŞ, Usak University, Turkey

Prof. Alejandro GARCÍA-SANJUAN, Huelva University, Spain

Prof. Andre Prera Moshe VERISSIMO, University of Lisbon, Portugal

Prof. Dimitris J. KYRTATAS, University of Thess, Greece

Prof. Orlin SABEV, Bulgarian Academy of Science, Bulgaria

Prof. Richard Candida SMITH, University of California, USA

Assoc. Prof. Barış METİN, Usak University, Turkey

Assoc. Prof. Birol ERKAN, Usak University, Turkey

Assoc. Prof. Hacer TOPAKTAŞ, Istanbul University, Turkey

Assoc. Prof. Nurgün KOÇ, Karabuk University, Turkey

Assoc. Prof. Nuri KARAKAŞ, Ege University, Turkey

Dr. Leyla AKSU KILIÇ, Usak University, Turkey

Dr. M. Salih ERKEK, Usak University, Turkey

Dr. Selda GÜNER, Hacettepe University, Turkey

Year 11/June-2018

Scientific Advisory Board

Prof. Dr. Ayşe Sevgi ÖZTÜRK, Anadolu University

Assoc. Prof. Birol ERKAN, Usak University

Assoc. Prof. Uğur KESKİN, Anadolu University

Assoc. Prof. Osman ÖZKUL, Sakarya University

Assoc. Prof. Zekerya BATUR, Usak University

Assoc. Prof. Ercan ÖZEN, Usak University

Assoc. Prof. Feyza ÖZGÜNDOĞDU, Hacettepe University

Dr. Mesut ÖNCEL, Pamukkale University

Dr. Ömer Tuğrul KARA, Cukurova University

Dr. Ceylan ÖZCAN, Hacettepe University

Dr. Evrim ERSÖZ KOÇ, Dokuz Eylül University

Dr. Esra SAHTİYANCI ÖZTARHAN, Ege University

Dr. Barış YILMAZ, Mugla Sıtkı Kocman University

Dr. Hasan GÜLER, Usak University

Dr. Rukiye TINAS, Eskisehir Osmangazi University

Dr. Pınar AYDOĞAN, Karadeniz Teknik University

Dr. Oğuz KARA, Duzce University

Dr. Mürsel ETHEM, Pamukkale University

Dr. Ercan ŞEN, Afyon Kocatepe University

Arrangements and Coordination

Res. Asst. Semra AKINCI

Address

Uşak Üniversitesi, 1 Eylül Kampüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, UŞAK
sosyaldergi@usak.edu.tr

Editörden

İnsan ve toplumu ilgilendiren konular sosyal bilimlerin ilgi alanına girmektedir. Kısacası sosyal bilimler dünyanın ve yaşamın insani ve toplumsal yönlerini inceleyen bir anlayışı barındırmaktadır. İnsan yaşamının her aşamasında sosyal bilimlerin ilgi alanına giren bölümler ile karşılaşmaktadır. Geçmişimizi öğrenmek için Tarih'e, içinde yaşadığımız mekan ve doğa için Coğrafya'ya, toplumsal yapı ve değerlerimizi öğrenmek için Sosyoloji'ye ihtiyaç duyarız. Bu haliyle sosyal bilimler bütün bölümleri ile merkezinde insanın olduğu toplumun ihtiyaçlarına cevap verecek bilim dallarını barındırmaktadır.

Sosyal bilimler alanında yapılan çalışmaların yayımlanması ve toplum faydasına sunulması önemlidir. Bu sebeple Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi olarak 10 yıldır sosyal bilimler alanındaki çalışmaları bilim dünyasına ve toplum hizmetine kazandırmanın mutluluğunu yaşamaktadır. Bu sayımızda başlıklı makaleler “İş Verimini Etkileyen Davranışsal Etkenlerin Demografik Özelliklere Göre Değerlendirilmesi; Lojistik Sektörü Örneği”, “Bilim Şenliği Etkinliklerinin Öğrenci Veli Ve Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi”, “Bir Metafor Olarak “Almanya Kafe”, “Mobbing’in Çalışanların Performansı Üzerine Etkisi: İstanbul’da Bankacılık Sektörü Üzerine Bir Uygulama”, “İşid’in Toplumsal Ve Küresel Dinamikleri” ve “A Reader- Response Approach To Sherwood Anderson:Death In The Woods” başlıklı makaleler yer almaktadır.

Bilimsel çalışmalarıyla, bu sayının hazırlanmasına katkıda bulunan makale yazarlarına, makaleleri inceleyerek hakemlik yapan değerli akademisyenlere, yayın kuruluna ve yayın aşamasında emeği geçenlere teşekkür ediyoruz. Sonraki sayılarda tekrar buluşmak dileğiyle...

Prof. Dr. Mehmet KARAYAMAN

Dr. Öğr. Üyesi Leyla AKSU KILIÇ

İçindekiler/Contents

Mesut ATASEVER

İş Verimini Etkileyen Davranışsal Etkenlerin Demografik Özelliklere Göre Değerlendirilmesi; Lojistik Sektörü Örneği

Evaluation Of Behavioral Factors Affecting Business Yield By Demographic Characteristics; Logistics Sector Example

116-131

Murat BAŞAR-Cihangir DOĞAN-Nurcan ŞENER-Zübeyir Gökhan DOĞAN

Bilim Şenliği Etkinliklerinin Öğrenci Veli Ve Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi

The Evaluation Of Beykoz Science Festival İn Accordance With The Participant Views

132-147

Evrin ÖZESKİCİ

Bir Metafor Olarak “Almanya Kafe”

“Cafe Deutschland”As A Metaphor

148-153

Murat KESEBİR

Mobbing’in Çalışanların Performansı Üzerine Etkisi: İstanbul’da Bankacılık Sektörü Üzerine Bir Uygulama

The Effect Of Mobbing On The Performance Of Employees:
An Application In The Banking Sector In Istanbul

154-169

Selda GEYİK YILDIRIM

İşid’in Toplumsal Ve Küresel Dinamikleri

Social And Global Dynamics Of Isis

170-182

Yasemin Güniz SERTEL

A Reader- Response Approach To Sherwood Anderson:

Death In The Woods

Sherwood Anderson'a Okur-Odaklı Yaklaşım: Death İn The Woods

183-190

İŞ VERİMİNİ ETKİLEYEN DAVRANIŞSAL ETKENLERİN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ; LOJİSTİK SEKTÖRÜ ÖRNEĞİ Mesut ATASEVER*

Özet

Bu çalışmanın amacı, iş verimliliğini etkileyen davranışsal etkenlerin demografik özelliklere göre değerlendirilerek, demografik özelliklerin iş verimliliğini etkileyip etkilemediğini, etkilemekteyse ne yönde etkilediğini de belirlemektir. Ayrıca, demografik özelliklerin yanında bu etkenlerin birbirini ne yönde etkilediğini de tespit etmektir. İş verimini etkileyen davranışsal etkenler, işletme başarısını önemli ölçüde etkilediği için oldukça önemlidir. Çünkü işletmenin başarısı esasen insan kaynaklarının başarısıdır denilebilir.

Kapsam olarak, Türkiye’de faaliyet gösteren lojistik sektörü çalışanlarının demografik ve davranışsal özellikleri (sanal kaytarma, işten ayrılma niyeti, örgütsel güven, örgütsel özdeşleşme, örgütsel sinizm, depresyon) belirlenmiştir. Çalışmada anket yöntemi kullanılmış, 99 lojistik çalışanından elde edilen sonuçlar SPSS programı ile analiz edilerek yorumlanmıştır.

Çalışmanın bütün çalışanlarla ilgili bilgi vermesi beklenmekle birlikte özellikle lojistik sektöründe çalışanlar konusunda akademisyen ve araştırmacılara katkı sağlayabileceği öngörülmektedir. Lojistik sektörünü diğer sektörlerden özellikle ayıran belirleyici nitelikler; çalışanlar bakımından hız, zaman, inisiyatif alma ve güven unsurlarından oluşmaktadır. Bu çalışmanın sonucuna göre birçok değişken bakımından lojistik sektörü çalışanlarında anlamlı farklar bulunmamaktadır. Yine bu faktörlerin çoğunda cinsiyet yönünden fark bulunmadığı anlaşılmıştır. Dikkat çeken bir farklılık olarak, örgütsel özdeşleşme bakımından, yaş arttıkça örgütsel özdeşleşmenin de arttığı gözlemlenmektedir.

Anahtar Kelimeler: davranışsal etkenler, verimlilik, lojistik sektörü

EVALUATION OF BEHAVIORAL FACTORS AFFECTING BUSINESS YIELD BY DEMOGRAPHIC CHARACTERISTICS; LOGISTICS SECTOR EXAMPLE

Abstract

The aim of this study is to determine the behavioral factors affecting business productivity by evaluating demographic characteristics and determining whether demographics affect business productivity or impact on business efficiency. It also recognizes how these factors influence each other. This issue is very important because it significantly affects business success. Because the success of the business can be said to be mainly the success of human resources.

In scope, the demographic and behavioral characteristics of the employees of the logistics sector are determined. The survey method was used in the study and the results obtained from 99 logistics employees were analyzed and interpreted by the SPSS program.

Although it is expected that the employee will give information about all the employees, academicians and researchers are expected to enlighten the employees especially in the logistics sector. It can be stated that the elements that distinguish the logistics industry from other sectors in particular are the speed, the importance of the time factor, the initiative and confidence in terms of

* Dr. Öğretim Üyesi, Uşak Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, Uluslararası Lojistik ve Taşımacılık Bölümü, Uşak/Türkiye, mesut.atasever@usak.edu.tr

employees. In this respect, the logistic ssector has created the subject of this study. According to the results of this study, all of the behavioral characteristics were found to give different results.

Keywords: behavioral factors, productivity, logistic sector

GİRİŞ

Bir işletme için insan kaynaklarının verimli bir şekilde değerlendirilmesi oldukça önemlidir. İşletmede en önemli kaynağın insan olduğu bilinen bir gerçektir. Bu kaynağın verimini etkileyen çok fazla etken olduğu belirtilebilir. Bu çalışmada, iyi yönetilmediğinde işletmeyi başarısızla sonuçlandırabilecek, bilimsel literatürde gün geçtikçe daha fazla yer alan etkenler ele alınarak, insan kaynakları konusunda daha duyarlı bir işletme ortamı oluşturulmasına katkı sağlanması düşünülmüştür. Ele alınan davranışsal faktörler, güncel toplumsal gelişmelerle direkt ve dolaylı olarak ilgilidir, hem de işletme başarısında ve başarısızlığında, çoğu zaman fark edilmeyen önemli etkenlerdir.

Lojistik sektörü, dünya ekonomisinde payını sürekli artıran, katma değeri yüksek bir sektördür. Lojistik, ekonomik yapı içerisinde üstlenmiş olduğu bu rolle, ülke ekonomisine birçok yönden değer ve katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla sağladığı bu değer ve katkı toplumun gelişmişlik düzeyi üzerinde ikincil dereceden rol oynamaktadır (Erkan, 2014). Fiziksel ürünlerin üretimden tüketiciyle buluşana kadar geçirdiği evrelerde lojistikten bahsedilmektedir. Depolama, taşıma, sigortalama, tedarik, ambalajlama lojistik Süreçlerden bir kısmını ifade etmektedir. Lojistik çalışanlarını diğer çalışanlardan ayıran farklılıklar var mıdır? Temelde çalışanlarla ilgili birçok konu, lojistik çalışanları ile de ilgilidir. Farklılık düşünülecek olursa, lojistik sektöründe hız, tam zamanında gerçekleştirme, zaman faktörü, güven ve güvenlik daha ön planda görülmektedir. Ayrıca lojistik sektörü, rutin dışı işlemlerin yoğunluğundan dolayı çalışanlarda hızla inisiyatif almayı da gerektirmektedir.

İŞ VERİMİNİ ETKİLEYEN DAVRANIŞSAL ETKENLER

Sanal Kaytarma

Sanal kaytarma genel olarak iş amaçlı kullanım için sunulmuş olan bilgisayar ve internet sistemlerinin kişisel amaçlar için kullanılması anlamına gelmektedir (Örücü ve Yıldız, 2014). Bilgi ve iletişim teknolojilerinin yanlış kullanımları büyüyen bir trend içinde seyretmekte ve bu da işletmeler için önemli bir problem olmaktadır (Wheatherbee, 2010). İşyerinde internette vakit geçirmek bilgiye online erişim ve e-işletme, işletmelere önemli kolaylıklar sağlarken zamanla internet sessiz bir şekilde çalışanların iş saatleri içerisinde kendi mal ve hizmetlerini sattığı, müzik indirdiği, kumar oynadığı, gazete ve spor haberlerini takip ettiği, online oyunlar oynadığı, birbirlerine sürekli e-kartlar gönderdiği ve yetişkin sitelerinde (pornografik içerikli) ciddi zamanların harcadığı bir yer haline gelmektedir (Greengard, 2000).

Sanal dünya (cyberspace) işletmelere faydalanmak için eşsiz ve önemli bir ortam sağlamaktadır. Özellikle yeni bilgilerin yaratılması sürecinde örgütün önemli bir varlığını oluşturmaktadır. Ancak bu ortam iyi yönetilmediği takdirde birtakım sorunlarla karşılaşılması da kaçınılmaz olacaktır (Whitty ve Carr, 2006).

Çalışanların iş saatlerinde iş dışı internet ve bilgisayar kullanımına bir çözüm getirilmedikçe, işletme içerisinde sanal kaytarma yapan çalışanların sayısı da artacaktır. Bu durumda işletmeler önemli maliyet ve verimlilik kayıplarıyla karşılaşacak ve örgütsel etkinlik de bu durumdan olumsuz olarak etkilenecektir (Stanton, 2002).

İşten Ayrılma Niyeti

Herhangi bir çalışanın mevcut işinden ayrılma niyeti ve gelecekte başka bir iş bulma planıdır (Purani ve Sahadev, 2007). Kişinin çalıştığı kurumdan, örgütten, şirketten ayrılma konusunda bilinçli bir karar vermesi veya buna niyet etmesidir (Barlett, 1999). Devir niyeti (turnoverintent) olarak da bilinen işten ayrılma niyeti, bir çalışanın artık kendi kurumunda

hizmet sunmaya devam etmeme isteği olarak tanımlanmaktadır (Henryhand, 2009). Başka bir deyişle kurumdan sürekli ve katı bir şekilde ayrılma isteğidir (Tett ve Meyer, 1993).

İşten ayrılma niyetine etki eden etmenler üç başlık altında ele alınmaktadır (Kaya, 2010); Geneleekonomik nedenler: Genel ekonomik durum ve işgücü piyasasına etkisi, genel ekonomik durum ve refah düzeyinin yükselmesi, mekanikleşme, otomasyon nedeniyle kolayca başka işlere uyum sağlama ve başka işlere geçme imkânlarının artması, özellikle tarım kesiminde mevsimlik çalışma alanlarının etkisi. İşletme İçi Nedenler: İşletmelerin kuruluş yeri, ulaşım olanakları, işin türü ve güçlük derecesi, olumsuz örgütsel koşullar, ücretlendirme sisteminin bozukluğu, kötü iş koşulları, iş görenlerin, psikolojik, fizyolojik ve mesleki bilgi ve beceri açısından aşırı zorlanmaları, kötü personel yönetim uygulamaları, üretim sürecinin iyi işlememesi. Kişisel Yaşam Şartlarına İlişkin Nedenler: Hayat şartlarındaki değişiklikler, başka bir işe duyulan sempati, aile ilişkilerindeki değişimler, yaşla ilgili zorunluluklar, eğitim ve öğrenim ihtiyaçları, çeşitli psikolojik ve fiziksel nedenler, işle ilgili olarak beklenti ve ideallerin gerçekleşmemesi.

Bir çalışanın ayrılma niyeti, özellikle insan kaynakları yönetimi alanında önemli bir sorundur. Örgütler ve araştırmacılar, işe son verme, ilan, seçme, işe alma gibi nedenlerden dolayı ciddi maddi kayıplara neden olan bu faktörü ortadan kaldırmak ya da olumsuz etkisini azaltmak için çeşitli çalışmalar yapmaktadırlar (Khan vd., 2013).

Sürekliliği ve sürdürülebilirliği olan bir işletmede, çalışanların işten ayrılma niyetlerinin oran olarak az olması beklenilmektedir.

Örgütsel Güven

Güven bir tarafın karşı taraftan kişisel olarak yarar göreceğine veya en azından istismara ya da zarara uğramayacağına yönelik olumlu beklenti içinde olma durumu olarak tanımlanmaktadır (Perks ve Halliday, 2003). Güven hemen hemen herkes tarafından anlaşıldığı düşünülen fakat açıklanması veya tanımlanması zor görülen kavramlardan biridir (Taylor, 1989). Güven duygusunun yokluğu veya varlığı hayatın her anında hissedilmektedir. Bu duygunun bulunmadığı ilişkilerin sürdürülemez olduğu kabul edilmektedir. Güven duygusunun; kendine güven duymak, güvenilir olmak ve başkalarına güven duymak olarak ifade edilen ve aşağıda açıklanan üç farklı boyutu bulunmaktadır (Baltaş, 2000)

Güven kavramı çok geniş boyutlu bir kavram olup, aynı zamanda psikoloji, politik bilim, sosyoloji, ekonomi, antropoloji, tarih ve yönetim gibi sosyal bilimlerin farklı disiplinlerinin konusu olmuştur (Gambetta, 1988; Lewicki ve Bunker, 1996; Worchel, 1979).

Güven önemli bir kültürel değer olması sebebiyle örgütsel yapılara da etki etmektedir. Çalışanlar arasındaki yüksek ölçüde güven, örgüt yapısındaki merkezileşme eğilimini de azaltmaktadır. Güven azlığı ise merkezileşmeyi artırmakta, katı dışsal denetimi devreye sokmaktadır (Sargut, 1994).

Güvenin tanımlanmasında olduğu gibi güvenin türleri ya da yapısına ilişkin olarak da ilgili literatürde farklı sınıflamalar mevcuttur. Bu sınıflamalar ışığında güven kavramını, hesaplanmış güven, bilgiye dayalı güven ve özdeşleşmeye dayalı güven şeklinde tasnif edilebilir (Tüzün, 2006).

Demircan ve Ceylan, (2003)'e göre örgütsel güven, örgüt içi güven, örgüt içinde oluşan güven iklimi olup, örgütsel rollere, ilişkilere, deneyimlere dayanarak örgüt üyelerinin, bireylerin niyetleri ve davranışları hakkındaki olumlu beklentileridir. Örgütsel güven konusundaki araştırmalar temel olarak üç alanda odaklanmıştır; kişiler arası güven, amire güven ve üst yönetime güven Bir başka deyişle güven hem birey hem de örgüt düzeyinde oluşmaktadır ancak kişiye güven ve örgüte güven birbirlerinden farklı kavramlardır. Mishra ve Morrissey (1990) örgütsel güveni "bir işgörenin; örgütün sağladığı desteğe ilişkin algıları, liderin doğru sözlü olacağına ve özünün ardında duracağına olan inancı olarak" tanımlamaktadırlar. Bu bağlamda güven hem yatay hem de dikey anlamda tüm örgüt içi ilişkilerin temelini oluşturmaktadır. Karar organı konumundaki kişiye güven duyma bireyde

karar vermeye bizzat katılıyormuşçasına bir tatmine neden olmakta ve karşılıklı güven çalışanların iş tatminini artırmaktadır (Pillai, 1999). Örgütsel güven oldukça önemlidir, çünkü; üst düzey örgütsel güven yaratan örgütlerin, örgüt yapılarının daha uyumlu, stratejik ittifakının daha güçlü, takımları oluşturmada daha etkin olduğu ve daha etkin kriz yönetimi gerçekleştirdikleri görülmektedir (Tüzün, 2006).

Yüksek güvene sahip örgütlerin, düşük güvene sahip örgütlere göre daha başarılı, intibakı kolay ve yenilikçi örgütler olduğu gözlemlenmektedir. Örgütsel güven, örgütün tüm çalışanlarının iş memnuniyeti ve algılanan örgüt etkinliğine bağlı durumdadır. Örgüt içi güven, işbirlikçi davranış geliştirme, performans değerlendirme, amaç oluşturma, liderlik, takım ruhu oluşturma örgütsel bağlılık ve çalışan memnuniyetine katkıda bulunma gibi örgütsel faaliyetler ve süreçlerde önemli rol oynamaktadır (Huff ve Kelley, 2003).

Örgütsel Özdeşleşme

Örgütsel özdeşleşme sosyal özdeşleşmenin örgütlerde ele alınmasıyla ortaya atılmış bir kavram olduğundan, öncelikle sosyal özdeşleşmenin açıklanması gerekir. Sosyal özdeşleşme bir gruba ait olma algısıdır (Ashforth ve Mael, 1989). Ayrıca, örgütsel özdeşleşmenin, bireyin kendisini tanımlarken kullandığı kavramlarla, bir örgütü tanımlarken kullandığı kavramlar arasındaki benzerlik derecesi olduğu belirtilmiştir (Dutton vd.,1994). Sosyal özdeşleşme tanımından yola çıkılırsa, örgütsel özdeşleşme “bir örgütle birlik olma veya bir örgüte ait olma algısıdır” (Ashforth ve Mael, 1989).

Örgütsel özdeşleşme kavramını örgüt içi grupları düşünerek ele alındığında çalışanların özdeşleştiği en az dört odak noktasının olduğu söylenebilir. Bunlar çalışanın kendi kariyeri ile özdeşleşmesi, çalışanın çalışma grubu ya da birimi ile özdeşleşmesi, çalışanın örgütün tamamı ile özdeşleşmesi ve son olarak çalışanın mesleği ile özdeşleşmesidir. Sosyal sınıflandırma teorisinin sınıflandırma aşamaları ile ilişkili olarak kariyer özdeşleşmesi sınıflandırmanın kişisel seviyesine denk gelirken diğer üç odak noktası grup seviyesine denk gelmektedir (Van Dick ve Wagner, 2002).

Örgütsel özdeşleşme çalışanların örgütteki davranışlarına yön verebilecek bir kavramdır çünkü özdeşleşme sayesinde çalışanlar işlerini anlamlı bulurlar ve daha büyük bir bütünün parçası olduklarını hissederler. Çalışan-örgüt ilişkisini anlamak açısından örgütsel özdeşleşme değerli bir kavram olarak görülmesine rağmen, bu konuda oldukça az sayıda çalışma bulunmaktadır (Karabey, İşcan, 2007).

Örgütsel Sinizm

Sinizm kavramı son yıllarda özellikle örgütsel davranış alanında dikkat çeken konulardan birisi haline gelmiştir. Fakat literatürde bu konu ile ilgili yapılan çalışmalar henüz çok yenidir. Bireylerin yalnız kendi çıkarlarını gözetmesine inanan ve buna göre herkesi çıkarıcı kabul eden kimseye “sinik” ve bunu açıklamaya çalışan düşünceye sinizm denmektedir. Sinizme ilişkin temel inanç; dürüstlük, adalet ve içtenlik ilkelerinin kişisel çıkarlara kurban edildiği yönündedir. Sinizm, “kuşkuculuk”, “şüphencilik”, “güvensizlik”, “inançsızlık”, “kötümserlik”, “olumsuzluk” sözcükleriyle yakın anlamlara sahip olmakla beraber, modern yorumunda, bireyin “kusur bulan, zor beğenir, eleştirir” anlamı daha baskındır (Erdost vd., 2007).

Örgütsel sinizm, “bireylerin örgütlerinin ahlaki bütünlükten yoksun olduğu ve hakkaniyet, dürüstlük ve samimiyet gibi değerlerin örgütsel çıkarlar için feda edildiği yönündeki inançları”dır (Berneth vd., 2007). Bir diğer tanımla örgütsel sinizm; kişi, grup, ideoloji, sosyal yetenekler veya kurumların güvensizliğine yönelme ve kızgınlık, ümitsizlik, hayal kırıklığı ile belirginleşen tutumlar olarak tanımlanmaktadır (Andersson, 1996).

Örgütsel sinizm çalışanların, örgütlerinin dürüstlükten yoksun olduğuna inandıkları zaman ortaya çıkmaktadır. Dürüstlüğün olmadığına dair bu algılama özellikle daha çok; ahlaklılık, adalet ve dürüstlük ile ilgili temel beklentilerin ihlal edildiği algısından kaynaklanabilmektedir. Örgütsel sinizm, geleceğe dönük bir nitelik olarak

kavramsallaştırılmakta, deneyimler sonucu gelişen bir “öğrenilmiş düşünceyi” temsil ettiği ileri sürülmektedir (Johnson ve M. O’leary-Kelly,2003). Örgütlerde yaşanan sinizmin; kişisel ve örgütsel açıdan birçok olumsuz sonucunun olduğu düşünüldüğünde, işyerlerinde sinizmin ortaya çıkışını önlemek ya da böyle bir durum ortaya çıktığında bunu yönetmek için etkili stratejiler uygulamak öncelikli hale gelmektedir. Bu tür stratejileri uygulamada kuşkusuz en büyük sorumluluk örgüt içindeki yöneticilerine ve liderlerine düşmektedir (Özler ve Atalay, 2010).

Depresyon

Depresyon; şiddeti, belirti tipleri ve hastalık seyri açısından değişkenlik gösteren geniş bir yelpaze içinde tanımlanan bir sendromdur. Normal üzüntü halinden şiddetli, psikotik belirtilerle seyreden farklı tablolara depresyon tanısı konulabilir. Duygudurum açısından baktığımız zaman herkesin zaman zaman normal olarak yaşadığı duygulanımların şiddetli, yoğunluk ve süre olarak aşırı olduğu durumlarda bir sendrom olarak majör depresyon söz konusu olabilir (Rothschild, 1999).

Depresyon işletme açısından, insan kaynaklarının verimliliği açısından oldukça önemlidir. Çünkü depresyon sık görülen, kronik ve yeti yitimine yol açan bir hastalıktır. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından depresyon bütün dünyadaki en acil dördüncü halk sağlığı sorunu olarak sıralanmıştır. Yeti yitimine yol açma açısından bakılınca majör depresyon birinci sırada yer almaktadır; onu demir eksikliği anemisi, düşmeler, alkol kullanımı ve kronik obstrüktif akciğer hastalığı izler (Murray CJL,1996). Yeti yitimi hem sosyal (içe çekilme, yalnızlık, boşanma), hem bedensel (mortalite artışı, bedensel sağlığın zayıflaması, sağlık hizmetlerinin fazla kullanılması ve kronikleşme) hem de psikolojik (intihar, yaşam kalitesinin düşmesi ve bilişsel yetilerde zayıflama) alanlarda görülür (Wells KB, Siewart K, Hays RD, 1989). Özellikle depresyonun bu çalışma bakımından önemi ise aile, iş, okul, evlilikte beklenen toplumsal rolleri yerine getirme isteği ve yetisinde azalma durumundan dolayıdır (Rothschild AJ., 1999).

LOJİSTİK SEKTÖRÜ

Lojistik, müşterinin ihtiyaçları doğrultusunda hizmetler de dahil olmak üzere tüm ürünlerin ve ilgili bilgilerin çıkış noktasından varış noktasına kadar etkili ve verimli bir biçimde taşınması ve depolanması için gerekli prosedürleri planlama, uygulama ve denetleme sürecidir. Bu tanıma içe doğru, dışa doğru, dahili ve harici hareketler dahildir (Council of Supply Chain Managament Professionals, 2010). Bir başka tanımla lojistik; doğru ürünü, doğru yerde, doğru zamanda, doğru miktarda, doğru şekilde, doğru kalitede, rekabetçi bir fiyatla sağlamaktır (Lojistik Sektör Raporu, 2013).

Lojistik sektörü hem gelişme hızı hem öneminin artması sebebiyle son yıllarda ilgi odağı haline gelmiştir. Çalışanlar bakımından diğer sektörlerden az veya çok fark eden yönleri mevcuttur. Hız, hareketlilik, zaman hassasiyeti, ürün ile direkt ilişki bu farklardan bazılarıdır. Bu sebeple bu çalışmanın konusu olmaktadır.

Lojistik, tüm faaliyetlerin programlı ve bütünleşmiş şekilde gerçekleşmesini hedefleyen bir yönetim çerçevesini sağlar. Lojistik faaliyetler, tedarik zincirinde tüm lojistik faaliyetlerin tek bir sorumlu işletmede toplanmasını sağlayarak işletmelerin esas faaliyet bölümlerine odaklanmalarına sağlar. Sabit yatırım gerektiren yüksek maliyetli lojistik alt yapısı meydana getirmek yerine imalata kaynak ayırmasına yardım ederek aynı zamanda depolama, trafik ve güvenlik bakımından işletmenin yükünü azaltır. Lojistik bölümü de, imalatçı işletmelerin, kendi konuları olan imalata odaklanarak, tedarik zinciri içinde faaliyetleri dış kaynak kullanımı (outsourc) yöntemiyle sağlanmasından meydana gelmiştir(Babacan, 2003).

Lojistik, Latin kökenli bir kelimedir. İki ayrı kelimenin bir araya gelmesinden oluşur. Bu kelimeler; mantık anlamında ki “logic” ile istatistik anlamındaki “statics”dir. Bu doğrultuda kelimenin sözlük anlamı “mantıklı hesaptır”. Lojistik, Yunanca “Logistikos”

kelimesinden gelmekte olup, “hesap kitap yapma bilimi”, “hesapta becerikli” anlamına gelir. Bir başka görüşe göre lojistik, “Logic” ve “Statistics” kelimelerinin birleşmesinden meydana gelmiştir (Tanyaş, 2005).

Lojistik sektörü, dünyada yılda 5 trilyon Euro, AB ülkelerinde ise 600 milyar Euro üzerinde bir pazara ulaşmıştır. Lojistik sektörünün 2004 yılı potansiyelinin dünya genelinde 4 trilyon dolar, Kuzey Amerika’da 1,2 trilyon dolar, Avrupa Birliği’nde 1 trilyon dolar olduğu söyleniyor. Lojistik iş potansiyeli son beş yıldır, her yıl dünya GSMH artışına göre % 5 oranında artarken lojistik pazarı küreselleşme, dış kaynak kullanımının artması, ölçeklerin büyümesiyle % 20 oranında artıyor. Türkiye’de ise Gayri Safi Milli Hasıla’nın % 10-13’üne denk gelen 30 milyar dolarlık bir potansiyel pazardan söz ediliyor. Sektördeki hızlı değişim ve çözümlerin çeşitlenmesi beraberinde firma yapılarında da değişiklikler getirmektedir. Öngörüler önümüzdeki yıllarda birleşmeler ve satın almalarla firma adetlerinin azalacağı ve hacimlerin büyüyeceğini göstermektedir. Tüm bu sebeplerle yaşanan değişim, oluşan hizmet ve fiyat rekabeti mevcut sektör risklerinin de değişmesi ve çeşitlenmesine sebep olmaktadır (Lojistik Sektör Raporu, 2013).

Lojistik yönetimi emek yoğun olan bir sektör olduğu için insan kaynakları da sektörün en önemli temasıdır. Çalışanların kabiliyetleri, verimlilikleri, karlılıkları hedefleridir. Günümüzde rekabetin yoğun olduğu sektörlerde müşterilerin tercihlerinde fark yaratabilmek için müşteri memnuniyetleri ve geliştirmeleri ele alınmalıdır. Lojistik yönetimde fiyat odaklı rekabet yerine kalite odaklı tercih edilmesi gerekmektedir. Yani üst kademedekiler kısa ve uzun vadelerle hedefler belirlemelidirler. Dinamik bir sektör olan lojistik sektörünü ileri taşıyacak yetkin insan kaynaklarına sahip olmak hem sektör için oldukça önemlidir. 21. yüzyılda rekabet, bilgi teknolojisi ve insan kaynakları üzerinde yoğunlaşmış durumdadır (Utikad, 2017).

YÖNTEM ve BULGULAR

Yöntem

Çalışmada, Türkiye’de faaliyet gösteren lojistik sektörü çalışanlarından demografik özellikleri ve verimliliği etkileyen davranışsal etkenler konusunda anket ile bilgi toplanmış, bunlar uygun yöntemlerle analiz edilerek sonuçlar çıkarılmaya ve yorumlanmaya çalışılmıştır. Bu çalışmanın lojistik sektörü çalışanlarını daha iyi anlamada faydalı olması beklenmektedir.

Bu çalışma Türkiye lojistik sektörü çalışanlarının evren olarak alındığı ampirik bir çalışmadır. Türkiye’de lojistik çalışan sayısının, 2015 yılı itibariyle yaklaşık 1 milyon kişi olduğu söylenilebilir (Hürriyet haber). Lojistik çalışanı kavramı sınırları net olmayan bir kavram olarak karşımıza çıktığı için (örneğin pazarlama departamında çalışmakta aynı zamanda lojistik çalışanı olarak görülmekte) bu çalışmada lojistik çalışanı olma konusunda tereddüt olmaması için özellikle lojistik firmasında çalışanlara ulaşılmıştır. Çalışmada anket tekniği seçilerek kolayda örneklem yöntemi belirlenmiş, bu amaçla formlar ulaşılabilen 200 lojistik sektörü çalışanına ulaştırılmıştır. Bunlardan 99 anket formu cevaplandırılarak geri dönmüş ve değerlendirmeye uygun bulunmuştur. Ankette, demografik sorular ve iş verimini etkileyen davranışsal etkenlere ait ölçek ifadeleri mevcuttur. Demografik sorular olarak cinsiyet, yaş, eğitim, çalışma süresi, öğrenim durumu ve medeni durum yer almıştır.

Ölçeklere ait tüm ifadeler 5’li likert ölçeği ile cevaplandırılmıştır. Likert ölçeğine; Kesinlikle Katılmıyorum (1), Katılmıyorum (2), Fikrim Yok (3), Katılıyorum (4), Kesinlikle Katılıyorum (5) olarak işaretlemeler yapılarak fikir belirtilmiştir.

İş verimini etkileyen davranışsal etkenler olarak; sanal kaytarma, işten ayrılma niyeti, örgütsel güven, örgütsel özdeşleşme, örgütsel sinizm ve depresyon ele alınarak bunlara ait ölçekler kullanılmıştır. Ölçeklerle ilgili bilgiler şu şekildedir;

Sanal kaytarma ölçeği olarak, önce Lim (2002) tarafından geliştirilen ve daha sonra Blanchard ve Henle (2008) tarafından da geliştirilen ölçek kullanılmıştır. Bu ölçekte 13 adet ifade bulunmaktadır. Bunlar;

1	İşle ilgili olmayan kişisel e-postalarımı bakarım.
2	Haber sitelerini ziyaret ederim.
3	İşle ilgili olmayan kişisel e-postalar gönderirim.
4	Sosyal paylaşım sitelerini ziyaret ederim (facebook, twitter, vb.)
5	İşle ilgisi olmayan kişisel bilgilerimi kontrol ederim.
6	Spor sitelerini ziyaret ederim.
7	Online Alışveriş yaparım.
8	Online açık artırmalara katılırım (ebay, vb).
9	Kişisel web sayfamı düzenlerim.
10	Yetişkin odaklı siteleri ziyaret ederim.
11	Borsa sitelerini ziyaret ederim.
12	Sohbet odalarına katılırım (Messenger, vb.).
13	İşle ilgisi olmayan dosyaları (müzik, video, vb.) indiririm.

İşten ayrılma niyeti ölçeği olarak Polat (2009) tarafından kullanılan ölçek kullanılmıştır. Bu ölçekte 5 adet ifade mevcuttur. Bunlar;

1	Bu işyerinde önümüzdeki yıllarda da çalışmak isterim.
2	Önümüzdeki yıllarda başka bir işyerinde çalışmayı düşünüyorum.
3	Önümüzdeki 5 yıl içinde bu işyerinden ayrılmayı istemiyorum.
4	Diğer yerlerde iş bulma olanağım olup olmadığını bakıyorum.
5	Sık sık işten ayrılmayı düşünüyorum.

Örgütsel güven ölçeği olarak (Polat, 2009) tarafından kullanılan ölçek kullanılmış olup;

1	Çalıştığım işyerinde yönetime büyük güven duyuyorum
2	Yöneticilerime güvenebilirim
3	Genel olarak çalıştığım yerdeki insanların özü sözü birdir
4	Yöneticimin örgüt içinde büyük kredisi vardır

ifadeleri yer almaktadır.

Örgütsel özdeşleşme ölçeği Mael ve Ashforth (1992) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlaması Tak ve Aydemir (2004) tarafından yapılmıştır. Bu ölçekteki ifadeler şu şekildedir;

1	Biri çalıştığım işyerini eleştirdiğinde, kendime hakaret edilmiş gibi hissederim,
2	Diğer kişilerin çalıştığım işyeri hakkında ne düşündükleri benim için çok önemlidir,
3	Çalıştığım işyeri hakkında konuşurken genellikle "biz" ifadesini kullanırım,
4	Çalıştığım işyerinin başarısını kendi başarımlarım gibi hissederim.
5	Biri çalıştığım işyeri için övgü dolu sözler söylediğinde kendime iltifat edilmiş gibi hissederim.
6	Medyada çalıştığım işyerine yönelik bir eleştiri yer aldığı anda kendimi kötü hissederim.

Kullanılan örgütsel sinizm ölçeği Brandes, Dharwadkar ve Dean (1998) tarafından geliştirilmiştir. Örgütsel sinizm ölçeğinde şu ifadeler bulunmaktadır;

1	Çalıştığım işletmeyi düşündükçe gerilim yaşarım,
2	Çalıştığım işletmeyi düşündükçe hiddetlenirim.
3	Çalıştığım işletmeyi düşündükçe sinirlenirim.
4	Çalıştığım işletmeyi düşündükçe içimi bir endişe kaplar.

5	Çalıştığım işletmenin politika, amaç ve uygulamaları arasında çok az ortak yön vardır.
6	Çalıştığım işletmede, bir uygulamanın yapılacağı söyleniyorsa, bunun gerçekleşip gerçekleşmeyeceği konusunda kuşku duyarım.
7	Çalıştığım işletmede, söylenenler ile yapılanların farklı olduğuna inanıyorum.
8	Çalıştığım işletmede, çalışanlardan bir şey yapmaları beklenir, ancak başka bir davranış ödüllendirilir.
9	Çalıştığım işletmede, yapılacağı söylenen şeyler ile gerçekleşenler arasında çok az benzerlik görüyorum.
10	Çalıştığım işletmenin politika, amaç ve uygulamaları arasında çok az ortak yön vardır.
11	Başkalarıyla, çalıştığım işletmedeki işlerin nasıl yürütüldüğü hakkında konuşurum.
12	Başkalarıyla, çalıştığım işletmedeki uygulamaları ve politikaları eleştiririm.
13	Çalıştığım işletmeden ve çalışanlarından bahsedildiğinde, birlikte çalıştığım kişilerle anlamlı bir şekilde bakışırız.
14	Çalıştığım işletme dışındaki arkadaşlarıma, işte olup bitenler konusunda yakınırım.

Depresyon ölçeği ise, Bilgel ve Bayram(2009) tarafından geliştirilmiş olup şu ifadeleri içermektedir;

1	Hiç olumlu duygu yaşayamadığımı fark ettim.
2	Hiçbir beklentimin olmadığı hissine kapıldım.
3	Kendimi üzgün ve depresif hissettim.
4	Neredeyse her şeye karşı olan ilgimi kaybettiğimi hissettim.
5	Oldukça değersiz olduğumu hissettim
6	Hayatın anlamsız olduğu hissine kapıldım.
7	Bir iş yapmak için gerekli olan ilk adımı atmada zorlandım.

Ölçekler, sektörün düzeyi düşünülerek, anlaşılır ve basit olmaları dolayısıyla seçilmiştir.

Sanal kaytarma ölçeğine verilen cevapların güvenilirliği cronbach alfa analizine tabi tutulduğunda 0,86 olarak ölçülmüştür. 0,7'nin üstü güvenilir sayıldığı için sanal kaytarma ölçeği ifadelerine verilen cevapların güvenilir olduğu görülmüştür.

İşten ayrılma ölçeğine verilen cevapların güvenilirliği cronbach alfa analizine tabi tutulduğunda 0,11 olarak ölçülmüştür. 0,7'nin üstü güvenilir sayıldığı için işten ayrılma ölçeği ifadelerine verilen cevapların güvenilir olmadığı görülmüştür.

Örgütsel güven ölçeğine verilen cevapların güvenilirliği cronbach alfa analizine tabi tutulduğunda 0,89 olarak ölçülmüştür. 0,7'nin üstü güvenilir sayıldığı için örgütsel güven ölçeği ifadelerine verilen cevapların güvenilir olduğu görülmüştür.

Örgütsel özdeşleşme ölçeğine verilen cevapların güvenilirliği cronbach alfa analizine tabi tutulduğunda 0,81 olarak ölçülmüştür. 0,7'nin üstü güvenilir sayıldığı için örgütsel özdeşleşme ölçeği ifadelerine verilen cevapların güvenilir olduğu görülmüştür.

Örgütsel sinizm ölçeğine verilen cevapların güvenilirliği cronbach alfa analizine tabi tutulduğunda 0,92 olarak ölçülmüştür. 0,7'nin üstü güvenilir sayıldığı için örgütsel sinizm ölçeği ifadelerine verilen cevapların güvenilir olduğu görülmüştür.

Depresyon ölçeğine verilen cevapların güvenilirliği cronbach alfa analizine tabi tutulduğunda 0,94 olarak ölçülmüştür. 0,7'nin üstü güvenilir sayıldığı için depresyon ölçeği ifadelerine verilen cevapların güvenilir olduğu görülmüştür.

Veriler IBM SPSS V23 ile analiz edilmiştir. Verilerin normal dağılıma uygunluğu ShapiroWilk ile incelenmiştir. Normal dağılıma uymayan verilerin karşılaştırılmasında Kruskal Wallis ve Mann Whitney U testi kullanılmıştır.

Ayrıca değişkenler arasındaki ilişki olabileceği düşüncesinden hareketle Spearman korelasyon analizi yapılmıştır. Sonuçlar ortanca (min-mak) şeklinde sunulmuş, anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ olarak alınmıştır.

4.2 Bulgular

Çalışmadan elde edilen verilere ait demografik bilgiler ve davranışsal etkenler ile ilgili bulgular şu şekildedir;

Örnekleme Ait Demografik Veriler:

Örneklemin 71 kişisi erkek, 28 kişisi ise kadındır.

15-19 yaş aralığında 1 kişi, 20-30 Yaş aralığında 54 kişi, 31-40 yaş aralığında 27 kişi, 41-50 Yaş aralığında 14 kişi, 51 Yaş Üstü ise 3 kişidir.

Tablo 1: Öğrenim Durumu:

İlköğretim	5
Lise	19
Önlisans	24
Lisans	51
Toplam	99

Tablo 2: Çalışma Süresi:

1 Yıldan Az	21
1 Yıl	17
2-3 Yıl	35
4-5 Yıl	11
7-10 Yıl	5
11 Yıl ve Üzeri	10
Toplam	99

Tablo 3: Medeni durum:

Evli	47
Bekar	46
Diğer	6
Toplam	99

Tablo 4: Cinsiyete Göre Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

	Kadın	Erkek	p
Sanal Kaytarma	1,3 (1,0 - 3,4)	1,6 (1,1 - 3,7)	0,015
İşten Ayrılma	2,9 (1,8 - 4,4)	2,8 (2,4 - 4,2)	0,324
Örgütsel Güven	4,3 (1,3 - 5,0)	4,0 (1,3 - 5,0)	0,842
Örgütsel Özdeşleşme	4,0 (2,7 - 5,0)	4,0 (1,8 - 5,0)	0,920
Örgütsel Sinizm	2,1 (1,0 - 3,6)	2,2 (1,0 - 4,1)	0,728
Depresyon	1,1 (1,0 - 2,0)	1,2 (1,0 - 5,0)	0,514

Ortanca (min-mak)¹

Cinsiyete göre ortanca sanal kaytarma puanları arasında fark vardır (p=0,015). Kadınlarda ortanca değer 1,3 iken erkeklerde 1,6 olarak elde edilmiştir. Örnekleme dahil erkeklerin kadınlardan daha fazla sanal kaytarma davranışı gösterdiği fark edilmektedir. İşten ayrılma, örgütsel güven, örgütsel özdeşleşme, örgütsel sinizm ve depresyon ortanca değerleri cinsiyete göre farklılık göstermemektedir (p değerleri sırasıyla 0,324, 0,842, 0,920, 0,728 ve 0,514).

Tablo 5: Yaşa Göre Karşılaştırma

	15-19 Yıl	20-30 Yıl	31-40 Yıl	41-50 Yıl	P
Sanal Kaytarma	2,2 (2,2 - 2,2)	1,4 (1 - 3,6)	1,5 (1,1 - 2,4)	2 (1,3 - 3,7)	0,050
İşten Ayrılma	3,4 (3,4 - 3,4)	2,8 (1,8 - 4,4)	3 (2,4 - 4)	2,8 (2,4 - 4)	0,622
Örgütsel Güven	2,8 (2,8 - 2,8)	4 (1,3 - 5)	4,5 (1,8 - 5)	4 (2,5 - 5)	0,615
Örgütsel Özdeşleşme	3,2(3,2 - 3,2)ab	4 (1,8 - 5)a	4,7 (2,8 - 5)b	4 (2,7 - 5)ab	0,016
Örgütsel Sinizm	2,7 (2,7 - 2,7)	2,2 (1 - 3,6)	1,8 (1 - 3,9)	2,6 (1 - 4,1)	0,097
Depresyon	1,6 (1,6 - 1,6)	1,1 (1 - 5)	1,3 (1 - 3)	1,4 (1 - 2,9)	0,739

Ortanca (min-mak)

Yaş gruplarına göre sanal kaytarma, işten ayrılma niyeti, örgütsel güven, örgütsel sinizm ve depresyon ortanca değerleri arasında fark yoktur (p değerleri sırasıyla 0,050, 0,622, 0,615,

0,097 ve 0,739). Örgütsel özdeşleşme ortanca değerleri ise yaş gruplarına göre farklılık göstermektedir (p=0,016). 15-19 yaş arasında olanların ortanca değeri 3,2, 20-30 yaş arası olanların 4, 31-40 yaş arası olanların 4,7 ve 41-50 yaş arası olanlarında ortanca değeri 4 olarak elde edilmiştir. 20-30 yaş arası olanlarla 31-40 yaş arası olanların ortanca değerleri arasında farklılık vardır. 31-40 yaş arası olanların örgütsel özdeşleşme puan dağılımları daha yüksek elde edilmiştir. Örnekleme dahil lojistik çalışanlarının 31-40 yaş arası olanlarda örgütsel özdeşleşme oranının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 6: Eğitime Göre Karşılaştırma

	Lise	Önlisans	Lisans	P
Sanal Kaytarma	1,5 (1,1-2,8)	1,6 (1 - 3,7)	1,5 (1 - 3,6)	0,773
İşten Ayrılma	3,2 (2,4 - 4)	2,9 (1,8 - 4)	2,8 (1,8 - 4,4)	0,323
Örgütsel Güven	4 (2 - 5)	4 (1,3 - 5)	4,1 (1,3 - 5)	0,621
Örgütsel Özdeşleşme	4 (2,7 - 5)	4 (3,2 - 5)	4 (1,8 - 5)	0,907
Örgütsel Sinizm	2,6 (1 - 3,5)a	2,6 (1 - 4,1)a	1,8 (1 - 3,9)b	0,018
Depresyon	1,6 (1 - 3,6)a	1,1 (1 - 2,9)ab	1,1 (1 - 5)b	0,033

Ortanca (min-mak)

Eğitim durumuna göre sanal kaytarma, işten ayrılma niyeti, örgütsel güven, örgütsel özdeşleşme ortanca değerleri arasında fark yoktur (p değerleri sırasıyla 0,773, 0,323, 0,621 ve 0,907). Örgütsel sinizm ortanca değerleri ise eğitim düzeyine göre farklılık göstermektedir (p=0,018). Lise ve önlisans mezunu olanların örgütsel sinizm ortanca değeri lisans mezunu olanlara göre daha yüksek elde edilmiştir. Benzer şekilde depresyon ortanca değerleri de eğitime göre farklılık göstermektedir (p=0,033). Lise mezunu olanların depresyon puanı lisans mezunu olanlarından daha yüksek

elde edilmiştir. Önlisans mezunlarının da ortanca değeri

¹ Ortanca: Bir veri grubu küçükten büyüğe sıralandığında, terim sayısı tek ise ortadaki sayı, çift ise ortadaki iki sayının toplamının yarısı (Terimler Sözlüğü, 2017)

lisans mezunları ile aynı olmasına rağmen lise mezunları ile farklılık göstermemektedir. Çünkü lise mezunlarının puan dağılımları ile önlisans mezunlarının puan dağılımları aynıdır. Buna göre, lise ve önlisans mezunlarında sinizm daha yüksek oranda görülmektedir. Ayrıca lise mezunlarının lisans mezunlarına göre depresyon oranının yüksek çıktığı görülmektedir.

Tablo 7: Süreye Göre Karşılaştırma

	1 yıldan az	1 yıl	2-3 yıl	4-6 yıl	7-10 yıl	11 yıl ve üzeri	P
Sanal Kaytarma	1,4	1,5	1,5	1,7	1,8	1,8	0,768
	(1,1-3,1)	(1-3,6)	(1-3,4)	(1- 2,2)	(1,4- 2,4)	(1,1 - 2,3)	
İşten Ayrılma	2,6	3	2,8	3	3,2	2,6	0,362
	(1,8- 4,2)	(2,6 - 4,4)	(2,4-4)	(2,6- 3,2)	(2,6-3,4)	(2,4 - 3,4)	
Örgütsel Güven	4,5	4	4,1	3,5	3,8	3,8	0,105
	(1,3 - 5)	(1,3 - 5)	(2,3-5)	(2,3- ,8)	(2 - 4,5)	(2,5 - 5)	
Örgütsel Özdeşleşme	4	4,2	4	4	4	4	0,926
	(3,2 - 5)	(1,8 - 5)	(3,2 - 5)	(2,8- 4,7)	(4 - 5)	(3,7 - 5)	
Örgütsel Sinizm	1,6	2,4	2,2	2,6	2,1	2,9	0,223
	(1 - 3,6)	(1 - 3,5)	(1-3,3)	(1 - 3,4)	(1,1- 2,7)	(1 - 3,9)	
Depresyon	1	1,4	1,1	1,1	1,4	1,6	0,222
	(1 - 2)	(1 - 5)	(1 - 3)	(1 - 2,4)	(1 - 3,6)	(1 - 2,6)	

Ortanca (min-mak)

Süreye göre sanal kaytarma, işten ayrılma niyeti, örgütsel güven, örgütsel özdeşleşme, örgütsel sinizm ve depresyon ortanca değerleri farklılık göstermemektedir (p değerleri sırasıyla 0,768, 0,362, 0,105, 0,926, 0,223 ve 0,222). Çalışma sürelerinin iş verimliliğinin etkileyen davranışsal etkenler bakımından farklı olmadığı görülmüştür.

Tablo 8: Medeni Duruma Göre Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

	Evli	Bekar	P
Sanal Kaytarma	1,8(1- 3,7)	1,4 (1 - 3,4)	0,063
İşten Ayrılma	2,8 (1,8 - 4)	3 (1,8 - 4,4)	0,366
Örgütsel Güven	4,3 (2 - 5)	4 (1,3 - 5)	0,054
Örgütsel Özdeşleşme	4 (2,7 - 5)	4 (1,8 - 5)	0,036
Örgütsel Sinizm	2,2 (1 - 4,1)	2,2 (1 - 3,6)	0,890
Depresyon	1,3 (1 - 3,6)	1,1 (1 - 5)	0,070

Ortanca (min-mak)

Medeni duruma göre sanal kaytarma, işten ayrılma niyeti, örgütsel güven, örgütsel sinizm ve depresyon puanları arasında fark yoktur (p değerleri sırasıyla 0,063, 0,366, 0,054, 0,890 ve 0,070). Örgütsel özdeşleşme puanları ise medeni duruma göre farklılık göstermektedir (p=0,036). Evlilerde de bekarlarda da ortanca değer 4 olarak elde edilmiştir fakat evli olanların puan dağılımları 2,7 ile 5 arasında iken bekarların puan dağılımları 1,8-5 arasındadır. Bu duruma göre evli olanlarda örgütsel özdeşleşme oranının bekar olanlara göre yüksek olduğu söylenilebilir.

Tablo 9: Korelasyon Analizi

	İşten Ayrılma	Örgütsel Güven	Örgütsel Özdeşleşme	Örgütsel Sinizm	Depresyon
Sanal Kaytarma	r=0,142 p=0,161	r=-0,178 p=0,078	r=-0,228 p=0,023	r=0,275 p=0,006	r=0,198 p=0,050
İşten Ayrılma		r=-0,218 p=0,030	r=-0,295 p=0,003	r=0,354 p<0,001	r=0,364 p<0,001
Örgütsel Güven			r=0,623 p<0,001	r=-0,552 p<0,001	r=-0,369 p<0,001
Örgütsel Özdeşleşme				r=-0,581 p<0,001	r=-0,343 p=0,001
Örgütsel Sinizm					r=0,526 p<0,001

r: Spearman Korelasyon Katsayısı

Sanal kaytarma ile işten ayrılma niyeti arasında pozitif yönlü anlamsız bir korelasyon vardır ($r=0,142$, $p=0,161$). Benzer şekilde sanal kaytarma ile örgütsel özdeşleşme arasında da negatif yönlü zayıf anlamsız bir ilişki söz konusudur ($r=-0,178$, $p=0,078$). Sanal kaytarma ile örgütsel özdeşleşme arasında negatif yönlü zayıf düzeyde anlamlı bir ilişki söz konusudur ($r=-0,228$, $p=0,023$). Sanal kaytarma ile depresyon arasında ise anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=0,198$, $p=0,050$). İşten ayrılma ile örgütsel güven ve örgütsel özdeşleşme arasında negatif yönlü zayıf düzey anlamlı bir ilişki vardır (r değerleri sırasıyla $-0,218$ ve $-0,295$). İşten ayrılma ile örgütsel sinizm ve depresyon ile pozitif yönlü zayıf düzey anlamlı bir ilişki vardır (r değerleri sırasıyla $0,354$ ve $0,364$). Örgütsel güven ile örgütsel özdeşleşme arasında pozitif yönlü orta düzey anlamlı bir ilişki vardır ($r=0,623$, $p<0,001$). Örgütsel güven ile örgütsel sinizm arasında ise negatif yönlü orta düzey anlamlı bir ilişki vardır ($r=-0,552$, $p<0,001$). Depresyon ile de örgütsel güven arasında negatif yönlü zayıf düzey anlamlı bir ilişki vardır ($r=-0,369$, $p<0,001$). Örgütsel özdeşleşme ile örgütsel sinizm arasında negatif yönlü orta düzey anlamlı bir ilişki vardır ($r=-0,581$, $p<0,001$). Benzer şekilde örgütsel özdeşleşme ile depresyon arasında da negatif yönlü zayıf düzey anlamlı bir ilişki vardır ($r=-0,343$, $p=0,001$). Örgütsel sinizm ile depresyon arasında pozitif yönlü orta düzey anlamlı bir ilişki söz konusudur ($r=0,526$, $p<0,001$).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bütün işletmelerde insan kaynakları departmanları için en önemli konu çalışan verimliliğini artırmak olmaktadır. Çünkü işletmenin başarısı insan kaynaklarının verimliliğine ve başarısına bağlıdır. Bu yüzden çok farklı teknikler kullanmakta ve çalışanların nasıl daha verimli olacakları, hangi ortamlarda hangi tekniklerle verimliliklerini son sınıra kadar işletme için kullanabileceklerini belirlemeye yönelik çalışmalara önem verilmektedir.

Bu çalışmada, çalışanların ölçek ifadelerine verdiği cevapların, farklı nedenlerle içlerinden geçen gerçek cevaplar olmama ihtimali mevcuttur. Bu durum çalışmanın sınırlılığıdır denilebilir.

Çalışmada elde edilen sonuçlara bakıldığında lojistik sektörü diğer sektörlerden çalışanlar bakımından bazı yönlerden farklılaşmaktadır. Bu farklılaşmanın en önemlileri hız, güven ve inisiyatif alma şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bundan dolayı çalışanlardaki verimliliği etkileyen davranışların lojistik sektörü çalışanlarında farklılık gösterebileceği düşünülmüştür. Araştırma sonucuna göre; cinsiyet davranışsal etkenleri fazlaca etkilenmemekle birlikte erkeklerin kadınlardan daha fazla sanal kaytarma davranışı gösterdiği fark edilmektedir. Etkenlerin yaşa göre karşılaştırılmasında yine büyük farklar bulunmamaktadır. Sadece 31-40 yaş arasındaki grubun daha fazla örgütsel özdeşleşme oranına sahip olduğu görülmektedir. Eğitim durumuna göre ise sanal kaytarma, işten ayrılma, örgütsel güven ve örgütsel özdeşleşme arasında, lise önlisans ve lisans mezunları açısından bir fark bulunmamaktadır. Sadece lise ve önlisans mezunlarında sinizm daha yüksek oranda görülmektedir. Lise mezunlarında, lisans mezunlarına göre depresyon oranının yüksek olduğu görülmektedir.

Medeni duruma göre ise evli olanlarda örgütsel özdeşleşme oranının bekar olanlara göre daha yüksek olduğu söylenebilir.

Bir diğer sonuç olarak, sanal kaytarma, işten ayrılma niyeti, örgütsel güven, örgütsel özdeşleşme ve örgütsel sinizm etkenlerinin birbirlerini etkileyip etkilemediklerini görebilmek için korelasyon analizi yapılmıştır. Buna göre etkenler arasında çok güçlü ilişkiler olmamakla birlikte; örgütsel güven ile örgütsel özdeşleşme arasında pozitif yönlü orta düzey anlamlı bir ilişki vardır. Örgüte güven ve örgüt ile özdeşleşme birbirlerini olumlu etkileyen etkenlerdir.

Örgütsel güven ile örgütsel sinizm arasında ise negatif yönlü orta düzey anlamlı bir ilişki görülmektedir. Örgütsel güven arttıkça örgütsel sinizmin azaldığı belirtilebilir. Depresyon ile de örgütsel güven arasında negatif yönlü zayıf düzeyli anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Örgütsel özdeşleşme ile örgütsel sinizm arasında negatif yönlü orta düzey anlamlı bir ilişkiden söz edilebilir. Benzer şekilde örgütsel özdeşleşme ile depresyon arasında da negatif yönlü zayıf düzeyli anlamlı bir ilişki görülmektedir.

İşletme yönetiminin, çalışanların psikolojik yönlerini dikkate alarak ihmal etmemesi gerektiği, bu alanda özel çaba sarf etmesinin gerekliliği, eğer çalışanların farklılık ve özellikleri birer zenginlik olarak ele alınırsa bunun işletmeye maddi ve maddi olmayan getirisinin yüksek olacağı öne çıkmaktadır.

Bu amaçla, işletmede psikolog sosyolog bulundurulması önemlidir. Çalışanlara gözetleme anlamında değil ama gözleme anlamında dikkat edilmeli, işletmeyi olumsuz etkileyebilecek davranışsal etkenler için erken tanı sistemi geliştirmeli ve önlemler bilimsel yöntemlerle alınmalıdır.

Sonuç olarak, olumlu davranışsal etkenler, diğer olumlu davranışları pozitif etkilerken, olumsuz olanlar, diğer olumsuz davranışları tetiklemekte, olumlu davranışların etkisini azaltmaktadır. İşletmede insan kaynakları biriminde yapılan çalışmalardaki her türlü olumlu davranışsal gelişmelerin diğer olumlu davranışları artırabileceği düşünülmelidir.

KAYNAKÇA

- ANDERSSON, L. M.(1996), “EmployeeCynicism: An Examination Using A ContractViolation Framework”, Human Relations, 49(11), 1395-1418.
- ASHFORTH, B. E. ve MAEL, F. (1989), “Social Identity Theory And The Organization,”Academy Of Management Review,14 (1), 20-39.
- BABACAN, M. (2003).”Lojistik Sektörünün Ülkemizdeki Gelişimi ve Rekabet Vizyonu”, Ege Akademik Bakış Dergisi, Cilt 3, Sayı 12.
- BALANCHARD, A. L. ve HENLE, C. A. (2008). Correlates of Different Forms of Cyberloafing: The Role of NormsandExternalLocus of Control, Computers in Human Behavior, 24, 1067-1084.
- BALTAŞ, Acar, (2000), Ekip Çalışması ve Liderlik, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- BARLETT, K. R., (1999), “The relationship between training and organizational commitment in the health care field”, (Ph. D. Thesis), The University of Illinois, Urbana, Chicago, USA.
- BERNERTH J. B. &ARMENAKİS A. A.,FEİLD H. S., WALKER H. J.(2007), “Justice, cynicism, and Commitment A Study of Important Organizational Change Variables”, TheJournal Of AppliedBehavioralScience, 43(3) , 303-326. Council of Supply

- ChainManagement Professionals(2010). “SupplyChain ManagementTermsand Glossary”, Updates: February.
- DEAN, J. W.,Brandes, P. ve Dharwadkar, R. (1998), “OrganizationalCynicism”, The Academy of Management Review, 23(2). 341-352.
- DEMİRCAN, N. ve CEYLAN A.; (2003), “Örgütsel Güven Kavramı: Nedenleri ve Sonuçları”, Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Celal Bayar Üniversitesi İibf, 10 (2), Ss.139-150.
- DUTTON, J. E., DUKERICH, J. M. ve HARQUAIL, C. V. (1994), “Organizational Images And Member Identification,” Administrative Science Quarterly, 39 (2), 239-263.
- ERDOST, H.E., KARACAOĞLU, K. ve REYHANOĞLU, M., (2007), “Örgütsel SinizmKavramı ve İlgili ÖlçeklerinTürkiye’deki Bir Firmada Test Edilmesi”, 15. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiriler Kitabı, Sakarya Üniversitesi, 514-524.
- ERKAN Birol(2014), Türkiye’de Lojistik Sektörü ve Rekabet Gücü, ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi (ASSAM - UHAD), S.1.
- GAMBETTA, D. (1988), Can We Trust, D.G. Gambetta (Der), Trust: MakingandBreakingCooperativeBehaviors, 131-185, New York: Basil Blackwell.
- GREENGARD, S. (2000) “The High Cost of CyberslackingEmployeesWaste Time Online”Workforce, 79(12):22-24.
- HENRYHAND, C. J., (2009), “The effect of employee recognition and employee engagement on job satisfaction and intent to leave in the public sector”, (Ph. D. Thesis), Capella University, USA.
- <http://utikad.org.tr/haberler/?id=8645>; Erişim Tarihi: 01.04.2017.
- <http://www.hurriyet.com.tr/lojistik-sektoru-1-milyona-yakin-istihdam-sagliyor-30347005>, erişim: (29.12.2017).
- HUFF, L.,L. KELLEY; (2003), “Levels Of OrganizationalTrust in IndividualistVersusCollectivistSocieties: A Seven-NationStudy”, OrganizationScience, 14 (1), ss.81-90.
- JOHNSON J. L.,O’LEARY-Kelly A. M.(2003) “TheEffects Of psychological Contract Breach And Organizational Cynicism: Not All Social Exchange Violations Are Created Equal”, Journal of OrganizationalBehavior, 24, 627-647.
- KARABEY C., İŞCAN Ö., (2007), ÖrgütselÖzdeşleşme, Örgütsel İmaj ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı İlişkisi: BirUygulama, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 21, Sayı: 2
- KAYA, E., (2010), “İş stresi ve tükenmişlik duygusunun işten ayrılma niyeti üzerine etkileri: Sağlık personeli üzerinde bir uygulama”, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü, YayınlanmamışYüksekLisansTezi, Gebze.

- KHAN, I., NAWAZ, A., KHAN, F., KHAN, H. and YAR, N. B., (2013), “Determining the impact of demographics on the intention to leave of academicians in HEIs of the DCs like Pakistan”, *Global Journal of Management and Business Research Administration and Management*, 13 (7), Version I.
- LEWICKI, R.J. ve BUNKER, B.B. (1996), *Developing and Maintaining Trust in Work Relationships*. Roderick M Kramer ve Rom T.Tyler (Ed), *Trust in Organizations: Frontiers of Theory and Research*, 114- 139, Sage Publications, London
- LIM, V.K.G. (2002). *The IT Way of Loafing on the Job: Cyberloafing, Neutralizing and Organizational Justice*, *Journal of Organizational Behavior*, 23: 675-694.
- Lojistik Sektör Raporu; (2013), Müstakil Sanayici Ve İşadamları Derneği Yay., Müsiad Araştırma Raporları: 87, İstanbul
- MAEL, F. ve ASHFORTH, B.(1992) "Alumni and Their Alma Mater: a Partial Test of the Reformulated Model of Organizational Identification", *Journal of Organizational Behavior*, 13, 254-269.
- MISHRA, J. ve MORRİSEY, M.A. (1990), “Trust In Employee/Employer Relationships: A Survey Of West Michigan Managers”, *Public Personnel Management* , Washington: Winter, Vol 19:4.
- MURRAY CJL(1996), LOPEZ AD. *Global Burden of Disease*. Geneva: World Health Organization.
- ÖRÜCÜ E. Ve YILDIZ H.(2014), İşyerinde Kişisel İnternet ve Teknoloji Kullanımı: Sanal Kaytarma, *Ege Akademik Bakış*, Cilt: 14, Sayı: 1, Ocak 2014 ss. 99-114
- ÖZLER D., ATALAY C.,(2010), "Örgütlerde Sinizm Güvensizlikle mi Bulaşır? Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, 2010 ISSN: 1309 -8039 (Online)
- PERKS, H. Ve S.V. Halliday; (2003). “Sources, Signs And Signalling For Fast Trust Creation In Organisational Relationships”. *European Management Journal*, 21(3), Ss. 338–350.
- PILLAI, R., C.A. SCHRIESHEIM, E.S. WILLIAMS; (1999), “Fairness Perceptions And Trust As Mediators For Transformational And Transactional Leadership: A Two-Sample Study”, *Journal Of Management*, 25 (6), ss.897-933.
- POLAT, M.(2009), *Örgütsel Özdeşleşmenin Öncülleri ve Ardılları Üzerine Bir Saha Çalışması*, Basılmamış Doktora Tezi, Uludağ Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü
- PURANI, K. and SAHADEV, S., (2007), “The moderating role of industrial experience in the job satisfaction, intention to leave relationship: An empirical study among salesmen in India”, *Journal of Business & Industrial Marketing*, 23(7), 475-485.

- ROTHSCHILD AJ.(1999) Mooddisorders. In: Nicholi AM Jr (ed). The Harvard Guide toPsychiatry. 3rd ed. Cambridge: TheBelknapPress of Harvard University Press,281-307
- SARGUT, A.S.; (1994), Kültürlerarası Farklılaşma Ve Yönetim, V Yayınları, Ankara.
- STANTON, J.M. (2002)“Company Profile of theFrequent Internet User”Communications of the ACM, 45(1):55-59.
- TAK, B. ve AYDEMİR, B.,(2004) "Örgütsel Özdeşleşme üzerine İki Görgül Çalışma", 12. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- TANYAŞ Mehmet; (2005) Hastane Lojistik Yönetimi, İstanbul, Kasım
- TAYLOR, R. G. (1989). The Role Of TrustInLabor-Management Relations. Organization Development Journal, 7: 85-89
- Terimler Sözlüğü; (2017), <http://www.dersimiz.com/terimler-sozlugu/Ortanca-Deger-Nedir-6835.html#.WOp6zEWGOM8>
- TETT, R. P. And Meyer, J. P., (1993), “Job satisfaction, organizational commitment, turnover intention and turnover: Path analysis based on meta-analytic findings”, Personnel Psychology, 46 (2), 259-293.
- TÜZÜN, İ.K.:(2007), “Güven, Örgütsel Güven ve Güven Modelleri”, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Aralık , ss.93-118.
- VANDICK, R. ve U. WAGNER.(2002) “Social Identification Among School Teachers: Dimensions, Foci, and Correlates”, European Journal of Work and Organizational Psychology, XI, 2, 129 -149.
- WEATHERBEE, T.G. (2010) “CounterproductiveUse of Technology at Work: Information & Communications Technologies andCyberdeviancy” Human Resource Management Review, 20(1): 35-44.
- WHİTTY, M.T. ve CARR, A.N. (2006) “New Rules in theWorkplace: Applying Object-RelationsTheorytoExplain Problem Internet andEmailBehavior in theWorkplace”Computers in Human Behavior, 22(2):235- 250.
- WORCHEL, P.(1979), Trust and Distrust. In G.W. Austin ve S Worchel (Eds.), The Social Psychology and Intergroup Relations, Belmont, CA:Wadsworth

BİLİM ŞENLİĞİ ETKİNLİKLERİNİN ÖĞRENCİ VELİ VE ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE GÖRE İNCELENMESİ

Murat BAŞAR*
Cihangir DOĞAN**
Nurcan ŞENER***
Zübeyir Gökhan DOĞAN****

Özet

Okullar TÜBİTAK projesi kapsamında bilim şenlikleriyle ilgili etkinlikler düzenlemektedir. Beykoz İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü bünyesinde yürütülen 117B383 Kodlu projeye ilgili öğrenci öğretmen ve veli görüşlerinin incelenmesinin amaçlandığı bu çalışmada nicel ve nitel verilerin birlikte kullanıldığı karma yöntemin birleştirme (çesitleme) deseni kullanılmıştır. Çalışma kapsamına bilim şenliğine katılan öğrenci, veli ve öğretmenler araştırmanın çalışma grubunu oluşturmuştur. Katılımcıların görüşleri içerik, görevliler, şenliğin genel durumu ve amaçları olarak boyutlandırılmıştır. Tüm boyutlarda erkek katılımcılar lehine bulgular elde edilmiştir. Katılımcıların statüsüne göre veli ve öğretmenler, öğrencilere göre bilim şenliği etkinliklerine daha olumlu yaklaşmaktadır. Katılımcıların yaş düzeyi arttıkça bilim şenliğine daha olumlu yaklaşmaktadır. Katılımcılar ilgilerine göre bilim şenliğinden etkilenmiştir. Öğrenci katılımcılar teknolojik araçlara ilgi duyarken öğretmen ve veli katılımcılar günlük yaşamda kullanılabilen etkinliklere ilgi duymuştur. Katılımcıların TÜBİTAK algısı bilimsellik, proje, yenilikçilik ve bilimseliktir. Katılımcılar bilim şenliğini proje, katılımcılık, bilimsel tutum, güncel yaşamın parçası olarak algılamışlardır. Bilim şenliğinin katılımcılarda bilimsel düşünme, gözlem, farkındalık gibi olumlu bilimsel tutum geliştirdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bilim Şenliği, Katılımcı, TÜBİTAK Algısı, Bilimsel Tutum

THE EVALUATION OF BEYKOZ SCIENCE FESTIVAL IN ACCORDANCE WITH THE PARTICIPANT VIEWS

Abstract

The present study aims to evaluate Beykoz Science Festival, which is open to all participants and includes several student projects, in accordance with the participant views. The study has used mixed method which allows certain event or phenomenon to be well-understood through the combination of qualitative and quantitative methods states that the fact that mixed method combines quantitative data with qualitative data is more advantageous than either qualitative or quantitative methods separately. The present study uses triangulation design. The qualitative and quantitative data have been analysed separately the quantitative data has been gathered through the adaptation of participant evaluation questionnaire

* Doç. Dr., Uşak Üniversitesi Eğitim Fakültesi

** Prof. Dr., Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi

*** Dr., Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi

**** Şube Müdürü, İstanbul Beykoz İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

developed by Karakaş et al. (2017) for ‘Fun in Learning Science and Technology Festival.’ The questionnaire is made up of four dimensions. The reliability coefficient of the questionnaire (Cronbach’s alpha) is calculated as 0,974. Science festival is perceived by the participants as projects, entertaining activities, interdisciplinary gathering and useful tool for daily life. It has been stated that the participants have perceived science festival properly in accordance with its aim. The study reveals that participants perceive TÜBİTAK as an innovator and professional organization which supports scientific studies respects different opinions and has unique studies. TÜBİTAK has been recognized as a scientific organization, supporter of science and developments, thereby showing that there is a positive perception about TÜBİTAK.

Keywords: Science Festival, TUBİTAK Perception, Scientific Attitude

Giriş

Bilginin üretilmesinin ve kullanılmasının, günlük yaşamın bir parçası haline getirilmesinin önemli olduğu bir dönemde yaşanılmaktadır. Dakikada çok sayıda bilginin üretildiği günümüzde sadece bilgi üretmek yerine bilginin nasıl kullanılacağı ve bilginin günlük yaşamda etkin olarak kullanılması etkin olmuştur. Bu değişimle beraber okul kavramı da değişmeye başlamıştır. Okullar sadece bilgi öğretilen kurumdan bilgi üretilen kurum haline dönüşmeye başlanmıştır. Öğretmen bilgi aktaran konumundan rehber rolüne geçmiştir. Ancak PISA (2015) sonuçlarında da ortaya konulduğu gibi okullarımız bilgiyi kullanma, üst düzey düşünme becerisinin geliştirilmesinde yetersizlik sergilemektedir. Okullarımızda test çalışmasının dışında farklı bir etkinliğin pek yapılamaması üst düzey düşünme becerisinin gelişmesinin önündeki önemli engellerden birisi olarak görülebilir. Okullarda üst düzey düşünme becerisini geliştirmeye yönelik farklı etkinlikler de yer almaya başlamıştır. Bu etkinliklerden birisi de TÜBİTAK tarafından desteklenen 4007 bilim şenlikleridir. TÜBİTAK bilim şenliğini 4007 Bilim Şenlikleri Destekleme Programı ile ülke genelinde bilimsel içerikli şenliklerin düzenlenmesine destek verilmesini, bu program kapsamında yürütülecek bilim şenlikleri projeleri toplumda bilim iletişiminin sağlanmasını; bilimsel bilginin geniş toplum kitlelerine ulaştırılmasını; bilim-teknoloji arasındaki etkileşimin kavratılmasını; sergi, sahne şovları, gösteri, atölye/laboratuvar çalışmaları, tematik bilim oyunları, yarışmalar, söyleşiler vb. etkinlikler yoluyla katılımcıların temel bilimsel olguları fark etmelerinin sağlanmasını ve merak duygularının, araştırma, sorgulama, keşfetme ve öğrenme isteklerinin tetiklenmesini amaçlamaktadır, şeklinde tanımlamıştır. TÜBİTAK4007 Bilim Şenlikleri katılımcıların bilimsel tutumu kavramaları da amaçlanmıştır. Büyüktaşkapu vd. (2012) çalışmasında bilim şenliklerinin sadece fen öğretiminin yapıldığı yerden bilimsel tutumun kazanıldığı etkinlikler olarak tanımlanmıştır. Öğrencilere bilgi vermek yerine bilgiye ulaşmanın yollarını öğretmek, beceri kazanmak ön plana çıkmıştır. Bilim şenlikleriyle birlikte bilimin sadece üniversitelerde yapılan bir çalışma olmaktan değişik kurumlarda da gerçekleştirilebilen çalışmalar olduğu olgusu ortaya çıkmıştır. Bilim şenliklerinin öğrenci ve katılımcıların bilime karşı olumlu tutumlar geliştirebileceği söylenebilir.

Bilim şenliğinin öğrenci tutumlarına etkisine yönelik birçok araştırma yapılmıştır (Yıldırım, 2018; Durmaz vd., 2017; Avcı vd., 2016; Zengin, 2016; Tortop, 2014; Şahin, 2012; Parker ve Geber, 2010). Yapılan çalışmalar incelendiğinde öğrenci tutumlarının farklı derslere göre ele alındığı görülmektedir. Öğrencilerin yanında öğretmen, veli tutumlarının birlikte incelendiği karma yöntemle yapılan bir çalışmaya pek rastlanılmamıştır. Bilim şenliğiyle ilgili katılımcıların görüşlerinin incelenmesinin amaçlandığı bu çalışmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1- Katılımcıların bilim şenliğine yönelik görüşleri cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?

- 2- Katılımcıların bilim şenliğine yönelik görüşleri statüye göre farklılaşmakta mıdır?
- 3- Katılımcıların bilim şenliğine yönelik görüşleri yaşa göre farklılaşmakta mıdır?
- 4- Bilim şenliği katılımcıları nasıl etkilemiştir?
- 5- Bilim şenliği katılımcılarda nasıl bir çağrışım oluşturmuştur?
- 6- Katılımcılar nasıl bir bilim şenliği düzenlerlerdi?

Yöntem

Çalışmada ilk olarak betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Nicel çalışma anket yolu ile gerçekleştirilmiştir. Betimsel tarama modelinde araştırmaya konu olan olay ya da durumu var olduğu şekliyle betimlemek amaçlanır ve bu modelde araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne kendi koşulları belirlenmeye çalışılır (Karasar, 2013).

Karma yöntem (mixed method), nitel ve nicel yöntemlerin birlikte kullanılması ile belirli bir olayın ve olgunun daha iyi anlaşılmasını sağlar (Gay, Mills ve Airasian, 2009). Creswell (2017) karma yöntemi, araştırmacının istatistiki eğilimleri (nicel veriler), öyküler ve kişisel deneyimlerle (nitel veriler) birleştirmesinin, araştırma problemini daha iyi anlamak için nicel veya nitel yöntemlerden birisinin tek başına kullanılmasından daha fazla avantaj sağlayacağını belirtmiştir. Çalışmada karma yöntemin birleştirme (çeşitleme) deseni kullanılmıştır. Nicel ve nitel veriler ayrı ayrı toplanarak ayrı analiz edilmiştir.

Veri Toplama Aracı

Çalışmanın nicel verileri, “Eğlenerek Öğrenelim Bilim ve Teknoloji Şenliği” kapsamında Karataş vd. (2017) tarafından geliştirilen katılımcı değerlendirme anketinin uyarlanması yoluyla elde edilmiştir. Anket dört boyuttan oluşmuştur. Anketin güvenilirlik katsayısı (cronbach’s alpha) 0,974 olarak hesaplanmıştır. Birinci boyut olan yedi maddeden oluşan içerik boyutunun güvenilirlik katsayısı (cronbach’s alpha) 0,945, beş maddeden oluşan görevliler boyutunun 0,946, üçüncü boyut olan üç maddeden genel boyutunun 0,895 dördüncü boyut olan ve dört maddeden oluşan amaçlar boyutunun 0,902 olarak hesaplanmıştır.

Araştırmanın nitel verileri ise yarı yapılandırılmış görüşme formuyla gerçekleşmiştir. Katılımcılardan 10 öğrenci, 5 öğretmen ve 5 veliye bilim şenliğiyle ilgili neler düşünüyorsunuz, sorusu sorulmuştur. Katılımcılardan sorulan açık uçlu sorulara ayrıntılı bir şekilde cevaplamaları istenmiştir. Elde edilen veriler üç uzmanla birlikte içerik analizine tabi tutulmuştur. Araştırmanın nitel soruları oluşturulmuştur. Oluşturulan araştırma soruları uzman görüşüne sunulmuştur. Uzmanların üzerinde uyuşum sağladığı sorular araştırmaya alınmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmada nicel verileri analiz etmek için istatistik programı kullanılmıştır. Bilim şenliği katılımcılarının görüşlerinin, cinsiyet için anlamlı bir fark ortaya çıkıp çıkmadığını belirleyebilmek için “ilişkisiz grup t-testi” (independent samples t test) kullanılmıştır (Büyüköztürk, 2014). Katılımcıların bilim şenliği hakkındaki görüşleri arasında, katılımcıların statüsü ve yaş durumu açısından anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirleyebilmek amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi ANOVA kullanılmıştır. ANOVA, bağımsız değişkenlerin kendi aralarındaki etkileşimlerinin nasıl olduğunu belirlemeye ve bu etkileşimlerin bağımlı değişken üzerindeki etkilerini analiz etmeye yarar (Tonta, 2008). Farkın anlamlı olduğu durumlarda, anlamlı farkın hangi grup veya gruplardan kaynaklandığını belirlemek için TUKEY testinden yararlanılmıştır. Anlamlılık düzeyi. 05 alınmıştır. Elde edilen anlamlı bulgular tablolarla gösterilmiştir. Tek yönlü varyans analizi ANOVA testlerinin incelenen 4 bağımsız değişken için de normallik testleri uygulanmıştır. Normallik testleri 4 değişken için de çarpıklık ve basıklık kriterlerine göre -1,5 ile +1,5 değerleri arasında tespit edildiği için dağılımın normal olduğu görülmüştür. Çalışmanın nitel analizinde için aşağıdaki yöntem izlenmiştir.

Görüşülen katılımcılara kişisel ve mesleki bilgilerin saklı tutulacağı, her katılımcı için (görüşme sırasına göre Ö-1, Ö-2... Ö-20, öğretmenler için Öğret-1, Öğret-2 .. Veli için V-1, V-2... gibi) ayrı bir rumuz kullanılacağı ifade edilmiştir. Görüşmelerde katılımcılara yönelik herhangi bir süre sınırı uygulanmamıştır. Süre sınırı uygulanmamasının amacı katılımcıların kendilerini rahat hissederek içten ve samimi yanıtlar verebileceğinin düşünülmesidir. Katılımcılarla ortalama 30 dakikalık görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler sadece katılımcı ile araştırmacının bulunacağı sessiz bir odada yapılmıştır. Yapılan görüşme kayıtları sessiz bir ortamda dinlenmiş ve tek tek yazıya dökülerek çevirim yapılmıştır.

Ardından verilerin kodlanması ve içerik analizi aşamasına geçilmiştir. Görüşmeler sonucu elde edilen veriler, katılımcıların yanıtlarının içerisinde benzer olanlarının ya da aynı anlama gelebilecek olan ifadelerin gruplanmasıyla bulgular kısmında üst başlıklar halinde oluşturulmuştur. Üst başlıktaki temalar, kodlara göre gruplanan sözcükler yardımıyla oluşturulmuştur. Tabloların oluşturulma sürecinde, araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğini artırmak için alanında uzman akademisyenlerden destek alınmıştır. Gerektiğinde ses kayıtları tekrar dinlenmiş, gerektiğinde yazıya döküm üzerinden veriler yorumlanmıştır ve sonunda uzmanların aralarında uyum sağladıkları tema, kod ve alt kodlar belirlenmiştir. İçerik analizi sürecinde alanında uzman akademisyenlerin üzerinde uyum sağladığı görüşler, tema, kod ve alt kodlar halinde oluşturulmuş ve çalışmanın bulgular bölümü tamamlanmıştır. Çalışmaya ilişkin verilerin yorumlanması sürecinde elde edilen bulgular, araştırmanın problem cümlesi ve alt problem cümlelerini takip eden bir sırada ilerlemiştir.

Bulgular

Tablo1. Cinsiyet t Testi

Değişken	Cinsiyet	N	X	ss	Df	T	p
İçerik	Kadın	156	3,24	1,117	232	-9,480	,000
	Erkek	78	4,50	,513			
Görevli	Kadın	156	3,18	1,308	232	-8,234	,000
	Erkek	78	4,45	,537			
Genel	Kadın	156	3,18	1,308	232	-8,234	,000
	Erkek	78	4,45	,937			
Amaç	Kadın	156	3,46	1,181	232	-7,184	,000
	Erkek	78	4,40	,474			

Tablo1 incelendiğinde bilim şenliğiyle ilgili görüşleri cinsiyet değişkenine göre $p < 001$ düzeyinde anlamlı fark bulunmuştur. Erkek katılımcılar kadın katılımcılara göre bilim şenliğini daha olumlu bulmuşlardır.

Tablo2. Katılımcı Statüsüne Göre Farklılaşma (Anova)

Değişken	Farkın kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark I-J
İçerik	Guruplar arası	55.163	2	27,581	26,395	000	3>1 2>1
	Guruplar içi	241.385	231	1,045			
	Toplam	296,547	233				
Görevli	Guruplar arası	83,749	2	41,874	33,594	000	3>1 2>1
	Guruplar içi	287,936	231	1,246			
	Toplam	371,685	233				

Genel	Guruplar arası Guruplar içi Toplam	83,749 287,936 371,685	2 231 233	41,874 1,246	33,594	000	3>1 2>1
Amaç	Guruplar arası Guruplar içi Toplam	51,611 234,161 285,772	2 231 233	25,805 1,014	25,457	000	3>1 2>1

1: Öğrenci 2: Öğretmen 3: Veli

Tablo2 incelendiğinde katılımcıların statüsüne göre yapılan Anova testinde tüm boyutlarda $p<001$ düzeyinde anlamlı farklılaşma tespit edilmiştir. Tukey testi sonuçlarına göre veliler ve öğretmenler bilim şenliği etkinliklerini öğrencilere göre daha olumlu bulmuşlardır.

Tablo3. Yaşa Göre Farklılaşma (Anova)

Değişken	Farkın kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark I-J
İçerik	Guruplar arası	76.585	3	24,527	25	000	1>2
	Guruplar içi	222.966	230	,969	,3		4>1
	Toplam	296,547	233		01		2<3 2<4
Görevli	Guruplar arası	59,979	3	19,993	19	000	1>2
	Guruplar içi	230,594	230	1,003	,9		4>1
	Toplam	290,573	233		41		4>2
Genel	Guruplar arası	95,337	3	31,779	26	000	1>2
	Guruplar içi	276,347	230	1,202	,4		4>1
	Toplam	371,685	233		49		3>2 4>2
Amaç	Guruplar arası	65,313	3	21,771	22	000	1>2
	Guruplar içi	220,459	230	,959	,7		4>1
	Toplam	285,772	233		13		3>2 4>2

1: 12-15 yaş 2: 15-17 yaş 3: 30-45 yaş 4: 45 yaş üzeri

Tablo3'te katılımcıların yaş durumlarına göre bilim şenliğiyle ilgili anlamlı farklılaşma olup olmadığına bakılmıştır. Anova testi sonuçlarına göre tüm boyutlarda $p<001$ düzeyinde anlamlı farklılaşma tespit edilmiştir. Farkın kaynağını belirlemek için yapılan Tukey testine göre katılımcılardan 12-14, 30-45 ve 45 yaş üzerindeki katılımcılar bilim şenliğini 15-17 yaş aralığındakilere göre daha olumlu bulmuştur. 45 üzerindeki yaşa sahip olanlar 12-14 yaş aralığındakilere göre bilim şenliğini daha olumlu bulmuştur.

Tablo4. Bilim Şenliğinde Etkilenme İle İlgili Katılımcı Algıları

Tema	Kod	Alt Kod	f
Etkileme Biçimi	En Çok Etkilenilen	<i>DeneySEL Uygulama</i>	17
		<i>Teknolojik Araçlar</i>	22
		<i>Tarımsal Faaliyetler</i>	12
		<i>Güncel Kullanımlar</i>	25
	Gerekçe	<i>Faydacılık</i>	27
		<i>Güncel Yaşam</i>	42
		<i>Algıda Seçicilik</i>	13
		<i>Uygulanabilirlik</i>	15
		<i>İlginçlik</i>	11
		<i>Özgünlük</i>	18
		<i>Yaratıcılık</i>	5
		<i>Duygusal Yaklaşım</i>	5
		<i>Toplumsal fayda</i>	16
		<i>Sunuş Biçimi</i>	14
	Kazanım Elde Etme	<i>Duyuşsal Yaklaşım</i>	5
		<i>Gözlem</i>	22
		<i>Olumlu Katkı</i>	21
		<i>Teşvik Edicilik</i>	9
		<i>Yenilikçilik</i>	6
		<i>Kendini Tanıma</i>	15
		<i>Heveslendirme</i>	6
	<i>Bilinçli Davranış</i>	13	
	TÜBİTAK Algısı	<i>Yenilikçilik</i>	21
		<i>Profesyonellik</i>	9
		<i>Bilimsellik</i>	36
		<i>Adanmışlık</i>	3
		<i>Hayal Gücü,</i>	7
		<i>Bilimsel Çalışmalar</i>	35
		<i>Bilimsel Destek</i>	35
		<i>Umut</i>	7
		<i>Fikirlere Saygı</i>	26
		<i>Paylaşıcılık</i>	5
<i>Özgünlük</i>		8	
<i>Kolaylaştırıcılık</i>	9		

Tablo4'te katılımcıların bilim şenliği etkinliklerinden etkilenme ile ilgili algılarına yer verilmiştir. Etki temasına bağlı olarak *en çok etkilenen, etkilenme gerekçesi, etkilenme ve TÜBİTAK algısı* kodları oluşmuştur.

Katılımcıların en çok etkilendikleri etkinlikler ile ilgili deneysel uygulamalar, teknolojik araçlar, tarımsal faaliyetler ve güncel yaşamda kullanılabilecek etkinlikler oluşturmuştur. Öğrenci katılımcılar teknolojik aletlere daha çok ilgi duyarken veli katılımcılar ve öğretmen katılımcılar güncel yaşama yönelik uygulamalar daha çok dikkatlerini çekmiştir. Veli katılımcılardan erkek veliler tarımsal faaliyet içeren etkinliklere de ilgi duymuşlardır. Öğrenci katılımcılar teknolojik araçlarla birlikte deneysel uygulamalara da ilgi duyduklarını belirtmişlerdir.

Etkinliklerden etkilenme gerekçe koduna bağlı olarak, faydacılık, güncel yaşam, algıda seçicilik, uygulanabilirlik, ilginçlik, özgünlük, yaratıcılık, duygusal yaklaşım, sunuş biçimi alt kodları oluşmuştur. Faydacılık alt koduna bağlı olarak katılımcılar etkinliklerin ve teknolojik aletlerin faydalı insanlığa ve topluma yararlı olmaları nedeniyle ve güncel yaşamı kolaylaştırması açısından etkilendiklerini vurgulamıştır. Ö14 “*Robotlar günlük yaşamımızda bize hizmet ettikleri için isteklerimizi yerine getirdikleri için etkilendim*” demiştir. V3 “*Ekmek sepeti ekmeklerimizi günlük taze olarak korumada faydalı olduğu için etkilendim*” demiştir. Öğrt1. “*Günlük yaşamımızda bize kolaylık sağlayacağı için*” etkilendiğini belirtmiştir. Katılımcıların dile getirdiği ortak nokta kendilerine ve topluma sağladığı faydacılıktır. Güncel yaşam alt kodunda özellikle veli katılımcılar güncel yaşamda kullanılabilirliğin kendileri için önemli olduğunu belirtmiştir. Bilim şenliğindeki etkinliklerin ve teknolojik araçların güncel yaşamda kullanılabilir olması, yaşamın içinde etkin olarak bulunması katılımcıların etkilenme gerekçesi olarak belirtilmiştir. Algıda seçicilik alt koduna bağlı olarak katılımcılar ilgilerinin olduğu etkinliklerin kendilerini belirtmiştir. Gerçekleştirilen etkinlikler içerisinde ilgi duyduğu etkinliklerin kendilerini etkilediğini belirtmiştir. Uygulanabilirlik alt koduna bağlı olarak katılımcılar etkinliklerden kendileri için uygulanabilir olanların kendilerinin dikkatini çektiğini, güzel görünmesine rağmen bazı etkinliklerin kendileri için uygulanabilirlikten uzak olduğu için etkilenmediklerini, uygulanabilir olanları tercih ettiklerini belirtmiştir. İlginçlik alt koduna bağlı olarak katılımcılar bazı etkinliklerin kendilerine ilginç geldiğini ilginç buldukları için dikkatlerini çektiğini ve etkilendiklerini belirtmiştir. Özgünlük koduna bağlı olarak katılımcılar etkinliğin kendine özgü olması kendi başına farklılık içermesi nedeniyle etkilendiklerini belirtmiştir. Yaratıcılık koduna bağlı olarak özellikle öğrenci veliler bazı etkinliklerin kendilerinin yaratıcılık duygularına hitap ettiği için kendilerinin de böyle bir etkinlik yapabilecekleri fikrini oluşturması nedeniyle etkilendiklerini belirtmiştir. Duygusal yaklaşım kodunda özellikle öğrenci ve kadın katılımcılar bazı etkinliklerin duygusal olarak etkilediği için etkilendiklerini belirtmiştir. V13 “*Kolları olmayan insanlar için robot kolların kullanımı beni çok sevindirdi. Ben onlar için çok üzülüyordum. Bu kolları görünce çok sevindim*” duygusal etkilenmeye vurgu yapmıştır. Katılımcıların etkinliklerden etkilenmesini etkileyen bir başka neden etkinliklerin sunuluş biçimi olmuştur. Katılımcılar etkinlikleri sunan görevlilerin etkinlikleri sunuş biçiminden etkilendiklerini belirtmiştir. Öğrt4 “*Etkinliği bilmeme rağmen görevlilerin etkinliği çeşitlendirerek bize alıcı dil ile sunmaları etkinlikten etkilenmeme neden oldu*” diyerek sunuş biçiminin etkinliklerin tanıtılmasında önemine vurgu yapmıştır.

Kazanım elde etme koduna bağlı olarak, *duyuşsal yaklaşım, gözlem, olumlu katkı, teşvik edicilik yenilikçilik, kendini tanıma, heveslendirme ve bilinçli davranış* alt kodları oluşmuştur. Duyuşsal yaklaşım alt koduna bağlı olarak katılımcılar etkinlikleri sevdiklerini, sevdiği için etkilendiklerini şenliği daha dikkatli ve ilgili incelediklerini bu nedenle birçok etkinlikten kazanım elde ettiklerini belirtmiştir. Katılımcılardan özellikle öğrenci katılımcılar bilim şenliği etkinliğiyle bilimsel gözlem yapma kazanımı elde ettiklerini vurgulamıştır. Ö4 “*Bilim şenliğine katıldıktan sonra daha önce rastgele olarak düşündüğüm olaylara daha bilimsel gözle bakmaya başladım*” diyerek gözlem elde etme kazanımına vurgu yapmıştır. Olumlu katkı alt koduna bağlı olarak katılımcılardan özellikle öğretmen katılımcılar bilim şenlikleriyle ilgili olumlu kanaat oluştuğunu belirtmiştir. Öğrt8 “*Bilim şenliklerine formaliteyi yerine getirmek ya da dostlar alışverişte görüsün mantığıyla bakıyordum. Şimdi ise gerçekten olumlu gelişmeler gerçekleştirildiğini görmüş bulunmaktayım.*” Katılımcı bilim şenliğinin kendisine sağladığı olumlu bakış açısı kazandırmaya vurgu yapmıştır.

TÜBİTAK algısı koduna bağlı olarak *yenilikçilik, profesyonellik, bilimsellik, adanmışlık, hayal gücü, bilimsel çalışmalar, bilimsel destek, umut, fikirlere saygı, paylaşımcılık, özgünlük, gelecek düşüncesi, kolaylaştırıcılık* alt kodları oluşmuştur.

Yenilikçilik alt koduna bağlı olarak katılımcılar TÜBİTAK'ın yenilikçilik çalışması yaptığı, bilim şenlikleri ve projelerle yenilikçi olduğunu belirtmiştir. Ö11 “*TÜBİTAK, yeni gelişmelerin araştırıldığı yenilikçi çalışmaların yapıldığı yerdir*” diyerek yenilikçilik algısına vurgu yapmıştır. V2 “*TÜBİTAK yenilikçi teknoloji ve güncel yaşam etkinliklerinin düzenlendiği kurumdur.*” Veli katılımcı da yenilikçiliğe vurgu yapmıştır. Profesyonellik alt koduna bağlı olarak katılımcılar TÜBİTAK'ın çalışmalara desteğinin ve çalışma biçiminin profesyonel olarak algılamışlardır. Projelerde profesyonel çalışma yaptığını belirtmiştir. Ö3 “*TÜBİTAK çalışmalarında profesyonelle hareket ediyor*” diyerek profesyonellik algısına vurgu yapmıştır. Bilimsellik alt koduna bağlı olarak, TÜBİTAK'ın bilimsel yöntemlerle çalışması ve bilimsel çalışmaları desteklemesi nedeniyle bilimsellik algısı oluşmuştur. Öğrt 4, Ö9 ve V15 “*TÜBİTAK bilimsel çalışmalara katkı yapıyor, projeleri ve bilimsel çalışmalarını destekliyor o nedenle bilimsel yönü ön plana çıkarıyor*” diyerek bilimselliğe vurgu yapmışlardır. Adanmışlık alt koduyla ilgili olarak, TÜBİTAK çalışmalarının ve bilim şenliklerinin ilgi oluşturmaları ve bireyleri desteklemesi nedeniyle adanmışlık duygusunu geliştirdiğini vurgulamıştır. Ö1 “*TÜBİTAK bilim şenliklerine katılmaktan dolayı çok mutlu oluyorum her etkinliğe katılmaya çalışıyorum*” diyerek adanmışlığı ön plana çıkarmıştır. Hayal gücü alt kodunda katılımcılar TÜBİTAK'ın bilim şenliği ve projelerle bireylerin düşünce ve hayal gücünü geliştirdiğini belirtmiştir. Öğrt6 “*Bilim hayal gücüyle başlar insan önce hayal eder sonra gerçekleştirir. TÜBİTAK bilim şenliği ve projeleriyle bireylerin hayal gücünü geliştirmektedir.*” Katılımcı bilimsel çalışmalarda hayal gücüne ve TÜBİTAK'ın buna katkısına vurgu yapmıştır. Çalışmaya katılan tüm katılımcı statüleri TÜBİTAK'ı bilimsel çalışmalarla özdeşleştirmiştir. TÜBİTAK'ın bilimsel çalışmalar yapması ve desteklemesi TÜBİTAK'ın bilimle özdeşleşmesini sağlamıştır. TÜBİTAK'ın bilimsel desteğinin de bilimsel algı oluşmasını sağlamıştır. Çok sayıdaki katılımcı “*TÜBİTAK demek bilim demek*” TÜBİTAK bilim özdeşleşmesine vurgu yapmıştır. Katılımcılar TÜBİTAK'ın bilimsel destek sağlaması yeni projelerin geliştirilmesi ve bu projelerin Türkiye'nin kalkınmasına katkı sağlaması ve geleceğiz adına umut verdiğini belirtmiştir. Ö7 “*Katıldığım bu bilim şenliğinin düzenleyicisi TÜBİTAK bana ileriki yaşamımda ben de proje yapabilirim, Türkiye'nin gelişmesine katkı sağlayabilirim diye umudum yeşeriyor.*” TÜBİTAK'ın Türkiye için ve geleceğimiz adına umut olarak algılanması belirtilmiştir. Fikirlere saygı alt kodunda katılımcılar projelerin ve bilim şenliklerinin bir fikir olduğunu TÜBİTAK'ın bu fikirleri desteklemesi ve değerlendirmesini fikirlere saygı olarak değerlendirildiği belirtilmiştir. V9 “*TÜBİTAK, proje hazırlayan için bir fikirdir. TÜBİTAK bu fikirleri değerlendirerek ve destekleyerek fikirlere saygı duymaktadır.*” Katılımcı TÜBİTAK'ı fikirlere saygıyla özdeşleştirmiştir. Paylaşımcılık alt kodunda TÜBİTAK'ın bilim şenliklerini topluma açarak fikirlerin ve projelerin paylaşıldığına vurgu yapılmıştır. TÜBİTAK'ın bir başka algılanma biçimi özgünlüktür. Katılımcılar bilim şenliklerindeki etkinliklerin yaratıcı ve başka benzerlikten uzak olması, yaptığı bilimsel çalışmaları desteklemesi özgünlük olarak değerlendirilmiştir. Öğrt11 “*TÜBİTAK çalışma biçimi, çalışmalarındaki seçiciliği ortaya çıkan eserler bakımından özgün olarak değerlendirilebilir*” diyerek özgünlüğe vurgu yapmıştır. Kolaylaştırıcılık alt kodunda bilim şenliğinde insanların yaşamlarını kolaylaştıran etkinliklerin olması nedeniyle TÜBİTAK'ı insan yaşamını kolaylaştırmayla özdeşleştirilmiştir.

Tablo5. Bilim Şenliği Kavramı İle İlgili Katılımcı Algıları

Tema	Kod	Alt Kod	f
Bilim Şenliği Çağrışı mı	Kavram Algısı	Proje	22
		Eğlence	15

		<i>Farklı Alanlar</i>	9
		<i>Derse Katkı</i>	3
		<i>Günlük Yaşama Katkı Sağlayıcı</i>	18
	Benzerlik Farklılık	<i>Daha Öncekilerle Aynı</i>	17
		<i>Bilimsel Farkındalık</i>	19
		<i>Olgunlaşma</i>	7
		<i>Yaygın Etki</i>	19
	Bilim Tanımı	<i>Evrensellik</i>	32
		<i>Bilimsel Tutum</i>	25
		<i>Yöntem</i>	22
		<i>Hayatilik</i>	28
		<i>Deneyim</i>	15
		<i>Öznellik</i>	6
		<i>Öğretmen Tanımı</i>	2
	Tanımsal Gerekçe	<i>Geçmiş Yaşantı</i>	24
<i>Hayatilik</i>		26	
<i>Deneyim</i>		5	

Bilim şenliği çağrışımları temasına bağlı olarak *kavram algısı, benzerlik-farklılık, bilim tanımı, tanımsal gerekçe* kodları oluşmuştur.

Kavram algısı koduna bağlı olarak oluşan kodlardan birisi proje kodudur. Katılımcılar bilim şenliğinin proje kavramı algısını oluşturduğunu belirtmiştir. Bilim şenliklerinin de bir proje olması nedeniyle bilim şenliğinin projeyi çağırıştır. Ö13 “ *Bilim şenliği denilince aklıma burada yapılan projeler geliyor*” diyerek çağrışımın oluşma nedenini belirtmiştir. Eğlence alt koduna bağlı olarak katılımcılardan özellikle öğrenci katılımcılar bilim şenliğini eğlence ile özdeşleştirmiştir. Bilim şenliğinde yapılan etkinlikleri eğlence olarak algılamışlardır. Farklı alanlar alt koduna bağlı olarak katılımcılar, bilim şenliğinde farklı alanlarda etkinlikler düzenlenmesi nedeniyle farklı alanları çağırıştır. Teknolojik etkinliklerle birlikte tarımsal etkinlikler, robot eller gibi farklı alanlarda etkinlikler düzenlenmiştir. Derse katkı alt kodunda öğrenci katılımcılar bilim şenliğindeki etkinliklerin derslere katkı sağladığını belirtmiştir. Ö1 “ *Buradaki etkinlikler ders konularımızla da paralellik sağladığı ve çalışma geliştirme isteğiyle okuldaki derslerimize katkı sağlamaktadır.*” Katılımcı bilim şenliklerini aynı zamanda bir ders olarak görmüştür. Özellikle veli katılımcılar bilim şenliğini günlük yaşama katkı sağlayıcı olarak görmektedir. Bilim şenliğinde gerçekleştirilen etkinliklerin günlük yaşamda da kullanılabilir olması katılımcıların düşüncesini etkilenmiş olabilir. Katılımcılar bilim şenliğini günlük yaşama katkı sağlayıcı olarak algılamaktadır. Bilim şenliğinde görülen etkinliklerin günlük yaşamda

da kullanılabilir olması, yaşamın bir parçası olması, günlük yaşamı kolaylaştırıcı olması katılımcılarda böyle bir algı oluşturmuştur.

Bilim şenliğinin diğer bilim şenlikleriyle benzerlik-farklılık koduna bağlı olarak katılımcılar katıldıkları bilim şenlikleriyle biçimsel olarak aynı olduğunu vurgulamıştır. Bazı etkinliklerin katıldıkları diğer etkinliklerde olduğunu belirtmiştir. Katılımcılar koda bağlı olarak bilimsel farkındalık alt koduna vurgu yapmıştır. Katılımcılar çalışma kapsamında katıldıkları bilim şenliğinin diğer bilim şenliklerine göre daha bilimsellik içermesi nedeniyle bilimsel farkındalık sağladığını dile getirmiştir. Ö6, V2, Öğrt11 “*Katıldığımız bu bilim şenliği diğer şenliklere göre daha çok bilimsel etkinlikler içerdiği ve bizlerin de etkinliklerde yer alabilmemiz nedeniyle bilimsel farkındalık oluşturdu.*” Katılımcılarda oluşan bilimsel farkındalığa vurgu yapılmıştır. Olgunlaşma alt koduna bağlı olarak katılımcılar çalışma kapsamında katılan bilim şenliğinin diğer bilim şenliğine göre daha çok olgunlaşmış olduğunu vurgulanmıştır. Şenlikte yer alan etkinliklerin daha önceki etkinliklere göre daha çok kitleye ulaşması, beklenenin üzerinde çalışma içermesi olgunlaşma olarak değerlendirilmiştir. V7 “*Bu yaştaki öğrencilerin bu kadar güzel çalışma yapmasını beklemezdim*” Bilim şenliklerindeki olgunlaşmaya vurgu yapmıştır. Yaygın etki alt koduna bağlı olarak daha çok daha geniş kitleye ulaşması farklılık olarak değerlendirilmiştir. V15 “*Daha geniş bir kitleye ulaşmıştır. Daha farklı ve kullanılabilir projeler geliştirilmiş olması bu bilim şenliğinin yağın etkisi olarak değerlendirilebilir*” Katılımcı yaygın etkiye vurgu yapmıştır

Bilim tanımı koduna bağlı olarak *evrensellik, bilimsel tutum, yöntem, hayatilik, deneyim, öznel, öğretmen tanımı*, alt kodları oluşmuştur.

Evrensellik alt koduna bağlı olarak katılımcılar bilimin evrensel bir tanımı olduğunu dünyanın her yerinde var olduğunu, insanlığa yararlı, insanlığın gelişmesi için çalışması nedeniyle evrensellik olarak tanımlanmıştır. Bilimsel tutum alt koduna bağlı olarak katılımcılar bilimin nesnel bilgiler üretmek amacıyla insanlığın gelişmesi için bilimsel yöntemlerle kullanılması olarak belirtilmiştir. Ö2 “*Yöntemlerle elde edilen ve uygulamayla doğrulanan yöntem*” tanımını yaparak bilimsel tutuma vurgu yapmıştır. Hayatilik alt koduna bağlı olarak katılımcılar bilimin insan yaşamında güncel hayatın bir parçası olarak algıladıklarını belirtmişlerdir. V3, Ö14, Öğrt4 “*Bilim yaşamın parçası ve yaşamı kolaylaştırıcıdır*” diyerek bilimin hayatilik yaşamın bir parçası, yaşamdan ayrı olmadığına, yaşamın kendisi olduğuna vurgu yapılmıştır. Deneyim alt koduna bağlı olarak katılımcılar bilimi deneyler yapılarak elde edilen bilgiler olarak tanımlamıştır. Öznel alt koduna bağlı olarak katılımcılar bilimin evrensellik kadar öznel bakışı da geliştirdiğine vurgu yapılmıştır. Özellikle öğrenci katılımcıların vurguladığı bir algıdır. Ö8 “*Bilim olaylara öznel bakışla da bakabilmektir*” diyerek öznelliğe vurgu yapmıştır. Öğretmen tanımında katılımcı öğrenci bilimi öğretmeni nasıl tanımladıysa kendisinin de aynı şekilde tanımladığını belirtmiştir. Ö12 “*...Hoca ne diyorsa benim için bilimin tanımı odur*” demiştir. Kendi tanımını öğretmen tanımıyla özdeşleştirmiştir.

Tanımsal gerekçe koduna bağlı olarak, geçmiş yaşantı alt kodunda katılımcılar geçmişteki deneyim ve yaşantılarının bilimin tanımlanmasında etkili olduğunu vurgulamıştır. Bilimin geçmiş yaşantılar üzerine kurularak yeni gelişimler sağladığını belirtmiştir. Hayatilik alt kodunda katılımcılar bilimin yaşantının bir parçası, hayatın her anında bilimle iç içe olduğu, bilimin yaşantıdan ayrı düşünülemeyeceği için bu tanımı yaptıklarını belirtmiştir. Deneyim alt koduna bağlı olarak bilimin deneyimler sonucu yeni bilgilere ulaşmayı sağladığı için tanım yapılmıştır.

Tablo6. Bilim Şenliği Düzenleme İle İlgili Katılımcı Algıları

Tema	Kod	Alt Kod	f
Düzenleme	Biçim	<i>Bilgi Temelli</i>	8
		<i>Tekrarlama</i>	12
		<i>Teknoloji Temelli</i>	22
		<i>Yaşamsal Fayda</i>	17
		<i>Proje Temelli</i>	25
		<i>Katılımcı</i>	14
		<i>Görsel Tasarım</i>	9
	Amaç	<i>Üretkenlik (Proje)</i>	16
		<i>Bilinçlendirme</i>	14
		<i>İsteklilik</i>	8
		<i>Eğlenceli</i>	7
		<i>Yaşamsal Kolaylık</i>	22
		<i>Tanıtım</i>	25
		<i>Çalışmanın Önemini Kavratmak</i>	28
	İçerik	<i>Hayatilik</i>	22
		<i>Yaşamsal Destek</i>	8
		<i>Projeler</i>	21
		<i>Teknolojik</i>	28
		<i>Çocuklara Görelik</i>	5
		<i>Akademisyen Katılımlı Etkinlikler</i>	8
	Görevli	<i>İlgili</i>	16
		<i>Sorumluluk Sahibi</i>	14
		<i>Çalışkanlık</i>	5
		<i>Yönlendiricilik</i>	14
		<i>Etkili İletişim</i>	18
		<i>Beceri</i>	23
		<i>Özgüven</i>	16
Ortam	<i>Açık Hava</i>	40	
	<i>Ulaşılabilirlik</i>	5	
	<i>Doğal Ortam</i>	21	

Bilim şenliği düzenleme temasına bağlı olarak, *biçim, amaç, içerik, görevli, ortam kodları oluşmuştur*. Biçim kodunda bilgi temelli, tekrarlama, teknoloji temelli, yaşamsal fayda, proje temelli, katılımcı, görsel tasarım alt kodları oluşmuştur.

Bilgi temelli şenlik alt koduna bağlı olarak katılımcılar insanları bilgilendirme içerikli etkinlikler düzenleyeceklerini belirtmiştir. Yapılan etkinlikler günlük yaşamda kullanılabileceği için katılımcıların bilgilendirilmesi esas alınmıştır. V8 “ *Sağlıkla ilgili yüzeye çıkmamış bilgiler içeren etkinlikler düzenledim.*” Katılımcı bilimdeki yeni gelişmelerin paylaşılmasına vurgu yapmıştır. Kendisinin de sağlık sorunu yaşaması nedeniyle böyle bir görüş belirtmiştir. Tekrarlama alt kodunda ise katılımcılar aynı etkinlikleri düzenleyeceklerini belirtmiştir. Teknoloji temelli şenlik alt koduna bağlı olarak özellikle öğrenci katılımcılar düzenleyecekleri etkinliğin teknoloji temelli olacağını belirtmiştir. Ö12 “ *Düzenleyeceğim bilim şenliği teknoloji temelli olurdu. Robotlar, günlük yaşamı kolaylaştırıcı teknolojik araçlar yer alırdı.*” Katılımcı teknolojiden maksadını açıklamıştır. Yaşamsal fayda alt koduna bağlı olarak da katılımcılar düzenleyeceğim bilim şenliğinin yaşamsal araçların

etkinlikler içinde ağırlıklı olarak yer alacağını belirtmiştir. Ö1, V8, “*Düzenleyeceğim etkinliklerde robot el, mutfak araçları gibi etkinliklere yer verirdim*” diyerek teknoloji temelli etkinliğe vurgu yapmıştır. Proje temelli bilim şenliği alt kodunda katılımcılar değişik projelerin yer aldığı etkinliklere yer vereceklerini belirtmiştir. Katılımcı kodunda katılımcılar her kesimin katılabileceği etkinlik düzenleyeceğini belirtmiştir. Ö11,13, “*Farklı sosyo-ekonomik ve kültürel, değişik statüde, meslek gruplarından herkesin katılabileceği etkinlik düzenlerdim.*” Katılımcı, geniş katılımın sağlanacağı etkinliğe vurgu yapmıştır. Görsel tasarım alt kodunda katılımcılar bilim şenliğinde çevre düzenlemesine önem vereceği şenlik alanın süsleneyeceği, ilgi çekecek şekilde düzenlemesi yapılacağını vurgulamıştır.

Amaç koduna bağlı olarak *proje üretkenlik, bilinçlendirme, isteklilik, eğlenceli, yaşamsal kolaylık, tanıtım, çalışmanın önemini kavratmak* alt kodları oluşmuştur.

Üretkenlik alt koduna bağlı olarak katılımcılar, bilim şenliğini düzenleme biçimindeki amacının şenliklerde değişik gelişmelerin projelerin üretilmesi olarak belirtilmiştir. Bilinçlendirme alt koduna bağlı olarak katılımcılar bilim şenliği düzenlemedeki amacın toplumu, insanları bilinçlendirme, neyin niçin olduğunu kavratmak bu sayede kalkınmayı gerçekleştirmek olduğunu belirtmiştir. İsteklilik alt kodunda etkinliklere katılımda isteklilik sağlama amacı olduğunu belirtmiştir. Katılım isteğiyle birlikte aktif rol alma etkinliklere ilgi duyulmasını amaçladıklarını dile getirmiştir. Eğlenceli alt kodunda katılımcılar bilim şenliğinde, katılımın sağlanması, katılımcıların ilgi duyması için eğlenceli etkinlikler olması gerektiği vurgulanmıştır. Düzenlenen etkinlikte yaşamsal kolaylık alt kodunda düzenlediğim etkinliklerde özellikle engellilerin yaşamını kolaylaştırıcı çalışmalar düzenlemeyi amaç olarak belirtilmiştir. Tanıtım alt kodunda katılımcılar bilim şenliğinde tanıtımın esas olduğunu, tanıtım olmadan katılımın olmayacağı, etkinliklerin amacının katılımcılara anlatılamayacağını dile getirmiştir. Çalışmanın önemini kavratmak alt kodunda katılımcılar yapılan çalışmanın ve etkinliklerin önemini kavratmanın amaç olduğunu vurgulamıştır. Öneminin ve gerekçesinin kavratılmayan çalışmaların hedefe ulaşamayacağı dile getirilmiştir.

İçerik koduna bağlı olarak düzenleyeceğimiz bilim şenliğinin içeriğinde neler yer alırdı, sorusuna verilen cevaplarda *hayatilik, yaşamsal destek, projeler, teknolojik, çocuklara görelilik, akademisyen katılımlı destek* alt kodu oluşmuştur. Hayatilik alt kodunda katılımcılar günlük yaşamda kullanılan, günlük yaşamı kolaylaştıran etkinliklere yer vereceklerini belirtmiştir. Yaşamsal destek alt kodunda katılımcılar yapılacak etkinliklerin özellikle engelli insanlara destek sağlayıcı etkinliklere yer vereceklerini belirtmiştir. Engelli yürütücü, eli, araçlara inip binmeyi sağlayıcı, tarım aletlerinin kullanılması, mutfak araçları gibi etkinlikler belirtilmiştir. Projeler alt kodunda katılımcılar değişik alanlarda projelerin yer aldığı etkinliklere yer vereceklerini belirtmiştir. Teknolojik alt kodunda katılımcılardan özellikle öğrenci katılımcılar teknolojik araçların sergilendiği etkinliklere yer verecekleri belirtilmiştir. Çocuklara görelilik alt kodunda özellikle veli katılımcılar düzenleyecekleri etkinliklerde çocukları eğlendirmeye, onların ilgisini çekecek etkinliklere yer vereceklerini belirtmiştir. Akademisyen katılımlı destek alt kodunda özellikle öğretmen katılımcılar akademisyenlerin danışman olduğu, akademisyenlerle işbirliğinin sağlandığı etkinliklere yer vereceklerini belirtmiştir.

Bilim şenliğinde görevlileri belirlerken görevlilerde görmek istedikleri özellikler alt koduna bağlı olarak *ilgili, sorumluluk sahibi, çalışkanlık, yönlendiricilik, etkili iletişim, becerileri gelişmiş, özgüven* özellikleri oluşmuştur. İlgili alt kodunda katılımcılar bilim şenliğinde görev alacak kişilerde ilgili olmaları, gerek katılımcılara karşı gerekse görevli oldukları birime karşı ilgili olmasını bir ölçüt olarak belirtmiştir. Sorumluluk sahibi alt kodunda katılımcılar görevlilerin sorumluluk sahibi olmasını ölçüt olarak belirtmiştir. Hem çalışmalarda yer alan etkinliklerde hem de katılımcılara karşı sorumlu davranmasının gerektiği belirtilmiştir. Bilim şenliğinde görev alacak kişilerde aranacak özelliklerden birisi de çalışkanlıktır. Görevlilerin yaptıkları işte verimli olmaları bilim şenliğinin verimi için çalışkan

olunması gerektiği belirtilmiştir. Yönlendiricilik özelliği görevlilerde aranacak özelliklerden birisidir. Görevlilerin gerek etkinliklerde sunumlarında gerekse katılımcıların bilim şenliğinde etkin olarak yararlanılması için yönlendirici özelliği olması gerektiğini belirtilmiştir. Beceri görevlilerde aranacak özelliklerden birisidir. Görevlilerin bilim şenliğinde sunumlarda ve organizasyonun verimliliğinde becerikli görevli seçeceklerini dile getirmiştir. Görevlilerde olması gereken bir başka özellik de özgüvendir. Özgüven sahibi görevlilerin etkinliklerin sunumunda, katılımcıların yönlendirilmesinde etkili olacağı vurgulanmıştır.

Ortam kodunda katılımcılar kendilerinin mevcut ortamdaki farklı olarak açık hava, ulaşılabilirlik, doğal ortam alt kodları oluşmuştur. Açık hava alt kodunda katılımcıların tamamına yakını bilim şenliğini açık hava ortamlarında düzenlemek istediklerini belirtmiştir. Ulaşılabilirlik alt kodunda bilim şenliğinin düzenleneceği ortamın katılımcıların ulaşım sorunu yaşamayacağı bir ortam olacağını belirtmiştir. Katılımcıların bilim şenliğini düzenlemek istediği bir başka ortamda çayırılık gibi doğal ortam olarak belirtilmiştir.

Tartışma ve Sonuç

Araştırmanın bulgularından elde edilen sonuçlara yer verilmiştir. Erkek katılımcılar kadın katılımcılara göre bilim şenliğini ve düzenlenen etkinlikleri daha olumlu bulmuştur. Bilimin erkeklerle özdeşleştirilmesi sonucu etkilemiş olabilir. Bilim insanı yerine bilim adamı terimi kullanılmıştır. Öğretmen katılımcılar ve veli katılımcıları, öğrenci katılımcılara göre bilim şenliğini ve etkinliklerini daha olumlu bulmuştur. Katılımcıların yaş ortalamaları arttıkça bilim şenliğine karşı tutumları daha olumlu olmuştur. Bilim şenliklerinin Türkiye’de yeni yeni yapılıyor olması öğretmenlerin ve velilerin kendi öğrencilik yıllarında düzenlenmeyen etkinliklere daha çok ilgi duymuş olabilir. Yavuz vd. (2014). Bilim şenliğinin öğretmen adaylarının inanışlara ilişkin tutumunu incelediği çalışmada bilim şenliklerinin bilime olan inanışlarını artırdığını tespit etmiştir.

Katılımcılar bilim şenliğinde deneysel uygulamalardan, kendi ilgi ve ihtiyaçlarına göre etkilenmiştir. Öğrenci katılımcılar teknolojik araçlardan etkilenirken veli katılımcılar günlük yaşamda kullanılan araçlardan ve etkinliklerden daha çok etkilenmiştir. Katılımcıların ilgi ve ihtiyaçlarını etkilenme biçimini etkilediği tespit edilmiştir. Katılımcıların kendini tanıma, gözlem, yenilikçilik ve özgüven, bilinçli olma, araştırma becerisi gibi kazanımlar elde ettikleri tespit edilmiştir. Tortop (2014) çalışmasında bilim şenliğine vb. etkinliklere katılan katılımcıların bilimsel araştırma becerisi kazandığını tespit etmiştir. Yıldırım’ın (2018) çalışmasında bilim şenliklerinin öğrencilerin problem çözme becerisini olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir. Bilim şenliklerinin katılımcılara bilimsel tutum kazanımı sağladığı tespit edilmiştir. Katılımcıların TÜBİTAK algısının yenilikçilik, profesyonellik, bilimsel çalışmalar ve destekler, umut, farklı fikirlere saygı, paylaşımcılık, özgün çalışmaların yapıldığı kurum olarak algılanmıştır. TÜBİTAK bilimsel bir kurum olarak algılanmış, bilimi ve gelişmeleri desteklediği belirtilmiştir. Katılımcıların TÜBİTAK algısının olumlu yönde olduğu görülmüştür. Avcı, Su Özenir, Yücel (2016) Çalışmaların bulguları incelendiğinde, proje denilince öğrencilerin aklına gelen, yaratıcılık-yenilik, başarı-üretim, bilim TÜBİTAK, merak, tecrübe, özgüven gibi kelimeler olduğu görülmektedir.

Bilim şenliği çağrışımlarında katılımcılarda proje, eğlenceli etkinlikler, farklı alanların buluşması, günlük yaşama katkı sağlayıcı olarak algılanmıştır. Katılımcıların bilim şenliğini düzenleme amacına uygun olarak algıladıkları belirlenmiştir. Katılınan bilim şenliğinin benzer ve farklılıkları algısında daha öncekilerle aynılık olarak belirtilirken bilimsel farkındalığın, olgunlaşma sağlanması, yaygın etkisi ve daha geniş kitlelere ulaşması açısından farklılık olarak algılanmıştır. Bilim şenliğinin benzerlikleri olmasına rağmen farklı etkinlikler sergilendiği görülmüştür. Katılımcılar evrensellik ve bilimsel farkındalık gibi bilimsel çağrışıma yer vermiştir. Katılımcıları bakış açısına göre çağrışımın değiştiği söylenebilir. Bilim tanımında katılımcılar bilimi evrensellik, bilimsel tutum, bilimsel yöntem, yaşamın parçası olması, deneyimlerin paylaşılması, öznellik olarak belirtmiştir. Bilimsel tutuma vurgu

yapılmıştır. Katılımcılar bilimi değişik özellikleriyle tanımlamıştır. Katılımcıların bilimi doğru algıladıkları tespit edilmiştir. Deniz-Çeliker ve Erduran-Avcı (2015) çalışmasında farklı bilimsel faaliyetlere katılan ilkökul öğrencilerinin çoğunluğunun bilim insanı algılarının bazı özellikler açısından değişim gösterdiği, bunun yanı sıra bazı öğrencilerin ise bilim insanı algılarında özellikle laboratuvar önlüğü ve çalışma ortamı olarak laboratuvar algısını devam ettirdikleri belirlenmiştir. Bilim şenliğiyle ilgili yapılan bu çalışmada katılımcılar şekilsel algılara yer vermemişlerdir. Katılımcıların tanımında geçmiş yaşantılarının, yaşamlarında yer almasının ve deneyimleri etkili olmuştur. Zengin (2016) çalışmasında katılımcı öğrencilerin robotik teknolojilerinin öğretim programları içerisinde kullanılmasında ilgili ve istekli oldukları, bilgi işlemsel düşünceyi içselleştirmiş disiplinler arası öğretim hususunda oldukça olumlu görüşlere sahip oldukları belirlenmiş; bilimsel tutuma vurgu yapılmıştır.

Katılımcılar kendileri bir bilim şenliği düzenleselerdi nasıl bir şenlik düzenlerdiniz? sorusuna verilen cevaplardan elde edilen sonuca göre katılımcılar aynı etkinlikleri düzenleyeceğini belirtirken, bilgi temelli, teknoloji temelli, yaşamsal fayda sağlayan etkinlikler, proje temelli, geniş katılımcı ve görsel olarak iyi tasarlanmış bilim şenliği düzenlenebileceğini belirtilmiştir. Bu çalışma katılımcıların bakış açıları ve algılarına göre değişim göstermektedir. Öğrenci katılımcılar teknoloji ve proje temelli etkinlik düzenlemeyi düşünürken, veli katılımcılar ve öğretmen katılımcılar proje ve yaşamsal faydayı ön plana almıştır. Katılımcıların projeye karşı ilgi duydukları sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların bilim şenliği düzenlemedeki amaçları da biçimle örtüşmektedir. Düzenlenen etkinliğin amacıyla da katılımcılar üretkenliği ve projeyi ön plana almışlardır. Eğlenceli bir şenlik düzenleme, etkinliklerin yaşamsal kolaylık sağlama, bilimsel çalışmalarının tanıtımı ve önemini kavratmak amaçlar arasında yer almıştır. Katılımcılar düzenledikleri bilim şenliğinin içeriğinde hayatilik, yaşamsal destek, projeler teknolojik araçlar, çocuğa görelilik etkinlikler ve bilim şenliğini daha bilimsel hale getirebilmek için akademisyenlerin katıldığı ve danışmanlık yaptığı etkinliklere yer verileceği belirtmişlerdir. Katılımcılar ilgi ve ihtiyaçlarına göre içeriğe yer verme eğiliminde oldukları belirlenmiştir. Katılımcılar özellikle veli katılımcılar çocuğa göre içerik düzenlemek isterken öğretmen katılımcılar akademisyen katılımlı etkinliklere yer vermek istediklerini dile getirmiştir. Görevlilerin belirlenmesinde katılımcıların ilgili, sorumluluk sahibi çalışkan, yönlendirici, etkili iletişim becerisine sahip, teknoloji alanında becerikli, özgüveni yüksek olan kişilerden seçeceklerini belirtmiştir. Katılımcılar bir etkinliğin başarıya ulaşmasında etkili olabilecek kişilik özelliklerini ortaya koymuştur. Keçeci (2017) çalışmasında bilim şenliği festivallerinde bilimsel tutumu günlük yaşamda uygulanan bilgileri bilimsel olarak geliştirme ve uygulama, teknoloji kullanımları hakkında bilgi sahibi olma, bilgiyi günlük yaşamda kullanmak ve bilime ve doğaya karşı olumlu tutum geliştirmek olarak tespit etmiştir. Keçeci'nin tespit etmiş olduğu tutumlara ulaşılmasında görevlilerin tutumlarının da etkili olduğu söylenebilir. Katılımcıların etkinlik düzenlemek istedikleri ortamlar açık hava ortamları, ulaşılabilir yer olması, doğal ortam olarak belirlenmiştir. Katılımcıların etkinliklere daha fazla katılımın sağlanması, eğlenceli olması ve bilimin doğal ortamda gerçekleşmesi isteği katılımcıların İstanbul'da yaşamasından kaynaklanmış olabilir. Bilim Şenliği katılımcılarda olumlu algı ve tutum gelişmesini sağlamıştır. Sonucu destekleyen birçok çalışma bulunmaktadır. Durmaz vd. (2017) bilim şenliklerinin öğretmen adaylarının ve ortaokul öğrencilerinin fen öğretimine yönelik tutumlarını olumlu etkilemiştir. Yıldırım ve Şensoy (2016) çalışmasında bilim şenliklerinin 6. sınıf öğrencilerinin fen bilimlerine yönelik tutumlarını olumlu etkilediği; Crompton ve McKay çalışmasında bilim şenliğine katılan katılımcıların motivasyonunun arttığı, sosyalleşmesini geliştirdiği tespit etmiştir. Bilim şenliğinin katılımcılarda bilim şenliklerine, bilimsel çalışmalara ve bilimsel kurumlara yönelik olumlu tutum geliştirmesini sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Öneriler

Öğrencilerin bilim şenliğine yönelik olumlu tutumlarını geliştirmek için bilim şenliğine katılımları sağlanmalıdır.

Öğrencilerin bilim şenliğine katılımı bilime yönelik olumlu tutum sergilemelerini sağlamaktadır. TÜBİTAK daha çok bilim şenliğine teşvik sağlamalıdır.

Bilim şenliği açık havada, doğal ortamlarda ulaşılabilir mekânlarda düzenlenmelidir.

Bilim şenliği öğrencilerde bilime karşı olumlu tutumlar geliştirmelerini sağlamıştır. Öğrencilerde bilim bilinci oluşturacak etkinlik sayısı artırılmalıdır.

Kaynakça

- Avcı, E., Su-Özenir, Ö., Yücel, E. (2016). TÜBİTAK ortaöğretim öğrencileri araştırma projeleri yarışmasına katılan öğrencilerin yarışma sürecindeki deneyimlerinin üniversite yaşamlarına yansması, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (27) 1-21
- Büyüköztürk, Ş. (2014). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*, Ankara: Pegem Akademi
- Büyüktaşkapu, S., Çeliköz, N., Akman, B. (2012). Yapılandırmacı bilim öğretim programının 6 yaş çocuklarının bilimsel süreç becerilerine etkisi. *Eğitim ve Bilim*, 37(165), 274-291.
- Creswell, J W.(2017). *Karma Yöntem Araştırmalarına Giriş*, Ankara: Pegem Akademi
- Crompton J.L., McKay, S., L. (1997). Motives of visitors attending festival events, *Tourism of Annuals Research*, 24 (2)425-439
- Deniş-Çeliker, H., Erduran-Avcı, D. (2015). İlkokul öğrencilerinin bilim insanı algıları: Öğrencilerin bilimsel faaliyetlere katılması bilim insanı algılarını nasıl etkiler? *Mehmet Akif Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* sayı 36, 90-104
- Durmaz, H., Dinçer, E., O., Osmanoğlu, A. (2017) Bilim şenliğinin öğretmen adaylarının ve öğrencilerin fene yönelik tutumlarına etkisi, *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7 (2) 364-378
- Gay, L. R., Mills, G. E., Airasian, P. (2009). *Educational Research: Competencies for Analysis and Application* (9th edit), USA, Pearson.
- Karataş, F. Ö., Cengiz, C., Arslan, Z., Ünal, S. (2017). Science is everywhere: Effectiveness of science and technology festival, *International Social Sciences and Education Conference* October 2017 Antalya 111-112
- Keçeci, G. (207). The aims and learning attainments of secondary and high school students attending science festivals: A case study, *Educational Research and Reviews* 12 (23) 1146-1153
- MEB (2015). PISA raporu, www.pisa.meb.gov.tr adresinden 19.03.2018 tarihinde alınmıştır.
- Parker, W., Geber, B. (2010). Effects of a Science Intervention Program on Middle-Grade Student Achievement and Attitudes *School Science and Mathematics* [https:// doi org/10.1111/j.1949-8594.2000.tb/17263.x](https://doi.org/10.1111/j.1949-8594.2000.tb/17263.x)
- Şahin, Ş. (2012). Bilim şenliklerinin 10. Sınıf öğrencilerin kimya dersine olan tutumlarına etkisi, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* Cilt 2012 (9)

Tonta, Y. (2008). <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/courses/fall2007/sb5002/sb5002-10-varyans-analizi.pdf> Erişim Tarihi:01.03.2018

Tortop H.S. (2014). Examining of the predictors of pre-service teachers' perceptions of the quality of the science fair projects in Turkey, *Necatibey Faculty of Education Electronic Journal of Science and Mathematics Education* Vol. 8, Issue 1, June 2014, pp. 31-44

Yavuz, S., Büyükekeşi, C., Işık-Büyükekeşi, S. (2014). Bilim şenliğinin bilimsel inanışlar üzerine etkisi, *Karaelmas Eğitim Bilimleri Dergisi* 2 (2) 168-174

Yıldırım, H. (2018). Bilim Şenliklerinin Ortaokul 6. Sınıf Öğrencilerinin Problem Çözme Becerilerine Etkisi. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8 (2), 390-409.

Yıldırım, H.İ., Şensoy, Ö. (2016). Bilim şenliğinin 6. sınıf öğrencilerinin fen bilimlerine yönelik tutumlarına etkisi, *Türk Eğitim bilimleri Dergisi* 14 (1) 23-40

Zengin, M. (2016). İlkokul, ortaokul, lise öğrencilerinin disiplinler arası eğitim ve öğretiminde robotik sistemlerin kullanılmasına yönelik görüşleri, *Üstün Yetenekliler Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 4 (2) 48-70

BİR METAFOR OLARAK “ALMANYA KAFE”

Evrinm ÖZESKİCİ*

Özet

Bu araştırmanın amacı: Jörg Immendorff’un “Almanya Kafe” adlı eserini oluşturmasındaki gerekçeleri araştırmaktır. Aynı zamanda sanatçının eserinde kullandığı sembolik unsurların nedenlerini ortaya çıkarmaktır. Immendorff, Almanya’nın tarihini eserlerine taşıyan bir sanatçıdır. Resimlerinde neon renk lekelerine, koyu - kasvetli renk tonlarına ve karışık bir kompozisyona yer vermesiyle birlikte savaşın dramatik etkisini arttırdığı düşünülmektedir. Ayrıca çağdaşlarından farklı olarak; sembolik unsurları eserlerinin atmosferi içerisinde metaforik biçimlere dönüştürmektedir. Serilerinde ortaya çıkan iki önemli bulgu vardır: İlki savaşın insanlar üzerinde yaratmış olduğu travmatik durumu güncel sanata taşıyarak kendi halkını bilinçlendirmesidir. Diğeri ise eserlerinde tarihsel, mitolojik ve sembolik unsurları kullanarak subliminal mesajlara yer vermesidir. Her iki bulgu da sanatçı için haklı bir gerekçe olduğu düşünülebilir. Çünkü sanat bastırılmış duyguların ve müdahalelerin etkisiyle çok daha provakatif olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Jörg Immendorff, Almanya Kafe, ifade, metafor.

“CAFE DEUTSCHLAND” AS A METAPHOR

Abstract

The aim of this study is to research the motives behind Jorg Immendorff’s creation of the work “Café Deutschland”. Meanwhile, it aims to uncover the reasons for the symbolic elements used in the artist’s work. Immendorff is an artist who carries the history of Germany to his works. It is thought that by including neon colour stains, dark – gloomy shades and a complicated composition in his paintings, he is increasing the dramatic effect of the war. Furthermore, in contrast to his contemporaries, he transforms symbolic elements into metaphoric forms within the atmosphere of the works. There are two outstanding findings in his series’: the first, is raising awareness in his community by carrying the traumatic situation that war creates on people onto contemporary art. The other is that he allows for subliminal messages in his works by using historical, mythological, and symbolic elements. Both findings can be considered as valid reasons for the artist. Because art becomes much more provocative with the influence of suppressed emotions and interventions.

Key Words: Jörg Immendorff, Cafe Deutschland, expression, metaphor.

---

* Öğr. Gör. Uşak Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, 1 Eylül Kampüsü, Resim Bölümü, 64200, UŞAK
E-posta: evrimozeskici@gmail.com
Telefon: 05354980855

Giriş

Alman sanatçı Jörg Immendorff'un eserlerindeki konuya yaklaşım biçimi Almanya'nın geçmişi üzerine gelişmiştir.

Serilerin ortak özelliği; büyük boyutlu olmaları ve bir kafe mekanında oluşturulmalarıdır. *“Immendorff Büyük Fikirleri hatırlatan Büyük Tablolar yapmaya devam etti: ideoloji, kültür ve öz; ölüm ve beden. Ama gösterişli tarzı melankolik olmaya başlamıştı ve işlerin politikası tersine dönmeye başladı”* (Ebony, 2007: 184). Bu sebeple özellikle 1970'lerde gerçekleştirdiği Marx, Lenin, Stalin ve Mao gibi liderlerin portreleri bu duruma açıklık getirmektedir. Eserlerinde halkını merkeze alan bir yaklaşım vardır. Almanya'nın 1933 ile 1945 yılları onun en çok sorguladığı dönemi kapsar. Eserleri plastik açıdan değerlendirildiğinde ortaya çıkan ekspresif ruh ve heyecan bu karanlık sürecin birer yansımasıdır.

Böylece sanatçının hedefi Hitler ve onun kitlesel örgütüne karşı oluşturduğu bir propagandadır. Özellikle 1970'lerin sonlarında oluşturduğu Almanya Kafe serileri sanatçının tarihsel söylevli ve eleştirel odaklı resimleridir. Bu yüzden sık sık eserleri eleştiri konusu olmuş ve yasaklanmıştır. *“Immendorff bir sanatçı olarak Batı Almanya'da zor zaman geçirdi. Sanatı, başından beri siyasal farkındalığı ile damgalanmıştı, ve böylece o zamanlarda batıdaki sanat akımlarına uymayarak, neredeyse hiç karşılık bulamadı”* (Reshöft, 1983: 30-32). Dolayısıyla sanatçı yaşadığı dönemde bir çok çağdaşlarından farklı olarak çalışmalarını sürdürmüştür.

Neden Almanya Kafe?

Sanatçı, Dadaist hareketin postmodern süreçte karşılığını Hitler üzerinden gerçekleştirmiştir. Karşı duruşunu çoğu zaman politik kimliğin ağır bastığı kurumlara yöneltmiştir.

Genç nesilleri harekete geçirmek ve günümüz dünyasında geçmişin unutilan yüzlerini göstermek için serilerini oluşturduğu söylenebilir. Almanya'da savaşla birlikte yaşanan trajedinin gündemde kalmasını ve gençler üzerinde bilinçlendirme yaratmak istemiştir. Sanatçının “Almanya Kafe” isimli serileri ile ilgili bir kaynakta (Canadian Press, 2007) şöyle belirtilmektedir:

“Immendorff, Almanya'nın savaş-sonrası bölünmesine en bilindik işleriyle, 1978'de başladığı büyük tablolar serisi olan “Cafe Deutschland” ile, göndermede bulundu. Disko ve kafeler gibi hayali yerlerde düzenlenmiş, cesurca renklendirilmiş tablolar, sembolizm açısından zengindi ve Batı ve Doğu Almanya'nın liderleri gibi figürleri ve oyun yazarı Bertolt Brecht'i içeriyordu”

Almanya Kafe serilerinin her biri farklı kompozisyonlarda ve biçimlerde yapılmıştır. “Almanya Kafe-I”, “Almanya Kafe-II”, “Almanya Kafe-V” ve “Almanya Kafe - Cafeprobe” bunlardan bazılarıdır. Her çalışmanın konuya yaklaşım biçimleri benzerdir. Kompozisyonlarda amorf yapılar, koyu - kasvetli renk lekeleri, çizgisel hareketler, çoklu perspektifler ve birbirinden bağımsız nesnelere bir aradalığı eserlerin genel plastik yapısını oluşturur. Ayrıca eserlerde Almanya üzerinden faşizme karşı iğneleyici ve alaycı bir duruş hâkimdir. Seriler oldukça büyük ebatlarda olup bir kafe mekanı içerisinde sergilenmişlerdir.

Serilerin yapılaş gerekçesi Alman tarihi üzerine şekillenmiş gibi görünse de Alman yazar Diedrich Diederichsen'nin cümleleri (Art in Print Review, 1983) odak noktayı değiştirmiştir.

“Kötü çevrilmiş denemelerinden daha anlaşılır olan cümlelerden birinde, Diedrich Diederichsen bize “Cafe Deutschland bir büyümedir, medya, popüler ideolojiler, güncel tarihi ve siyasi tartışmalar tarafından sunulan motifler ve klişelerin onayıdır” der”

Yazarın sözlerinden anlaşıldığı üzere Almanya Kafe serileri medyanın ve popüler kültürün bir oluşumu gibi algılanmaktadır.

Eser Analizi

Resim 1: Jörg Immendorff, “Almanya Kafe”, Tuval Üzerine Yağlıboya, 285 x 330 cm, 1984, Saatchi Galerisi, Londra, İngiltere. Erişim:

http://www.saatchigallery.com/artists/artpages/jorg_immendorff_5.htm

“Almanya Kafe” (Resim 1) adlı eser incelendiğinde oldukça karışık bir kompozisyon ortaya çıkmaktadır. Gerek renk lekeleri gerekse nesnelerin birbirinden bağımsız olarak konumlanması eserin anlamlandırılmasını zorlaştırmaktadır. Bu sebeple eser analizi yapılırken parça bütün ilişkisi yöntemini ele almak daha mantıklı bir yaklaşım olacaktır. Öyle ki her nesne birbirlerinden bağımsız gibi konumlansa da sanatçının konuya yaklaşım biçimi ve onun sanatına dair kavramsal alt yapıları sorgulandığında önemli bir neden ortaya çıkmaktadır. Ele alınan konu İkinci Dünya Savaşı’dır.

Resim 2: Jörg Immendorff, “Almanya Kafe”, Detay-1.**Resim 3:** Jörg Immendorff, “Almanya Kafe”, Detay-2

Savaşa dair izler, resmin (Resim 2) sağ tarafındaki karakterden anlaşılmaktadır. Hitlerin buradaki tasviri resmin genel kompozisyonuyla ilişkilendirildiğinde alaycı tavrı sezilmektedir. Elini başının üzerine koyarak gökyüzüne doğru bakmaktadır. Sanki olan bitenden haberi yokmuş gibi umursamaz ve rahattır. Dolayısıyla Hitler ve mekânın genel kompozisyonu üzerinde bu tarz zıtlıklar sağlanmıştır. Hitlerin sol kolundaki üç yapraklı yonca dikkati çeker. 1945 yılından sonra elektrikçilerin nükleer enerji için kullandıkları bir semboldür. Sanatçı nükleer enerji ile Hitler üzerinden bağdaşım kurarak onun tehlikeli olduğunu dile getirmektedir.

Eserin renk geçişleri ve değerleri çoklu perspektifin içerisinde iç içe geçmiş parçalara benzemektedir. Baskın olan lekeler resmin sağ üst köşesinden merkeze ve sonra da aşağıya doğru kümelenmektedir. Nesnelere çizgisel renk dağılımları uygulanmış ve bir karmaşa yaratılmıştır. Buradaki insanlar savaşın tanıklarıdır. Yukarıdan aşığı düşen ve ne olduğuna anlam veremeyen insanların bakışlarıyla kompozisyonun genelinde metaforik bir algılama yaratılmıştır. Eserin üst kısmına dikkat edilirse (Resim 3) sanatçı burada kendisini resmetmiştir. “Büyük, olgun “Cafe Deutschland” serisinde, sanatçı, siyasetçi ve kulüp müdavimleri kalabalığı içinden kendini kaba birisi ya da izleyici olarak resmeder” (Humphrey, 2007: 160). Immendorff düşey bir konumda şaşkın bakışlarla olaya dahil olmuştur. Bu durum sanatçının yaşanan drama karşı kendisinin de varlığını kanıtlamış ve geçmişini bugüne taşımayı başarmıştır.

Resim 4: Jörg Immendorff,

“Almanya Kafe”, Detay-3

Resim 5: Johann Gottfried Schadow, “Quadriga”,

1793, Brandenburg Kapısı, Mitte Semti, Berlin.

Erişim:

https://www.bluffton.edu/homepages/facstaff/sul_livam/germany/berlin/brandenburg/3212.jpg

“Almanya Kafe”deki bir diğer önemli ayrıntı; atlara yer verilmesidir. Sanatçı eserinde at figürünü kullanmasındaki gerekçe; Germen ırkının gücünü ve savaşçı ruhunu anımsatmak istemiş olabilir. Diğer bir olasılık ise; Anselm Kiefer’in “Lilith” eserinde olduğu gibi bir efsaneyi tarihsel bir olayla bağdaştırmak istemesidir.

Berlin’deki Quadriga atları (Resim 5) Almanya’nın gücünü ve ihtişamını göstermektedir. “Resimdeki atlar, Brandenburg Geçidi üzerindeki Roma zafer tanrıçası Victoria’nın atlarını temsil ederler ve Alman kimliğinin gücünü simgelerler” (Farthing, 2012: 547). Mitolojiden de anımsanacağı gibi Quadriga, Olimpiyatlarda yan yana dört atın çektiği araba anlamına gelmektedir. Geçidi bir dönem Nazilerin sembol olarak kullanmasından dolayı Immendorff’un, atları düşer pozisyonda resmettiği düşünülebilir. Yukarıdan aşağı doğru akan su, atlar ve buz kütlesi de düşünüldüğünde sanatçının öyküsel bir anlam yüklediği anlaşılacaktır. Sanatçının atlara yüklediği anlam; Hitler’in su akıntısına kapılarak buz kütlesiyle birlikte yok oluşunu işaret eder. Aynı zamanda Doğu-Batı Almanya olarak ikiye bölünen ülkenin birleşmesini de ümit etmektedir.

İlginçtir ki, eserin yapımından altı yıl sonra, 3 Ekim 1990’de birleşme sağlanmıştır.

Resimde İfade, Atmosfer ve Anlam

Resmin ifade gücü oldukça güçlü olmakla birlikte anlam bakımından bir olumsuzlama sezilir. Bu nedenle resme dair; olumsuzlamayla ilgili araştırma yapmanın ve felsefi bağlamda nedenleri sorgulamanın önemli olacağı düşünülmektedir.

17. yüzyılın önde gelen rasyonalistlerinden Spinoza’nın yaklaşımı olumsuzlamayla ilgili önemli bilgiler vermektedir:

“Belirlilik olumlu olarak koyulmuş Olumsuzlamadır; ve Spinoza’nın önermesi şöyledir: Tüm belirleme olumsuzlamadır. Bu önermenin sonsuz önemi vardır; yalnızca, genel olarak Olumsuzlama biçimsiz soyutlamadır; ama kurgul felsefeye onun için Olumsuzlamanın ya da Yokluğun bir en son olduğu suçlaması yüklenmemelidir...” (Hegel, 2008: 84-85).

Bu görüşe göre açık ve kesin olan bir durumda olumsuzlama vardır. Yani “belirli” olarak adlandırılan olumlama gerçekte olumsuzlamadır. Bu yanılla açık ve kesin olan bir şey sınırlama yaratır. Spinoza’nun bu ifadesinden hareketle “Almanya Kafe”nin göstergeleri dikkati çekmektedir. Resimdeki Hitler, atlar ve mekana dahil olan objeler göstergelerdir. Eserin sağ üst köşesindeki karakter Hitler’dir. Ancak benzerlik bakımından sorgulandığında buradaki “görüntü” anlamını yitirecektir. Sanatçının buradaki düşüncesi; resimdeki karakterin Hitler’e olan benzerliği değil, Hitler’i bir metafora dönüştürerek sembolik kavramların önemini vurgulamaktır. Örneğin Svastika sembolüne bakıldığında ilk çağrışım yapan Naziler olacaktır. Immendorff’un Svastika sembolü yerine nükleer enerjinin sembolü olan üç yapraklı yoncaı kullanması yerinde bir fikirdir. Çünkü Hitlerin tehlikeli olduğunu ve ondan uzak durulması gerektiğini işaret etmiştir. Böylece sanatçı semboller üzerinden kişiye kavramsal bir mesaj yüklemiştir.

Sonuç:

Alman sanatçı Anselm Kiefer’in önemli bir cümlesi vardır: “Sanatın sorumluluk alması gerektiğine, ama bunu yaparken sanat olmaktan çıkmaması gerektiğine inanıyorum” (Antmen, 2016: 269). “Almanya Kafe”nin yapılış amacına bakılırsa çağdaş Kiefer ile benzer düşünceleri paylaştığı anlaşılacaktır. Immendorff eseriyle savaşın izlerini kalıcı hale getirmek ve gelecek nesillerin de haberdar olmasını sağlamak istemiştir.

Eserde Nazilerin insanlar üzerinde yarattığı baskı ve şiddete yönelik önemli bilgilere yer verilmiştir. Resimde bir anlatıyla birlikte tarihsel bilgi ve mitolojik öğeler de yer almıştır.

Araştırmadan elde edilen bulgulara Immendorff’un konuya yaklaşım biçiminin (resimde sembolik anlamlar ve görüntüleri kullanarak) alıcıyı doğrudan olumsuzlamaya sevk etmek olduğu anlaşılmıştır. Eser analizinde anlaşıldığı üzere eserin renk, leke ve etki dağılımındaki şiddet, savaşın insanlar üzerinde yarattığı travmatik etkiden kaynaklanmıştır.

Öyle görünüyor ki topluma yönelik müdahalelerde bu tür eserlerin ortaya çıkması muhtemeldir. Çünkü “Almanya Kafe” sadece bir resim değildir. Aynı zamanda eleştiri ve karşı duruşun bir ifadesidir.

Kaynakça

Antmen, A. (2016). 20. Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar, İstanbul: Sel Yayıncılık.

Ebony, D. (2007). “Jorg Immendorff 1945-2007”, Art in America, 95(8), 184.

Farthing, S. (2012). Sanatın Tüm Öyküsü, (Çev. G. Aldoğan ve F. Candil Çulku), Çin: Hayalperest Yayınevi.

Hegel, G. W. F. (2008). Mantık Bilimi, (Çev. Aziz Yardımlı), İstanbul: İdea Yayınevi.

Humphrey, D. (2007). “Jorg Immendorff at Michael Werner”, Art In America, 95(8), 160.

Jorg Immendorff: Café Deutschland Gut, Linolschnitte 82/83, The Print Collector's Newsletter, Art in Print Review, Vol. 14, No. 4 (1983), 148.

Jorg Immendorff, famed for “Cafe Deutschland” paintings, dies at 61. (n.d). Canadian Press, (2007).

Reshöft, H. (1983). “Jorg Immendorf and Joachim Pente”, BOMB, New Art Publications, No.7, 30-32.

MOBBİNG'İN ÇALIŞANLARIN PERFORMANSI ÜZERİNE ETKİSİ: İSTANBUL'DA BANKACILIK SEKTÖRÜ ÜZERİNE BİR UYGULAMA¹

Murat KESEBİR*

Özet

Hayatımızın her alanında karşımıza çıkması muhtemel durumlardan biri olan mobbing, bankacılık sektörü açısından da dikkatle incelenmesi gereken bir konudur. Bunun için çalışmamızda bankalarda çalışan kişiler üzerine bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada, çalışanların algılanan performans ve stresleri üzerinde mobbing'in rolü incelenmektedir. Gerçekleştirilen analizler sonucunda elde edilen bulgular şu şekilde özetlenebilir: Çalışanların maruz kaldıkları mobbing düzeyi medeni duruma, mesleği isteyerek seçme durumuna, çalışma süresine göre anlamlı bir farklılık gösterirken; cinsiyete, yaşa, eğitim durumuna, aile yanında yaşama durumuna ve şu anki bankada çalışma süresine göre bir farklılık göstermediği saptanmıştır. Çalışanların algıladıkları performans düzeyi cinsiyete, medeni duruma, eğitim durumuna, çalışma süresine, şu anki bankada çalışma süresine, aile yanında yaşama durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterirken; yaşa ve mesleği isteyerek seçme durumuna göre bir farklılık göstermediği saptanmıştır. Çalışanların algıladıkları stres düzeyi eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterirken; cinsiyete, yaşa, medeni duruma, mesleği isteyerek seçme durumuna, aile yanında yaşama durumuna, çalışma süresine, şu anki bankada çalışma süresine göre bir farklılık göstermediği saptanmıştır. Banka çalışanlarının mobbing düzeylerinin algılanan performans ve stresi etkileyip etkilemediğinin araştırıldığı çalışmada araştırma bulguları neticesinde, mobbing düzeylerinin algılanan performans ve stresi etkilediği saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mobbing, Performans, Bankacılık, Stres, Psikolojik Taciz

THE EFFECT OF MOBBING ON THE PERFORMANCE OF EMPLOYEES: AN APPLICATION IN THE BANKING SECTOR IN ISTANBUL

Abstract

Mobbing, which is one of the possible situations in which our life will face opposition in every area of our life, is a subject that needs to be carefully examined in terms of the banking sector. For this, a study has been conducted on the people working in the bank. In this research, the role of mobbing on the perceived performance and stress of employees is examined. Findings as a result of the analyzes carried out can be summarized as follows: While the level of mobbing the employees are exposed to shows a significant difference from the marital status, the willingness to choose the occupation, sex, age, educational status, family living status and current working time in the bank. While the level of performance perceived by employees was significantly different according to sex, marital status, educational status, duration of study, current working time in bank, age and occupation of the profession. While the level of stress perceived by the employees showed a significant difference

¹ Bu çalışma 5 Mayıs 2018 tarihinde Başkent Üniversitesi Uluslararası Bankacılık Kongresi'nde sunulan özet bildirinin tam metin halidir.

* Dr., muratkesebir@hotmail.com

according to the education level; sex, age, marital status, willingness to choose a profession, living with a family, duration of study, and current working time in the bank. It was determined that mobbing levels influenced perceived performance and stress in the study that investigated whether bank employees' mobbing levels affected perceived performance and stress.

Key words: Mobbing, Performance, Banking, Sress, Psychological Harassment

Giriş

Mobbing kavramı gelişmiş ülkelerde bilinen bir olgu olmasına rağmen, Türkiye’de son dönemde yeni yeni ortaya çıkmaya ve incelenmeye başlanmıştır. Hemen hemen her sektörde ve meslekte mobbing ile karşı karşıya kalan personel olmakla birlikte, bu duruma maruz kalan kişi çoğu zaman çevresi ile bunları paylaşmamaktadır. Çalışan personelin üzerinde oluşan bu baskı sonucu kişinin işten ayrılmasına, daha da ötesi psikolojik olarak etkilere maruz kalmasına sebep olmaktadır. Kişilerin yaşamış oldukları mobbing bitmiş olsa bile, psikolojik olarak hayatlarında iz bırakacak boyutlara kadar da varabilmektedir. Dolayısıyla iş yaşamı içerisindeki bu olgunun önemle dikkate alınması ve araştırılması gerekmektedir.

Yukarıda ifade edildiği gibi hemen hemen her sektörde mobbing’e maruz kalan çalışanlar ile karşılaşmaktadır. Çalışmamızın problemi olarak bu sektörlerin arasında önemli bir yer teşkil eden bankalar incelenmiştir. Sektör olarak binlerce kişiyi içerisinde barındıran bankalar insan ilişkileri üzerine kurulu olmasından kaynaklı olarak araştırılması gereken önemli bir alandır. Rekabetin son yıllarda artması ile birlikte bankaların çalışanlar üzerinde gerçekleştirmeleri gereken hedefler ile ilgili yoğun baskı da mobbing’i tetikleyen unsurların başında gelmektedir.

1.Mobbing Kavramı

Mobbing köken olarak “mob” sözcüğünden türemektedir. Mob sözcüğü “kanun dışı şiddet uygulayan kalabalık” anlamını içermektedir. Latince’de “kararsız kalabalık” anlamına gelen “mobile vulgus” sözcüklerinden oluşmaktadır. Mob fiili olarak ise “ortalıkta toplanmak, saldırmak veya rahatsız etmek” anlamındadır (Davenport vd., 2003:3).

Türkçede mobbing kavramını tek bir sözcükle ifade etmek yerine kavram; “duygusal taciz”, “psikolojik terör”, “psikolojik şiddet”, “duygusal linç”, “psikolojik saldırı”, “iş yerinde zorbalık” ve “çalışanları işyerinde yıldırma yönelik tüm faaliyetler” şeklinde kullanılmaktadır (Pelit ve Kılıç, 2012:123). Türk Dil Kurumu’nca (2012) mobbing kelimesinin karşılığı; “bezdiri” olarak belirtilmekte ve söz konusu bu kavram; “iş yerlerinde, okullarda, vb. topluluklar içinde belirli bir kişiyi hedef alıp, çalışmalarını sistemli bir biçimde engelleyip huzursuz olmasına yol açarak yıldırma, dışlama, gözden düşürme” şeklinde açıklanmaktadır.

Yabancı literatürde yer alan tanımlara bakıldığında; Psikiyatrist Dr. Carroll Brodsky, The Harassed Worker (Taciz Edilmiş İşçi) adlı bir eser yazmıştır. Brodsky’e göre taciz; “Başkalarını engellemek, yıpratmak, eziyet etmek ve tepki almak amacıyla tekrar tekrar ve sürekli yapılan, baskı yapan, korkutan, yıldırma davranışlarda bulunmak” demektir (Brodsky, 1976:2). Leymann (1996), bu sözcük ile “iş yerlerindeki çalışanlar arasında astları veya eşit düzeyde olanlar tarafından sistematik biçimde uygulanan her türlü kötü muamele, tehdit, şiddet, aşağılama uzun dönemli düşmanca saldırgan davranışları” nitelemiştir (Çobanoğlu,2005:27).

1.1.Mobbing’in Ortaya Çıkış Nedenleri

Bu durumu iki açıdan incelemek gerekmektedir. Bunlar, örgüt açısından ortaya çıkış nedenleri ile birey kaynaklı meydana gelen nedenlerdir. Gerek örgütsel anlamda nedenler ve gerekte bireysel nedenler mobbing’in oluşmasına zemin hazırlamaktadırlar. Bu sebeple, öncelikle örgüt kültürü kavramı incelenmelidir. Örgüt kültürü konusunda araştırmalar yapan

Edgar Schein'a göre "bir grubun dışı uyum sağlama ve iç bütünleşme sorunlarını çözmek için oluşturduğu ve geliştirdiği belirli düzendeki temel varsayımlar" olarak örgüt kültürünü tanımlamıştır (Köse vd.,2001:227). Bu tanıma istinaden, kurum yöneticileri iyi bir örgüt kültürünü oluşturdukları zaman mobbing'in meydana gelmesi ve ortaya çıkmasına biraz olsun mani olacak çeşitli önlemleri de içeren yapıyı ortaya koymuş olacaktırlar.

İşyerinde mobbing ile ilgili olarak yapılan araştırmalarda belirli temel nedenler incelendiğinde gerek işyeri anlamında gerek de yönetim kaynaklı bu nedenler; hatalı personelin seçilmesi ve işe alımı, dönemsel olarak işçi istihdamı, işyerindeki var olan pozisyonları edinebilmek adına çalışanlar arasında gerçekleşen acımasız rekabet ortamı olmaktadır. Bu ana nedenlerin dışında mobbing'e sebep olan örgütsel ve yönetsel anlamda çeşitli faktörler ise; hiyerarşik yapının fazlalığı, iletişim anlamında zayıflık ve yetersiz bilgi, örgütsel liderliğin yetersizliği ve zayıf yönetim, bir şekilde günah keçisi bulma düşüncesinin örgütte yoğun olması, takım çalışmasına gereken önemin verilmeyişi ve yapılmaması, örgüt içi değişimde eğitime önem verilmeyişi, başarı değerlendirmelerindeki yanlışlıklar ve ücret eşitsizlikleri, örgütsel kuralların katılığı, iş tanımlarının gerçekçi olmayışı, merkeziyetçi bir yapının oluşu ve yükselme olanağının azlığı, amaçların belirsizliği ve çelişkili oluşu gibidir (Tınaz,2011:123-124; Tutar,2015:144-145).

Tek başına mobbing failini, olayın tek suçlusu olarak görmek ya da göstermek söz konusu değildir. Burada esas olan eylem olduğu için, karşılıklı bir etkileşimin varlığı mevcuttur. Bu alandaki mevcut araştırmalar ve psikologların mobbing'e dayalı olarak bazı yorumları incelendiğinde, mobbing'in meydana gelme nedeni, failin kışkırtılması anlayışına dayanmaktadır (İzmir & Fazlıoğlu,2011:11). Bir diğer önemli nokta ise, mobbing uygulayan kişinin işyerindeki pozisyonel gücü ne kadar yüksekse ve bu kişi üst yönetime yakınsa, kendi eylemlerine çalışma arkadaşlarını ve yönetimi de dahil edebilmektedir. Mobbing mağduru kişi ise karşısında oluşan bu baskıya daha fazla dayanamayacak ve süreç kişinin işinden istifası ile sonuçlanacaktır. Mağdurun işinden ayrılması sonrasında da peşini bu durum bırakmayacak olup, yeni işe başvuru noktasında, referanslar olarak karşısına gelebilecektir.

Bireysel nedenlerde mobbing uygulayan kişiler genellikle problemlili yapıya sahip kişiler olup zor karakter yapısına sahiptirler. Mobbing mağduru karakter yapısı ise, genel olarak yapılan araştırmalarda daha disiplinli, daha özverili ve dürüst çalışanlar oldukları konusunda hemfikir olunmuştur. Bu kişilerin karakter yapıları incelendiğinde; kendilerini başkalarına beğendirme arzusu içerisinde olmamaları, yaratıcı fikir sahibi olmaları, işinde daha başarılı olup, suçlayıcı yapıda değil ama yargılayıcı kişilik özelliklerine sahip olmaları, bu kişiler hakkında kaydedilmiş olan verilerdir (Çabuk,2010:15).

1.2. Mobbing'in Etkileri ve Sonuçları

Mobbing'in etkileri ve sonuçları açısından konu dört ana kısma ayrılmaktadır. İlk olarak, mağdur açısından mobbing'e maruz kaldıktan sonra, mobbing'in etkileri ve bunun sonuçlarıdır. İkinci olarak, örgütsel açıdan etkileridir. Burada ise, örgütün verimliliği baz alınarak ne derecede etkileri olduğu düşünülmesi gereken önemli bir noktadır. Üçüncüsü, topluma ve ülke ekonomisine ilişkin etkileri ve sonuçları kapsamında ortaya çıkan işsizlik, ilk başta konu açısından düşünülebilir. Dördüncüsü ise, aile yaşamına etkisi ve ortaya çıkan olumsuz sonuçları açısından konu değerlendirilmektedir.

Mobbing'in mağdur üzerindeki etkileri, mobbing'in derecesine göre sonuçlar doğurmaktadır. Mikkelsen ve Einarsen (2001:403), "güneş yanığı" benzetmesine dayanarak, seviye seviye mobbing'in etkilerini ifade etmişlerdir. Mobbing'e düşük seviyede maruz kalındığı zaman, birinci derece yanık gibi, sıklıkla oluştuğunu fakat kolay iyileştiğini belirtmiştir. Daha yoğun, uzun süreli ve daha sık taciz ise, ikinci derece yanık gibi, daha acı verici olmaktadır ve çoğunlukla profesyonel yardım ve tedavi gerektirir. Üçüncü derece yanıklar ise, kalıcı zararlar ve derin yaralar açar. Mağdur açısından bu süreçte ise, kalıcı

psikolojik hasar uzun psikoterapi ve iyileştirme süreçlerini gerektirir (Poussard ve Çamuroğlu, 2009:63).

Örgütsel anlamda mobbing'in iki tür etkisi bulunmaktadır. Bunlar psikolojik ve ekonomik anlamdadır. Psikolojik açıdan; psikoşiddet ilk anlarda astlar üzerinde çalışma gücü doğurabilir ve itaat (uyum) sağlanabilir. Korkunun psikolojik etkisi altında kalan personel, korkuyu doğuran etmenin gücünü kaybettiğini veya zayıfladığını hissetmez derhal isyankâr bir tavır takınacaktır (Tetik, 2010:86). Psikolojik anlamda örgütte oluşan olumsuz havanın yansımaları ve çalışma ortamındaki bozukluklar kişinin hem iş yerindeki verimi hem de zihinsel olarak yapısını etkilemektedir. Bu sebeple, her iki durum da örgütün başarılı olmasına bir engel olarak düşünüldüğünde, mobbing'in sadece birey açısından değil; örgütün gelişmesi, ilerlemesi ve büyümesi açısından da olumsuz sonuçlar ortaya çıkaracağı görülmektedir.

Mobbing'in ekonomik anlamda etkisi ise, kişinin işi bırakması ile sonuçlanmaktadır. Bazı bireyler için işi bırakmak, sorunun kaynağını ortadan kaldıracığı için en iyi çözüm olarak görülmektedir. Bazıları içinse işi bırakma isteği, devam eden sağlık problemlerinden kaynaklanmaktadır. İş gücü devri, önemli bir sosyo-ekonomik sorunu da beraberinde getirmektedir. İşten ayrılanlar hemen iş dünyasına dönememekte, ayrılan kalifiye elemanların çalışma ortamından uzaklaşması ekonomi için bir kayıp olmaktadır (Poussard ve Çamuroğlu,2009:71).

Mobbing'in ayrıca ülke ekonomisine ve topluma da etkileri bulunmaktadır. Mobbing'e maruz kalan kişi üzerinde meydana gelen doğrudan maliyeti oluşturur iken, dolaylı maliyet ise, işveren ve toplumun katlanmak zorunda kaldığı düşük verim ve üretim, firmanın saygınlığını kaybetmesi ve müşteri sayısında düşme olarak görülmektedir (Tınaz, 2011:178). Toplumsal etkileri sıralarsak şöyle bir durum oluşmaktadır (Cicerali ve Cicerali,2014:54):

- Bireylerin sağlığının bozulması
- Sağlık harcamalarındaki artış
- İşgücü kaybı
- İşsizlik ödemelerinin artması
- Toplumsal huzurun kaybedilmesi
- Mobbing uygulayan kişilerin sayısında artış
- İş güvenliğini azalması
- İşinde başarılı insanların işten uzaklaşması ve yetkin olmayanların çalışması ile değerlerin yitirilmesi

Mobbing'in aile hayatı üzerine etkisi ve sonuçları anlamında değerlendirdiğimizde; aile yapısı olarak Akdeniz toplumlarında aile ilişkileri daha çok birbirine bağlı olduğu için, aile bu toplumda en kıymetli değerlerden biri olmaktadır. Buna örnek olarak Yunanistan, İspanya veya İtalya gibi Akdeniz ülkelerinin toplumlarındaki aile yapıları ifade edildiği gibi özellikleri taşımaktadır (Tınaz,2011:172-173). Mobbing anlamında ise, iş ortamında yaşanan sıkıntıların ve problemlerin paylaşıldığı ve anlatıldığı yer olarak düşünülünce, aile yapısına da aynı şekilde etkisi olacaktır. Ailede de ortaya çıkan bu huzursuzluk ortamı bireyin yaşadığı stres ile birleşince içinden çıkılmaz bir duruma gelecektir. İçinden çıkılmaz olan bu durum, kişiyi intihar vakalarına kadar sürükleyebilecektir.

2.Araştırmanın Amacı

Bu araştırma İstanbul'da çalışan banka çalışanları üzerine yapılmıştır. Bu çalışmada ele alınan konu, bankalarda çalışan bireylerin maruz kaldıkları mobbing'in, algılanan performansın ve algılanan stresin bazı değişkenlere göre incelenmesidir. Çalışmanın asıl amacı ise mobbing'in algılanan performans ve stres üzerine etkisini belirlemektir. Bu amaç

doğrultusunda araştırmada çeşitli hipotezler belirlenmiş olup bunların testleri yapılmıştır. Aşağıda bu hipotezler yer almaktadır:

H1: Banka çalışanlarının mobbing düzeyleri, medeni duruma göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H0: Banka çalışanlarının mobbing düzeyleri, medeni duruma göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

H2: Banka çalışanlarının mobbing düzeyleri, mesleği isteyerek seçme durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H0: Banka çalışanlarının mobbing düzeyleri, mesleği isteyerek seçme durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

H3: Banka çalışanlarının mobbing düzeyleri, meslekte çalışma süresine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H0: Banka çalışanlarının mobbing düzeyleri, meslekte çalışma süresine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

H4: Banka çalışanlarının performans düzeyleri, cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H0: Banka çalışanlarının performans düzeyleri, cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

H5: Banka çalışanlarının performans düzeyleri, eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H0: Banka çalışanlarının performans düzeyleri, eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

H6: Banka çalışanlarının performans düzeyleri, meslekte çalışma süresine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H0: Banka çalışanlarının performans düzeyleri, meslekte çalışma süresine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

H7: Banka çalışanlarının performans düzeyleri, şu anki bankada çalışma süresine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H0: Banka çalışanlarının performans düzeyleri, şu anki bankada çalışma süresine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

H8: Banka çalışanlarının algılanan stres düzeyleri, eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H0: Banka çalışanlarının algılanan stres düzeyleri, eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Bu hipotezler ile ilgili çıkan sonuçlar ise çıkarımsal bulgular bölümünde yer almaktadır.

3. Araştırmanın Yöntemi, Evreni ve Veri Toplama Araçları

Araştırmada betimsel ve çıkarımsal istatistikler kullanılarak banka çalışanlarının mobbinge maruz kalmasının, algılanan stres ve algılanan performansa etkisi incelenmiştir. Araştırma modeli olarak banka çalışanlarının algılanan performans ve stres düzeylerinin, mobbing'den etkilenip etkilenmediğini test etmek amacıyla betimsel ve ilişkisel tarama modeli tercih edilmiştir. İlişkisel tarama modeli, iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir (Karasar 2005). Bu araştırmanın bağımsız değişkeni mobbing; bağımlı değişkenleri ise banka çalışanlarının algılanan performans ve stresidir.

Araştırmanın evrenini, İstanbul ilinde 2016-2017 döneminde bankalarda çalışan kişiler oluşturmaktadır. Araştırma örneklemini İstanbul ilinde 2016-2017 döneminde bankalarda çalışan 243 kişi oluşturmaktadır. Araştırmanın veri toplama aşaması için amaca yönelik seçkisiz örnekleme tekniği yoluyla 240 kişilik bir örneklem hedef alınmış ve 243 kişiye

ulaşmıştır. Araştırma verileri, Mobbing Ölçeği, Algılanan Performans Ölçeği ve Algılanan Stres Ölçeğine verilen cevaplar ile sınırlıdır. Heinz Leymann tarafından geliştirilen ve (LIPT: Leymann Inventory of Psychological Terrorization) Leymann Psikolojik Şiddet Envanteri olarak bilinen, ülkemizde de birçok araştırmacı tarafından Türkçe'ye çevrilerek kullanılan boyut ve maddeli psikolojik şiddet ölçeği Aylan'ın (2012) çalışmasından elde edilmiştir. Mobbing Anketi 5 alt ölçek ve toplam 45 ifade içermektedir. Tüm alt ölçeklerde 5'li likert tipi yanıt bileşenleri yer almaktadır. Algılan Stres Ölçeği 1983 yılında Prof. Dr. Sheldon Cohen tarafından geliştirilmiştir. Bu ölçeğin Türk toplumuna uyarlama çalışması 2006 yılında Yerlikaya ve arkadaşları tarafından yapılmış olup geçerli ve güvenilir bulunmuştur (cronbach alfa: 0.84). Görev performansı değişkeninin ölçümü için Goodman ve Svyantek (1999) tarafından oluşturulan tek boyutlu görev performansı ölçeğinden yararlanılmıştır. Bu ölçekte, katılımcı kendi performansını değerlendirmektedir. Dolayısıyla bireysel görev performansının, algılanan performans niteliğinde olduğunu vurgulamak gerekir. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlanmasında Bağcı'nın (2014) çevirisinden faydalanılmıştır.

Araştırmada kullanılan Mobbing Algı Envanteri, Algılan Stres Ölçeği ve Performans Ölçeğinin geçerlilik ve güvenilirliğini sınaama amacıyla güvenilirlik analizi uygulanmıştır. Ölçeklerin güvenilirlik analizi bulgularına göre, ölçeklerin oldukça güvenilir olduğu sonucuna varılmıştır. 45 sorudan oluşan likert tipi mobbing algı ölçeği için iç tutarlılık katsayısı 0,988 olup, ölçek yüksek güvenilirlikte bulunmuştur. 14 sorudan oluşan likert tipi algılanan stres ölçeği için iç tutarlılık katsayısı 0,899 olup, ölçek yüksek güvenilirlikte bulunmuştur. 8 sorudan oluşan likert tipi algılanan performans ölçeği için iç tutarlılık katsayısı 0,983 olup, ölçek yüksek güvenilirlikte bulunmuştur. Aşağıda sırasıyla incelenen bulgular; demografik, betimleyici, çıkarımsal bulgular ile mobbing, algılanan stres ve algılanan performans arasındaki korelasyon ve ilişki modelle ilgili ortaya çıkan sonuçlar bulunmaktadır.

3.1. Demografik Bulgular

Araştıramaya katılan banka çalışanlarının demografik özellikleri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Demografik Bulgular

		n	%
Cinsiyet	Kadın	81	33%
	Erkek	162	67%
Yaş	22-30 yaş arası	92	38%
	31-40 yaş arası	93	38%
	41-50 yaş arası	40	16%
	51-60 yaş arası	18	7%
Medeni Durum	Bekâr	77	32%
	Evli	166	68%
Eğitim Durumu	Lisans Mezunu	174	72%
	Yüksek Lisans Mezunu	69	28%
Mesleğinizi isteyerek mi seçtiniz	Evet	174	72%
	Hayır	69	28%
Meslekte çalışma süreniz	1 - 5 yıl	86	35%
	6 - 10 yıl	48	20%
	11 - 15 yıl	30	12%
	16 - 20 yıl	44	18%
	20 yıldan fazla	35	14%
Ailenizin yanında mı yaşıyorsunuz	Evet	183	75%
	Hayır	60	25%

Kaç yıldır aynı bankada çalışıyorsunuz	1 - 5 yıl	119	49%
	6 - 10 yıl	57	23%
	10 yıldan fazla	67	28%
Çalıştığınız kurumdan memnun musunuz?	Evet, Memnunum	60	25%
	Ne memnun, Ne memnun Değilim	95	39%
	Hayır, Memnun Değilim	88	36%

Araştırmaya katılan banka çalışanlarının birkaç adet demografik bulgusuna bakıldığında zaman; %33'ü kadın ve %67'si erkektir. Yaş aralıkları incelendiğinde; %38'i 22-30 yaş arası, %38'i 31-40 yaş arası, %16'sı 41-50 yaş arası ve %7'si 51-60 yaş arasındadır. Ayrıca banka çalışanlarının %32'si bekâr ve %68'i evlidir. Çalışılan kurumdan memnuniyet anlamında ise, %39 ile ne memnun, ne memnun değilim cevabı verilmiştir.

3.2. Betimleyici Bulgular

Mobbing, algılanan stres ve algılanan performans ile ilgili özet istatistikler aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 2. Betimleyici Bulgular

	Ort.	Ss.	Min.	Maks.
Mobbing	1,5	0,7	1,0	4,0
Kendini Göstermeyi ve İletişim Oluşumunu Etkilemek	1,6	0,7	1,0	4,0
Sosyal İlişkilere Saldırıları	1,5	0,8	1,0	4,4
İtibara Saldırıları	1,5	0,7	1,0	4,1
Kişinin Yaşam Kalitesi ve Mesleki Durumuna Saldırıları	1,6	0,8	1,0	4,6
Kişinin Sağlığına Doğrudan Yapılan Saldırıları	1,4	0,6	1,0	4,0
Algılanan Performans	4,1	1,0	1,0	5,0
Algılanan Stres	2,9	0,4	1,6	4,2

Tablo 2'de, minimum ve maksimum değerler ile ortalama değerlere bakıldığında şu şekilde ifade edilmektedir: tabloda 1 ile 5 arasında değişen ölçekler üzerinden mobbing'in genel olarak düşük olduğu (ort.=1,5±0,7), algılanan performansın genel olarak yüksek olduğu (ort.=4,1±1), algılanan stresin ise genel olarak orta olduğu (ort.=2,9±0,4), görülmektedir. Ortalama değerlerin yanındakiler ise artı ve eksi olarak gerçekleşen standart sapmalarıdır.

3.3. Çıkarımsal Bulgular

Bu bölümde araştırmaya katılan çalışanların mobbing, algılanan stres ve performans ortalamaları çeşitli değişkenler açısından karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

3.3.1. Banka Çalışanlarının Mobbing Düzeylerinin Medeni Duruma Göre İncelenmesi

Banka çalışanlarının mobbing düzeylerinin, medeni duruma göre değerlendirildiğinde grup ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını saptamak amacıyla uygulanan bağımsız örneklem t-testi sonuçları Tablo 3'de sunulmuştur.

Tablo 3. Mobbing Düzeylerinin Medeni Duruma Göre Bağımsız Örneklem T Testi

Ölçek Puanı	Medeni Durum	n	X	ss	t	p
Mobbing	Bekar	77	1,7	0,8	2,994	0,003
	Evli	166	1,4	0,5		
Kendini Göstermeyi ve İletişim Oluşumunu Etkilemek	Bekar	77	1,8	0,9	2,725	0,007
	Evli	166	1,5	0,6		
Sosyal İlişkilere Saldırıları	Bekar	77	1,8	1,0	3,375	0,001

	Evli	166	1,4	0,6		
İtibara Saldırılar	Bekar	77	1,6	0,8	2,622	0,010
	Evli	166	1,4	0,6		
Kişinin Yaşam Kalitesi ve Mesleki Durumuna Saldırılar	Bekar	77	1,8	1,0	2,944	0,004
	Evli	166	1,4	0,6		
Kişinin Sağlığına Doğrudan Yapılan Saldırılar	Bekar	77	1,5	0,8	2,034	0,044
	Evli	166	1,3	0,5		

Tablo 3'teki sonuçlara göre çalışanların mobbing düzeylerinin, medeni duruma göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($p < 0,05$). Buna göre bekâr banka çalışanlarının, evli banka çalışanlarına kıyasla algıladığı mobbing daha yüksektir. Bu durum mobbing alt boyutları için de benzer durumdadır.

3.3.2. Banka Çalışanlarının Mobbing Düzeylerinin Mesleği İsteyerek Seçme Durumuna Göre İncelenmesi

Banka çalışanlarının mobbing düzeylerinin, mesleği isteyerek seçme durumuna göre değerlendirildiğinde grup ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını saptamak amacıyla uygulanan bağımsız örnekler t-testi sonuçları Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Mobbing Düzeylerinin, Mesleği İsteyerek Seçme Durumuna Göre Bağımsız Örneklem T Testi

Ölçek Puanı	Mesleğinizi isteyerek mi seçtiniz	n	X	ss	t	p
Mobbing	Evet	174	1,4	0,5	-3,111	0,002
	Hayır	69	1,7	0,9		
Kendini Göstermeyi ve İletişim Oluşumunu Etkilemek	Evet	174	1,5	0,6	-2,832	0,006
	Hayır	69	1,9	0,9		
Sosyal İlişkilere Saldırılar	Evet	174	1,4	0,7	-2,643	0,010
	Hayır	69	1,8	1,0		
İtibara Saldırılar	Evet	174	1,3	0,5	-3,596	0,001
	Hayır	69	1,7	0,9		
Kişinin Yaşam Kalitesi ve Mesleki Durumuna Saldırılar	Evet	174	1,4	0,7	-3,276	0,001
	Hayır	69	1,9	1,0		
Kişinin Sağlığına Doğrudan Yapılan Saldırılar	Evet	174	1,3	0,5	-2,188	0,031
	Hayır	69	1,5	0,8		

Tablo 4'teki sonuçlara göre çalışanların mobbing düzeylerinin, mesleği isteyerek seçme durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($p < 0,05$). Buna göre mesleğini isteyerek seçmediğini belirten banka çalışanlarının, isteyerek seçen banka çalışanlarına kıyasla algıladığı mobbing daha yüksektir. Bu durum mobbing alt boyutları için de benzer durumdadır.

3.3.3. Banka Çalışanlarının Mobbing Düzeylerinin Meslekte Çalışma Süresine Göre İncelenmesi

Banka çalışanlarının mobbing düzeylerinin, meslekte çalışma süresine göre değerlendirildiğinde grup ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını saptamak amacıyla uygulanan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Mobbing Düzeylerinin, Meslekte Çalışma Süresine Göre Değerlendirilmesi

Ölçek Puanı	Meslekte Çalışma Süresi	n	X	ss	F	p
Mobbing	1 - 5 yıl	86	1,7	0,8	2,573	0,038
	6 - 10 yıl	48	1,4	0,5		
	11 - 15 yıl	30	1,4	0,6		
	16 - 20 yıl	44	1,4	0,5		
	20 yıldan fazla	35	1,5	0,6		
Kendini Göstermeyi ve İletişim Oluşumunu Etkilemek	1 - 5 yıl	86	1,8	0,9	3,350	0,011
	6 - 10 yıl	48	1,5	0,5		
	11 - 15 yıl	30	1,6	0,7		
	16 - 20 yıl	44	1,4	0,5		
	20 yıldan fazla	35	1,7	0,6		
Sosyal İlişkilere Saldırılar	1 - 5 yıl	86	1,7	1,0	2,179	0,072
	6 - 10 yıl	48	1,4	0,6		
	11 - 15 yıl	30	1,3	0,7		
	16 - 20 yıl	44	1,4	0,6		
	20 yıldan fazla	35	1,5	0,7		
İtibara Saldırılar	1 - 5 yıl	86	1,6	0,8	2,595	0,037
	6 - 10 yıl	48	1,3	0,6		
	11 - 15 yıl	30	1,3	0,5		
	16 - 20 yıl	44	1,3	0,5		
	20 yıldan fazla	35	1,5	0,6		
Kişinin Yaşam Kalitesi ve Mesleki Durumuna Saldırılar	1 - 5 yıl	86	1,7	1,0	1,943	0,104
	6 - 10 yıl	48	1,4	0,6		
	11 - 15 yıl	30	1,5	0,8		
	16 - 20 yıl	44	1,4	0,5		
	20 yıldan fazla	35	1,6	0,6		
Kişinin Sağlığına Doğrudan Yapılan Saldırılar	1 - 5 yıl	86	1,5	0,8	2,292	0,060
	6 - 10 yıl	48	1,2	0,4		
	11 - 15 yıl	30	1,2	0,3		
	16 - 20 yıl	44	1,3	0,5		
	20 yıldan fazla	35	1,5	0,7		

Tablo 5'teki sonuçlara göre çalışanların mobbing düzeylerinin, meslekte çalışma süresine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($p < 0,05$). Bu farklılığa bakıldığı zaman ortalama değerlerde 1-5 yıl ile 20 yıldan fazla çalışanların diğerlerine göre algıladığı mobbing düzeyi daha yüksek olmaktadır.

3.3.4. Banka Çalışanlarının Performans Düzeylerinin Cinsiyete Göre İncelenmesi

Banka çalışanlarının performans düzeylerinin, cinsiyete göre değerlendirildiğinde grup ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını saptamak amacıyla uygulanan bağımsız örneklem t-testi sonuçları Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6. Performans Düzeylerinin, Cinsiyete Göre Değerlendirilmesi

Ölçek Puanı	Cinsiyet	n	X	ss	t	p
Performans	Kadın	81	4,3	0,6	3,226	0,001
	Erkek	162	4,0	1,1		

Tablo 6'daki sonuçlara göre çalışanların performans düzeylerinin, cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($p < 0,05$). Buna göre kadın banka çalışanlarının, erkek banka çalışanlarına kıyasla algıladığı performans daha yüksektir.

3.3.5. Banka Çalışanlarının Performans Düzeylerinin Eğitim Durumuna Göre İncelenmesi

Banka çalışanlarının performans düzeylerinin, eğitim durumuna göre değerlendirildiğinde grup ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını saptamak amacıyla uygulanan bağımsız örneklem t-testi sonuçları Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7. Performans Düzeylerinin Eğitim Durumuna Göre Değerlendirilmesi

Ölçek Puanı	Eğitim Durumu	n	X	ss	t	p
Performans	Lisans Mezunu	174	4,0	1,1	-2,790	0,006
	Yüksek Lisans Mezunu	69	4,3	0,5		

Tablo 7'deki sonuçlara göre çalışanların performans düzeylerinin, eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($p < 0,05$). Buna göre yüksek lisans mezunu banka çalışanlarının, lisans mezunu banka çalışanlarına kıyasla algıladığı performans daha yüksektir.

3.3.6. Banka Çalışanlarının Performans Düzeylerinin Meslekte Çalışma Süresine Göre İncelenmesi

Banka çalışanlarının performans düzeylerinin, meslekte çalışma süresine göre değerlendirildiğinde grup ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını saptamak amacıyla uygulanan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 8'de sunulmuştur.

Tablo 8. Performans Düzeylerinin, Meslekte Çalışma Süresine Göre Değerlendirilmesi

Ölçek Puanı	Meslekte Çalışma Süresi	n	X	ss	F	p
Performans	1 - 5 yıl	86	4,0	1,1	2,429	0,048
	6 - 10 yıl	48	4,4	0,9		
	11 - 15 yıl	30	4,0	0,9		
	16 - 20 yıl	44	3,9	1,2		
	20 yıldan fazla	35	4,3	0,5		

Tablo 8'deki sonuçlara göre çalışanların performans düzeylerinin, meslekte çalışma süresine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($p < 0,05$). Bu farklılık, 6-10 yıl arasında çalışan personelin diğerlerine göre algıladığı performans daha yüksek olmaktadır. Onların ardından gelen grup ise 20 yıldan fazla çalışanlar oluşturmaktadır.

3.3.7. Banka Çalışanlarının Performans Düzeylerinin Şu Anki Bankada Çalışma Süresine Göre İncelenmesi

Banka çalışanlarının performans düzeylerinin, şu anki bankada çalışma süresine göre değerlendirildiğinde grup ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını saptamak amacıyla uygulanan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 9'da sunulmuştur.

Tablo 9. Performans Düzeylerinin, Şu Anki Bankada Çalışma Süresine Göre Değerlendirilmesi

Ölçek Puanı	Kaç yıldır aynı bankada çalışıyorsunuz	n	X	ss	F	p
Performans	1 - 5 yıl	119	4,2	0,8	5,256	0,006
	6 - 10 yıl	57	3,7	1,5		
	10 yıldan fazla	67	4,2	0,6		

Tablo 9'daki sonuçlara göre çalışanların performans düzeylerinin, şu anki bankada çalışma süresine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($p < 0,05$). Bu farklılık, 1-5 yıl ile 10 yıldan fazla çalışanların 6-10 yıl çalışanlara göre algıladığı performans daha yüksek olmaktadır.

3.3.8. Banka Çalışanlarının Algılanan Stres Düzeylerinin Eğitim Durumuna Göre İncelenmesi

Banka çalışanlarının algılanan stres düzeylerinin, eğitim durumuna göre değerlendirildiğinde grup ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını saptamak amacıyla uygulanan bağımsız örneklem t-testi sonuçları Tablo 10'da sunulmuştur.

Tablo 10. Algılanan Stres Düzeylerinin, Eğitim Durumuna Göre Değerlendirilmesi

Ölçek Puanı	Eğitim Durumu	n	X	ss	t	p
Algılanan Stres	Lisans Mezunu	174	2,9	0,5	-2,288	0,023
	Yüksek Lisans Mezunu	69	3,0	0,4		

Tablo 10'daki sonuçlara göre çalışanların algılanan stres düzeylerinin, eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($p < 0,05$). Buna göre yüksek lisans mezunu banka çalışanlarının, lisans mezunu banka çalışanlarına kıyasla algıladığı stres daha yüksektir.

3.4. Mobbing, Algılanan Stres ve Algılanan Performans Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Araştırmada; "Banka çalışanlarının algılanan stres ve algılanan performans değerlerini mobbing ne ölçüde etkilemektedir?" sorusuna cevap aranmadan önce, bu bölümde mobbing, algılanan stres ve algılanan performans arasında bulunan ilişkinin düzeyini göstermek açısından bu değişkenlerle ilgili değerlendirmeler gerçekleştirilmiştir. Belirtilen değişkenlerin banka çalışanlarının mobbing'i etkileyip etkilemediği incelenmesine geçmeden önce değişkenler arasındaki ilişkiyi test etmek amacıyla Pearson Korelasyon analizi uygulanmıştır.

Tablo 11. Mobbing, Algılanan Stres ve Algılanan Performans Arasındaki İlişki

		M	K	S	İ	KK	KS	P	AS
M	r	1	,915**	,952**	,965**	,932**	,879**	-,102	,277**
	p		,000	,000	,000	,000	,000	,112	,000
K	r		1	,856**	,826**	,847**	,704**	-,063	,288**
	p			,000	,000	,000	,000	,332	,000
S	r			1	,920**	,857**	,774**	-,048	,300**
	p				,000	,000	,000	,000	,000

İ	r				,000	,000	,000	,452	,000
	r				1	,849**	,899**	-,138*	,229**
KK	p					,000	,000	,031	,000
	r					1	,750**	-,072	,290**
KS	p						,000	,262	,000
	r						1	-,175**	,156*
P	p							,006	,015
	r							1	-,009
AS	p								,893
	r								1

Verilerin yorumlanması açısından yanlarında tek yıldız olan %95, çift yıldız olan %99 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

- M : Mobbing
 K : Kendini Göstermeyi ve İletişim Oluşumunu Etkilemek
 S : Sosyal İlişkilere Saldırılar
 İ : İtibara Saldırılar
 KK : Kişinin Yaşam Kalitesi ve Mesleki Durumuna Saldırılar
 KS : Kişinin Sağlığına Doğrudan Yapılan Saldırılar
 P : Algılanan Performans
 AS : Algılanan Stres
 r : Pearson Katsayısı
 p : Anlamlılık değeri

Mobbing'in kendi alt başlıkları ile pozitif yönlü kuvvetli bir ilişkinin varlığı görülmektedir. Mesela, banka çalışanlarının, mobbing ile itibara saldırılar düzeyi arasında %99 güven aralığında anlamlı derecede pozitif yönlü kuvvetli bir ilişki (0,965) bulunmaktadır ($p < 0,01$). Fakat bu arada mobbing ile performans arasında %95 güven aralığında zıt yönlü ilişki görülürken (-0,102), ilişki model tablosunda bu konu daha detaylandırılacaktır. Ayrıca mobbing ile algılanan stres'in %99 güven aralığında pozitif yönde (0,277) ilişki varlığı görülmektedir.

3.5.İlişkisel Model

Araştırma modelinin geçerlilik ve anlamlılığının sınanması amacıyla gerçekleştirilen yapısal eşitlik modeli sonuçları Tablo 12 ve Şekil 1'de verilmiştir. Burada daha detaylı olarak değişkenler arasındaki ilişkiler görülmektedir. Ayrıca araştırmanın bütünü oluşturulan sonuç modeli de aşağıda yer almaktadır.

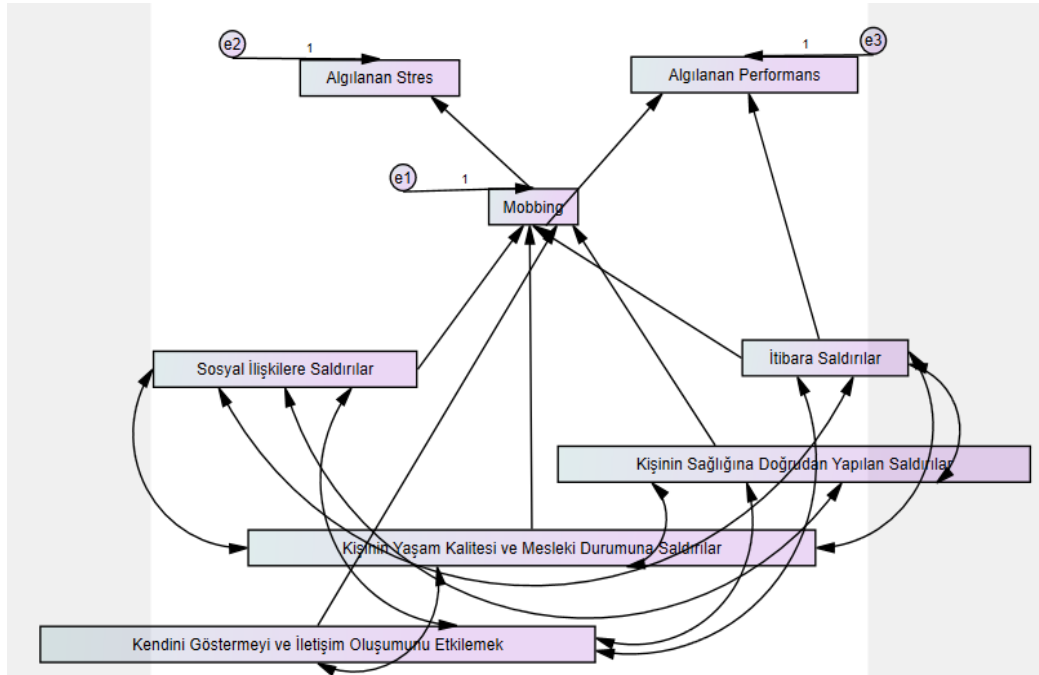
Tablo 12. İlişkisel Model

			Katsayı	P	Ki-Kare	P
Mobbing	<---	Kişinin Yaşam Kalitesi ve Mesleki Durumuna Saldırılar	0,237	0,000	21,608	0,017
Mobbing	<---	Sosyal İlişkilere Saldırılar	0,236	0,000		
Mobbing	<---	Kendini Göstermeyi ve İletişim Oluşumunu Etkilemek	0,214	0,000		
Mobbing	<---	İtibara Saldırılar	0,203	0,000		

Mobbing	<---	Kişinin Sağlığına Doğrudan Yapılan Saldırıları	0,185	0,000		
Algılanan Stres	<---	Mobbing	0,278	0,000		
Algılanan Performans	<---	İtibara Saldırıları	-0,570	0,018		
Algılanan Performans	<---	Mobbing	-0,447	0,049		

Yukarıdaki ilişki modelde ortaya çıkan durum incelendiği zaman; mobbing'in alt başlıkları olarak, hepsindeki bir birim artışın mobbing düzeyini ne kadar etkilediğini ortaya koymaktadır. Mesela, mobbing'in bir birim artması algılanan stresi 0.278 birim arttırmaktadır. Buna karşın, yine mobbing'deki bir birim artış algılanan performansı -0,447 birim azalttıracaktır. Tabloda yer alan diğer unsurlar içinde aynı açıklayıcı ifadeler geçerlidir.

Test istatistiğine göre kurulan model anlamlı bulunmuştur ($p=0,017$). Bunun dışında, modelde yer alan oklar ile gösterilen e_1, e_2 ve e_3 her birinin hata terimleri olup beklenen değerde meydana gelebilecek sapmayı ifade etmektedir. Bununla ilgili, araştırmanın sonuç modeli aşağıda yer almaktadır:

Şekil 1. Araştırmanın Sonuç Modeli

Tabloda verilen değerler dikkate alındığında, modele göre şu sonuçlar elde edilmiştir:

- Mobbing'in, algılanan performans ve stres üzerindeki etkisinin anlamlı olduğu saptanmıştır.
- Algılanan stres üzerinde, mobbing'in istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi (aralarında anlamlı bir ilişki) vardır.
- Algılanan performans üzerinde, mobbing'in istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi (aralarında anlamlı bir ilişki) vardır.

- Algılanan mobbing üzerinde, mobbing'in alt boyutlarının istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi (aralarında anlamlı bir ilişki) vardır.

Sonuç

Çalışma hayatının her alanında mobbing ile karşılaşılabilir. Bu çalışmada banka çalışanları üzerinde anket yöntemi uygulanmış ve veriler incelenmiştir. Araştırmadan çıkan sonuçlar, bu alanda yapılan araştırmaların sonuçlarına da bakılarak tartışılacaktır.

Araştırmada mobbing'in evli ve bekâr çalışanlar arasında farklılaştığı tespit edilmiştir. Buna göre bekâr banka çalışanlarının, evli banka çalışanlarına kıyasla maruz kaldığı mobbing daha yüksektir. Tekçe'nin (2010) gerçekleştirdiği çalışma sonuçlarına göre, medeni durumu boşanmış olan kişilerin bekâr ve evli kişilere göre daha çok olumsuz davranışlara maruz kaldığı bulunmuştur. Taştan (2015) ise psikolojik şiddet ve tükenmişlik sendromu olgularının aralarındaki ilişkileri ve bu olguların banka çalışanlarının işten ayrılma niyetleri üzerindeki etkilerini araştırdığı çalışmasında psikolojik şiddet algısı puanları ortalamalarının medeni hali değişkenine göre farklılaşmadığını gözlemlemiştir. Bu araştırmada bankada çalışan kişilerin mobbing dereceleri meslekte çalışma süresine göre değerlendirilmiş olup, karşılaştırmalı incelemeler sonucunda meslek hayatının 6-10 yıl arasındaki dönemde olan çalışanların daha fazla mobbing'e maruz kaldığı tespit edilmiştir. Bu araştırma bulgularını destekler nitelikte olarak Arslan (2007) da, işe yeni başlayanların bu boyutta mobbing'e maruz kalma sıklıklarının çok nadir olduğu; özellikle 1 ile 5 yıl arası kıdeme sahip çalışanların ise diğer tüm kıdem kategorilerinden daha sık mobbing'e maruz kaldığını saptanmıştır. Taştan (2015) da iş hayatındaki çalışma süresi 1-5 yıl olan banka çalışanlarının genel psikolojik şiddet algısı puanlarının, iş hayatındaki çalışma süresi 6-10 yıl olan banka çalışanlarının genel psikolojik şiddet algısı puanlarından yüksek olduğunu tespit etmiştir.

Öztaban (2012) banka çalışanlarının işe bağlı stres düzeyleri ile yaşadıkları psikolojik taciz düzeyleri arasındaki ilişkiyi araştırdığı çalışmada işe bağlı stres ile mobbing arasında anlamlı derecede pozitif yönlü ve orta kuvvet bir ilişki olduğunu tespit etmiştir. Bu çalışmada da Öztaban ile aynı doğrultuda olarak psikolojik şiddetin algılanan stresi arttırdığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Banka çalışanlarının cinsiyete göre performans düzeyleri arasındaki ilişki karşılaştırmalı olarak araştırılmış; kadın banka çalışanlarının, erkek banka çalışanlarına kıyasla algıladığı performansın daha yüksek olduğu bulunmuştur. Çalışma bulgularından farklı şekilde Özen (2011) banka çalışanlarının cinsiyet bakımından performans alt boyutları arasında farklılık olmadığını saptamıştır. Banka çalışanlarının eğitim durumuna göre algılanan stres düzeyleri arasındaki ilişki karşılaştırmalı olarak araştırılmış; yüksek lisans mezunu banka çalışanlarının, lisans mezunu banka çalışanlarına kıyasla algıladığı stresin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Benzer şekilde lisansüstü eğitime sahip çalışanların iş stresi düzeyinin, lisans eğitimine sahip çalışanların iş stresi düzeyinden ve lise eğitimine sahip çalışanların iş stresi düzeyinden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgudan farklı olarak Ersarı'nın (2010) çalışmasında eğitim durumunun iş stresi üzerinde etkili bir faktör olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmanın amacı, algılanan performans ve stres üzerinde mobbing'in etkisinin olup olmadığının incelenmesi gerçekleştirilmiştir. Sonuçlar demografik, betimsel ve çıkarılacak bulgular ile ortaya konulmuş olup; korelasyon tablosu ile ilişkinin varlığı gösterilmiştir. Ayrıca yapısal eşitlik modeli ile model kurulmuş olup, bir birim artışın ne kadar etkide bulunduğu da detaylandırılmıştır. Korelasyon analizi detaylandırıldığı zaman; mobbing'in alt başlıkları ile (sosyal ilişkilere saldırı, itibara saldırı vd.) pozitif yönlü kuvvetli bir ilişki bulunmaktadır. Bunun dışında mobbing ile performans arasında zıt yönlü bir ilişki ortaya çıkarken; algılanan stres ile mobbing arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır.

Araştırmanın sonuç modelinde ortaya konduğu gibi; mobbing'in, algılanan stres ve performansı etkilediği görülmektedir. Ayrıca, mobbing üzerinde, mobbing'in alt boyutlarının istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir.

Yapısal eşitlik modeli ile ilişkinin varlığını ortaya koymada; mobbing'deki bir birim artışın algılanan stresi de arttırdığı, fakat algılanan performansı düşürdüğü saptanmıştır. Ayrıca kişinin itibarına yapılan saldırıların da direkt olarak kişinin performansını etkilediği tespit edilmiştir. Yapısal eşitlik modeli, mobbing, performans ve stres bağlamında ilişkinin varlığını ortaya koyup etkisel açıdan sonuçlarını da yansıtmıştır. Bu durum araştırmanın sonuç modeli ile gösterilmiş olup algılanan performans ve stres üzerinde mobbing'in etkisinin olduğu saptanmıştır. Ayrıca mobbing'in alt başlıklarının da (sosyal ilişkilere saldırı, itibara saldırı vd.) yine algılanan mobbing üzerinde etkisi olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç olarak, toplumda birçok sektörde karşımıza çıkması muhtemel durum olan mobbing, araştırmada banka çalışanları açısından incelenmiştir. Fakat sadece bu sektör ile kalınmamalıdır. Ast üst ilişkisinin olduğu birçok sektörde de mobbing'in varlığına dair yeni araştırmalar gerçekleştirilerek; ortaya çıkan sonuçlar ile neler yapılması gerektiği incelenmesi gereken bir diğer önemli konu olacaktır.

Kaynakça

- Arslan, F. (2007). *İşletmelerde Duygusal Zorbalık ve Ankara'da Bankacılık Sektöründe Duygusal Zorbalığın Varlığına İlişkin Bir Uygulama*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Aylan, S. (2012). *Organizasyonlarda Psikolojik Şiddet (mobbing) ve İşten Ayrılma Niyeti Arasındaki İlişkiyi Tespit Etmeye Yönelik Konaklama İşletmelerinde Bir Uygulama*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bağcı, Z. (2014). Çalışanların İş Doyumunun Görev ve Bağlamsal Performansları Üzerindeki Etkisi. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*. Cilt 12(24). 58-72.
- Brodsky, C. M. (1976). *The Harassed Worker*. Lexington Books. U.S.:Aero Publishers Inc.
- Cicerali, L.K. ve Cicerali, E.E. (2014). *Tüm Bilinmeyen Yönleriyle Mobbing (İşyerinde Psikolojik Yıldırma)*. Ankara: Yason Yayıncılık.
- Çabuk, Ç. 2010. *Sıfıra Sıfır, Elde Var Mobbing. İş Yaşamının Çağdaş Hastalığında İlk Yardım*. Ankara: Elma Yayınevi.
- Çobanoğlu, Ş. (2005). *Mobbing - İşyerinde Duygusal Saldırı ve Mücadele Yöntemleri*. İstanbul: Timaş Yayınları
- Davenpront, N., Schwartz, R.D. ve Elliot, G.E. (2003). *Mobbing*. Sistem Yayıncılık: İstanbul.
- Ersarı, G. 2010. *İş Gören Motivasyonunda Algılanan Stres Düzeyinin ve Stres Yönetim Tekniklerinin Rolü Banka Çalışanları Üzerinde Bir Uygulama*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- İzmir, G.ve Fazlıoğlu, A. (2011). *İşyerinde Psikolojik Taciz (Mobbing) ve Çözüm Önerileri Komisyon Raporu*. Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Yayınları No:6. Ankara: TBMM Basımevi.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayınları.

- Köse, S., Tetik, S. ve Ercan, C. (2001). Örgüt Kültürünü Oluşturan Faktörler. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. Cilt 7(1). 219-242.
- Leymann, H. (1990). *Mobbing and Psychological Terror at Workplaces*. Violence and Victims. V.5(2)
- Özen, P. (2011). *Performans, Eğitim İlişkisinin İrdelenmesi ve Çalışan Performansının Artırılmasında Eğitimin Rolünün Betimlenmesine Yönelik Bir Araştırma*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Öztaban, B. (2012). *İşletmelerde Mobbingin Örgütsel Stresle İlişkisi ve Bir Özel Banka Çalışanları Arasında Uygulaması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Poussard M. J., Çamuroğlu, İ. M. (2009). *Psikolojik Taciz İş Yerindeki Kâbus*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Pelit, E. ve Kılıç, İ. (2012). Mobbing ile Örgütsel Bağlılık İlişkisi: Şehir ve Sayfiye Otellerinde Bir Uygulama. *İşletme Araştırmaları Dergisi*. Cilt (4)2. 122-140.
- Taştan, N.O. (2015). *Mobbing (Psikolojik Şiddet) Algısı, Tükenmişlik Sendromu ve İşten Ayrılma Niyeti Arasındaki İlişki: Banka Çalışanları Üzerinde Bir Araştırma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tekçe, E.A. (2010). *Yıldırma Olgusu ve Yıldırma ile Kişilik Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Bir Bankacılık Sektörü Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Tetik, S. (2010). Mobbing Kavramı: Birey ve Örgütler Açısından Önemi. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. Cilt (12)18. 81-89.
- Tınaz, P. (2011). *İşyerinde Psikolojik Taciz (Mobbing)*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Tutar, H. (2015). *Mobbing (Nedenleri ve Başa Çıkma Stratejileri: Kuramsal Yaklaşım)*. Ankara: Detay Yayıncılık.

İŞİD'İN TOPLUMSAL VE KÜRESEL DİNAMİKLERİ Selda GEYİK YILDIRIM*

Özet

Irak Şam İslam Devleti (İŞİD), şiddet ve terör içerikli nitelikleriyle güvenlik eksenli okumalar etrafında daha yoğun olarak tartışılırken bu tür eylemlerin toplumsal ve küresel dinamiklerine ilişkin analizler esasında güvenlik eksenli bu tartışmaların önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Temelde güvenlik sorununun kaynağı da bu nedenlerin belirleyici unsurları ile şekillenerek pratik bir görünüm kazanmakta ve güncel tartışmaların içinde yer almaktadır. Bu çalışmada İŞİD yeni toplumsal hareketlerden biri olarak incelenmeye, toplumsal ve küresel dinamikleri analiz edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İŞİD, Yeni Toplumsal Hareketler, Toplumsal ve Küresel Dinamikler

SOCIAL AND GLOBAL DYNAMICS OF ISIS

Abstract

While the Islamic State of Iraq and al-Sham (ISIS) is being discussed more intensively in terms of security, the analysis of social and global dynamics of such actions constitutes an important part of these safety-oriented debates. Basically, the security problem's source is shaped by the determining factors of these causes and takes place in the current debates in a more practical form. In this study, social causes and global dynamics having given rice to ISIS, as one of the new social movements have been tried to be analyzed.

Keywords: ISIS, New Social Movements, Social and Global Dynamics.

Giriş

Tarihsel süreç içerisinde iç ve dış dinamiklerin etkisi ile farklılaşan toplumsal yapılar istenilen/istenilmeyen yeni oluşumlar ile öngörülen/öngörülemeyen durumları da beraberinde getirmiştir. Günümüzdeki toplumsal yapılar geçmiş dönemlerden çok daha hızlı bir şekilde dönüşüme uğramakta, etki-etkileme alanlarının boyutları giderek genişlemekte, aktörlerinin nitelikleri ve bu aktörleri biçimlendiren olgular giderek çeşitlenmektedir. Değişimin ürünlerinden biri olan yeni toplumsal hareketler bugün aynı zamanda yeni sorunların yeni üreticileri olarak da karşımıza çıkmaktadır. İlk dönemlerinde ekonomik temelli olarak daha yoğun tartışılan küreselleşmenin bugünkü tartışma alanlarından biri de yeni toplumsal hareketlerdir. Bu durum yeni toplumsal hareketlerin aynı zamanda küreselleşen ve küresel dinamiklerle şekillenen hareketler olmalarından kaynaklanmaktadır.

Toplumsal yapıda meydana gelen değişimler; sıkıntılar, öncelikler, hedefler ve farkındalıklarda da değişime yol açmaktadır. Toplumsal harekete konu olan bu hususlar belirli bir toplumsal yapı içerisinde yeşermekle birlikte, artık küresel ölçekli, hızlı bir yayılma göstermektedir. Dünyanın eskiye nispetle daha çok birbirine bağlı bir ağ oluşturması

* Doktora Öğrencisi., Sakarya Üniversitesi, Sosyoloji Anabilim Dalı; Öğr. Gör. , Kafkas Üniversitesi, Kağızman MYO, seldagykyldirm@gmail.com

sebebiyle, domino taşı etkisi daha geniş bir alanda ve daha hızlı gerçekleşmektedir. Önce sanal alemde, sosyal ağlar vasıtasıyla inşa edilen birliktelikler daha sonra mekanda birliktelik yoluyla toplumsal hareketlere dönüşebilmektedir (Tatar, 2013: 11).

Toplumsal hareketlerin “yeni” niteliği farklı süreçlerin varlığına işaret etmektedir. Bu süreçler eski tip toplumsal hareketlerin yerini yenilerine bırakmalarına yol açmıştır. Bu yer değiştirmelerin ortaya çıkışına zemin hazırlayan değişimlerin kaynakları ise çeşitlidir. *İdeolojik düzlemdeki değişim, adı konulacak olursa neo-liberalizmle, kültür düzeyindeki değişim de post-modernizmle kendisini göstermektedir. Küreselleşme çağının hegemonik ideolojisi olarak neo-liberalizm ve kültürel çerçevesini oluşturan post-modernizm* (Çitçi, 2008: 4), yeni toplumsal hareketlerin “yeni” süreçleri içinde yer almaktadır.

Yeni toplumsal hareket biçimlerinden biri olarak IŞİD (DEAŞ/DAEŞ/DAİŞ), ülkelerin siyasi gündemlerinde sıklıkla güvenlik merkezli okumalar etrafında analiz edilmektedir. Bu tür toplumsal hareketleri doğuran ve besleyen temel mekanizmalar ise güvenlik kaygıları kadar gündeme gelmemektedir. IŞİD (DEAŞ/DAEŞ/DAİŞ), ciddi anlamda güvenlik kaygılarının ortaya çıkmasına neden olan terör örgütlerinden biri olmakla birlikte aynı zamanda günümüzün yeni toplumsal hareket biçimlerinden birisidir. Bu nedenle bu türden bir toplumsal hareketin ortaya çıkış nedenleri, katılımcılarının temel özellikleri ve hareketi besleyen yerel ve küresel dinamiklerin analizleri sağlıklı bir şekilde yapılmadıkça bu tür hareketlerin son bulması ya da yenilerinin ortaya çıkışının engellenmesi mümkün olmayacaktır. Bu çalışmada IŞİD (DEAŞ/DAEŞ/DAİŞ), toplumsal ve küresel dinamikleri inceleme nesnesi haline getirilen bir toplumsal hareket biçimi olarak ele alınarak bu tür terör örgütlerinin temel kaynağını oluşturan ve hareketi besleyici unsurlar incelenmeye çalışılmıştır.

Yeni Toplumsal Hareketler: Toplumsal Hareketin Postmodern Görünümleri

Tarihsel dönemeçlerde meydana gelen toplumsal olguları tanımlamak için kullanılan “sosyal hareket” kavramı, 18.yüzyılın ortalarından itibaren tartışılmaya başlanmış olsa da (Kökalan Çımrın, 2010:47) ancak modern sosyal bilimlerin gelişmeye başladığı 19.yüzyıldan itibaren daha sistematik analizler ortaya çıkmaya başlamıştır (Çetinkaya, 2015: 27). 19. yüzyıl sonu toplumsal hareketlerinin kökleri kapitalist merkezileşme süreçlerinin yoğunlaşmasında ve ekonomik faaliyetlerin akılcılaştırılmasında yatmaktadır (Arrighi, Hopkins, Wallerstein, 2004:78). Bununla birlikte 1900’lerin başından itibaren gerek toplumsal örgütlenmelerde, gerek toplumsal hareketlerde, gerekse de büyük insan topluluklarının harekete geçirilmesinde geçmişte görülmemiş bir biçimde ideolojiler etkili olmaya başlamıştır (Çetinkaya,2014: 42). *Geleneksel olarak, toplumsal hareketler çoğunlukla emek ve ulus meselelerine odaklanmıştır, bunun yerine 1960’lardan beri kadınların özgürlüğü, çevre koruma ve benzeri meselelere odaklanan “yeni toplumsal hareketler” ortaya çıkmıştır* (Della Porta ve Diani, 2006: 6).

“Sosyal hareket” teriminin sahibi yoktur; analistler, aktivistler ve eleştirmenler ifadeyi istedikleri gibi kullanmakta özgürdürler. Kavram, 19. yüzyılın başlarında Batı Avrupa ve Kuzey Amerika’da yaygın olarak tanınmış, sonra daha yavaş ve kademeli olarak değişerek Batı dünyasına yayılmıştır ve sosyal hareket olarak adlandırılmıştır (Tilly, 2004: 7). 1960’lar ve 1970’ler boyunca da Kuzey Amerika ve Avrupalı çalışmaların çoğunun toplumsal hareketlere odaklandığı (McAdam vd. 2004: 14) görülmektedir.

Sosyal hareketler genel olarak meydana geldikleri toplumsal koşullar üzerinde ya değişmeyi gerçekleştirmek ya da değişmeye direnmek amacını taşımaktadırlar (Kökalan Çımrın, 2010:47). Toplum içerisinde bir takım kurumların, de facto uygulamaların, normatif yapının, ilişkiler ağının değiştirilmesi düşüncesinin altında, değişime konu olan alanların toplumsal ihtiyaçları karşılayamaması ve eşitsizlikten, adaletsizlikten kaynaklanan rahatsızlıklar vardır. Dolayısıyla sosyal hareketler, bir anlamda toplumsal hoşnutsuzluğun dışı vurumu veya karşılanması istenilen ihtiyaçların dile getirilmesidir (Şentürk, 2006: 33). Bu nedenle toplumsal hareketler en genel anlamıyla tepkisel, amaçlı, istekli dışavurumlardır. Bütün

toplumsal hareketler belli talepler etrafında doğar. Bu talepler ise genellikle toplumsal alanda arzu edilenlerin olmasına yönelik taleplerdir ve bütün taleplerin ulaşılmasına yönelik farklılaşan çeşitli pratikler söz konusudur.

Modern sosyal hareketlerin tarihine bakıldığında, 19. yüzyılın ikinci yarısından 1990'lı yılların başına dek geçen süreçte, sosyal hareketlerin değişimi şu şekilde sınıflandırılabilir;

1-Klasik (Eski) Sosyal Hareketler;

-İşçi Sınıfı Hareketleri

-Ulusal Kurtuluş Mücadeleleri

2-Yeni Sosyal Hareketler; feminist, çevreci, savaş karşıtı hareketler vb. (Kökalan Çımrın, 2010:50). Yeni toplumsal hareketler katılımcıların/üyelerin özellikleri, kullanılan araçlar, amaçlar, tepkiler, çıkarlar ve örgütlenme yapıları açısından eski toplumsal hareketlerden farklılaşmakla birlikte bu farklılıklar hem makro hem de mikro boyutta yaşanan değişimleri de beraberinde getirmektedir.

Barış/ekoloji/alternatif yaşam tarzı hareketleri; kadın hareketleri; "azınlık" hakları/"içteki Üçüncü Dünya" hareketler farklı yollardan da olsa, her biri yalnızca kendi yaşamlarına hakim olan sosyo-ekonomik yapılara karşı değil, sosyal demokrat (ve komünist) partilerin değişim gereğini gerçekleştirmek için öne sürdükleri tarihsel politik stratejiye karşı da hoşnutsuzluğu ifade etmektedir (Arrighi, Hopkins, Wallerstein, 2004:87). Yeni toplumsal hareketlerin merkezindeki ahlaksal bilinç, aşırı baskı ya da yoksulluğa karşı mücadele verenler tarafından, bugün en zengin ülkelerin karar sisteminin bir parçası olan sendika ya da baskı gruplarının toplumsal-siyasal stratejilerinden çok kimlik ve saygınlıkla bağlantılı olduğu görülmektedir. Yeni toplumsal hareketler, tarihin anlamından çok özyönetimden ve iktidarı ele geçirmekten çok iç demokrasiden söz ederler (Touraine, 2002:275-276). Tamsili, elitist, reel ve parlamenter gibi sıfatlarla adlandırılabilen çağdaş demokrasiye karşı yeni toplumsal hareketler perspektifi tabandan işleyen, komüniter, güçlü ve doğrudan demokrasi yaklaşımlarını savunur (Yıldırım, 2012:81). Yeni toplumsal hareketler, çeşitlilikleri içinde küreselleşmeye, onun siyasi ajanlarına tepki gösterdiğini, yeni toplumsal kurumların kökenindeki kültürel kodları değiştirerek devam etmekte olan enformasyonelleşme sürecini kullanmaktadır. Bu anlamda tarihsel olarak nesli tükenmiş toplumsal biçimlerin derinliklerinden doğmuşlardır, ancak oluşum halindeki toplumu, karmaşık bir dizge içinde, belirleyici biçimde etkilemişlerdir (Castells, 2006: 214).

Eski toplumsal hareketler, özellikle de işçi sendikacılığı, ya siyasal baskı gruplarına ya da en yoksul kategorilerin değil de, ücretlilerden oluşan yeni orta sınıfın çalıştığı sektörleri loncacı bir mantıkla savunan araçlara dönüşürken, bu yeni toplumsal hareketler, örgütlenmeleri ve sürekli eylem yetenekleri eksik olmakla birlikte, şimdiden, aynı zamanda hem toplumsal hem de kültürel nitelikli sorun ve çatışmalardan oluşan yeni bir kuşağı ortaya çıkarırlar. Artık söz konusu olan, üretim araçlarının yönetimi için çatışmak değil, eğitim, tıbbi hizmetler ve kitle bilişimi gibi yeni kültürel üretimlerin ereklilikleri konusunda karşı karşıya gelmektir (Touraine, 2002:274). Eski toplumsal hareketlerin benzerliğine karşılık yeni toplumsal hareketler farklılıklarıyla gündeme gelmekte, mevcut talepler ve yöntemler de bu farklılıklar ekseninde açığa çıkmaktadır. Farklı oluşumlar üzerine yapılan bu hareketler çeşitliliği de arttırmaktadır. Dolayısıyla bu alanlarda yapılan analizleri de çoğaltmaktadır.

Sosyal hareketler, meydana geldiği toplumsal mekânın ve zamanın yapısal özelliklerinin sonucunda şekillenir (Şentürk, 2006: 36). Ağlara dayalı, merkeziz bir örgütlenme ve müdahale biçimi gibi başlıca özelliklere sahip (Castells, 2006) Yeni Toplumsal Hareketler (YTH), özellikle 1968 radikalizminin ardından şekillenmeye başlayan ve başta kadın, çevre, sivil haklar, eşcinsel hareketi gibi spesifik konular üzerine odaklanan eylem alanlarını simgelemektedir (Yıldırım, 2012:63). Yeni sosyal hareketler herhangi klasik anlamda bir siyasal taban özelliği taşıması, sınıfsal ve ekonomik arka planlı olmaması, destekleyici grubunun heterojen bir yapıya sahip olması ve eğitilmiş olması, kültürel alanları ve konuları

içermesi açılarından klasik sosyal hareketlerden ayrılmaktadır (Şentürk, 2006: 41). Ayrıca toplumsal hareketler ve siyaset, teknolojiye dayalı küreselleşme, kimliğin (cinsel, dinsel, ulusal, etnik, ülkesel, sosyo-biyolojik) gücü ve devlet kurumları arasındaki etkileşimden doğmaktadır (Castells, 2006: 5).

21. yüzyıldaki toplumsal hareketlerde kültür önemli bir yer tutmaktadır. Kültürel talepler etrafında şekillenen bazı yeni toplumsal hareketler önceki toplumsal hareketlerden ayrılmaktadır. Bu taleplerde sınıf ya da iktidar mücadeleleri yoktur. Makro ölçekli değildir, parçalı nitelik taşırlar. Öznenin oluşumu, aidiyet ve kimliklerin gelişimi, tekilliklerin ortak var oluşu geliştirme çabaları, kamusal olan tartışmaları ve buna bağlı değişen kurumlar açısından hareketlerin rolü giderek belirginleşmektedir (Yıldırım, 2012:4). *Liberal düşüncenin birey merkezli özgürlükleri, grup ve cemaat eksenli hak ve özgürlük mücadelesiyle birleştirilmiştir. Böylece toplumsal hareketlerde ekonomik temeller yerini kültürel alana bırakmıştır. Azınlıkların, etnik grupların, göçmenlerin, farklı kültürel grupların siyasi ve toplumsal hak ve eşitlik mücadelesi, toplumsal hareketlerin yeni sahasını oluşturmaya başlamıştır* (Tatar, 2013: 12). Bu sahada kültürel olana vurgu esasında modern olanın tekliğine ilişkin bir karşı çıkış söylemidir. Modern zamandan kalma yönetim anlayışlarına ve uygulamalarına, modernin yaratımlarına ve inşalarına yönelik eleştirel bir tutum ve eksik bırakılmış olarak düşünülenlerin tamamlanmasına ilişkin tartışmalı ucu açık taleplerdir.

Eski sosyal hareketler, genel olarak 19. yüzyıldan itibaren sanayi kapitalizminin ve üretim biçiminin taşıdığı toplumsal ilişki ve çelişkilerin dünya ölçeğinde kendisini göstermesine paralel olarak ortaya çıkan “sınıf” ve “ulusalçı” hareketlerden oluşmaktadır. (Kökalan Çımrın, 2010:50). *Dolayısıyla eski toplumsal hareketler modern döneme özgü olgular çerçevesinde anlam kazanmaktadır. Modernizmin kimliklerin kendisini ya da bileşenlerini yok sayan keskinliği körelirken, postmodernist yaklaşımlarda farklılığın göstergesi olarak kimlik yüceltmeye başlanmıştır* (Tatar, 2013: 12). Modernizmin eski toplumsal hareketler üzerindeki etkisi yeni toplumsal hareketlerde yerini postmodernizme bırakmıştır. Yeni toplumsal hareketler aynı zamanda ulus devlet çağının sona erdiği düşüncesinin tartışılmaya başlandığı döneme denk düşer. Bu nedenle çağın “ulus” özelinde yapılandırılan toplum düşüncesi yerini çeşitli kültür ve kimliklerin yer aldığı çokkültürlülük söylemleriyle nitelendirilen toplum yapılanmasına bırakmıştır. Bu değişimler sosyal hareketlerin niteliğini de geçmiş dönem hareketlerin niteliklerinden farklılaştırmıştır. Devlet ve iktidarı elde etme arzusu yerini kimlik, tanınma ve kültürel hakları elde etme arzusuna bırakmıştır.

Sınıf ve ulusalcı hareketlerin eski sosyal hareketler kategorisi altında toplanabilmesinin temel nedeni, bu hareketlerin toplumsal yapı ya da sistemde top yekûn bir değişimi amaçlamalarından kaynaklanmaktadır. Toplumsal düzenin herhangi bir unsurunu ya da kötü giden bir durumu düzeltmekten öte, tüm sistemin değişmesi gerektiği anlayışı ağır basar (Kökalan Çımrın, 2010:51). Yeni toplumsal hareketler ise farklı niteliklerle karşımıza çıkmaktadır. En genel anlamıyla yeni toplumsal hareketlerin farklılığı, her ne kadar “eski” hareketlerin temel dinamiklerine sahip olsa da, daha esnek, merkezsiz yapılardan ve yerel tepkilerden oluşabilmesinde yatar (Yıldırım, 2012:66). *Bunun yanında katılımcılarının daha çok kentli ve orta sınıf çalışan insanlardan oluşması, bu hareketleri geçmişin klasik hareketlerinden ayırmaktadır. Bu hareketler genel olarak kent merkezlerinde, şehir yaşamının sunmuş olduğu olanaklar üzerinde yükselmiştir. Toplu yürüyüşler, sokak gösterileri, mitingler ile eylemlilik süreçlerini meydana getiren bu hareketler, kent yaşamının dinamikleri ile beslenmiştir* (Kökalan Çımrın, 2010:51). Yeni sosyal hareketler, ekonomik eşitsizlikten ziyade kimlik, çevre, çocuk ve kadın hakları, sivil toplum ve demokratikleşme gibi alanlardaki eşitsizlikleri temel almaktadır. *Dolayısıyla, yeni sosyal hareketler, dönüşen eşitsizliği sorgulamayı kendine çıkış noktası olarak almaktadır* (Şentürk, 2006: 40). Kültürel yaklaşımların 1980’li yılların sonları ile yükselmesi, yeni toplumsal hareketler yaklaşımına zemin hazırlamıştır. Soğuk Savaş döneminin sona ermesi, planlı ekonomik sistemlerin terk

edilerek liberal demokratik değerler yerleşik hale gelmiştir (Yıldırım, 2012:59). Değerlerin değişimi toplumsal alandaki yapı ve parçalarının yansımalarını da değiştirmiştir. Bu durum sosyal hareketlerin niteliğine, niceliğine ve araştırmalarına da yansımıştır. *Sosyal hareketlerde meydana gelen değişimler beraberinde sosyal bilimcilerin bu konulara yaklaşımında da önemli yenilikleri başlatmıştır* (Della Porta ve Diani, 2006: 6).

Yukarıda dile getirilen görüşler etrafında yeni toplumsal hareket biçimlerinden biri olarak İŞİD'e baktığımızda, yeni toplumsal hareketlerin öne çıkan temel özelliklerinin birçoğuna sahip olduğu görülmektedir. Toplumsal tabaka açısından alt tabaka ile sınırlı bir yapılanmanın olmadığı, ekonomik çıkar elde etme düşüncesi yerine kimliksel arayışların daha baskın olduğu, ötekileştirilmeye karşı tepkisel tutum ve pratikler görülmekte; kitle iletişim araçlarının ve internetin yoğun kullanımı söz konusu olmaktadır. Örgütlenme biçimleri açısından baktığımızda da yine eski tip toplumsal hareketlerden tam anlamıyla olmasa da farklı bir nitelik göstermektedir. İŞİD, eski toplumsal hareketlerde görülen lider eksenli, dikey hiyerarşinin hâkim olduğu bazı unsurlara bir ölçüde sahip olsa da örgüt içinde yalnızca lider eksenli bir etkileşimin olduğunu söylemek güçleşmektedir. Çünkü örgüt içinde yer alan elemanlar günümüz teknolojik imkânlarını en üst düzeyde kullanarak, yayınladıkları video çekimleri vd. yöntemler ile en az liderler kadar “etkileyici” olabilmekte ve gündemi meşgul edebilmektedir.

Irak Şam İslam Devleti (İŞİD)/(DEAŞ/DAEŞ/DAİŞ)

İŞİD'in gelişim süreci Ebu Musab el-Zerkavi'nin 2000 yılında Afganistan'da kurduğu “Tevhid ve Cihad Örgütü (TCÖ)” ile başlamıştır (Sandıklı, 2015:16). Afganistan'a Sovyet ordularına karşı savaşmak üzere giden Ebu Musab el Zerkavi, aktif olarak savaşta yer almasa da, buradaki kamplarda kendi birliklerini oluşturmuştur. Zerkavi, İŞİD'in temelini oluşturan “et-Tevhid ve'l-Cihat Cemaati”ni buradaki birlikleriyle kurmuş daha sonrada örgütün adı Mücahidin Şûra Konseyi olmuştur (Demir,2014: 16). ABD'nin Afganistan'ı işgalini müteakip örgüt önce İran'a daha sonra Irak'a geçmiştir. ABD'nin Irak'ı da işgal etmesi üzerine, örgüt koalisyon güçlerine yönelik mücadelesini artırmış, etkinlik kazanmış, büyümüş (Sandıklı, 2015), 2004 yılında düşünsel olarak kendisini yakın hissettiği “el-Kaide'ye bağlılığını ilan ederek “Irak el-Kaidesi” ismini almıştır. (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2015: 12). Aynı yıl içinde çok sayıda Arap cihatçı örgüte katılmış ve ABD kuvvetlerine karşı birçok eylem yapılmıştır. Örgüt ABD tarafından terör örgütleri listesine alınmıştır. (Bingöl ve Varlık, 2014:4) ABD'nin Irak işgaliyle birlikte Zerkavi, Irak'taki yerel cihatçılarla ilişki kurarak, ABD karşıtı direnişe destek vermiştir. Bu dönemde örgütün amacı, ABD ve Batı yanlısı hükümetin devrilmesi, Şia'nın gücünün kırılması ve İslam emirliğinin kurulmasıydı (Demir,2014: 16). Bu noktada örgütün ABD ve Batı düşmanlığının ortaya çıkışının, Şia gücüne karşılık beslenen tutumun ve İslam emirliği arzusunun nedenlerini anlamak bu örgütün dinamiklerini açıklayabilmek açısından son derece önemlidir.

Zerkavi, 7 Haziran 2006'da ABD güçlerince düzenlenen bir operasyonda öldürülmüş, yerine Ebu Hamza el-Muhacir geçmiştir. 2010 Nisan'ında, ABD ve Irak güçleri, Ebu Ömer el-Bağdadi ve Ebu Hamza el-Muhacir'i yapılan operasyonla öldürülmüşlerdir. Bunun üzerine Ebu Bekir el- Bağdadi örgütün yeni lideri olmuştur. Asıl ismi İbrahim Avvad İbrahim Ali el-Bedri olan Bağdadi, 1971 Samarra doğumlu, Bağdat İslam Üniversitesi mezunu, doktora yapmış bir akademisyendir. Irak'lı bir Arap olan Bağdadi, örgütün ismini de, küresel bir çağrışım yapan el- Kaide'den, “Irak İslam Devleti”ne dönüştürmüştür (Demir,2014: 16). İç savaş nedeniyle merkezi otoritenin zayıflamasını fırsat bilen örgüt varlığını Suriye toprakları içine taşımış, kontrol ettiği bölgeyi genişletmiş ve adını 2013'de “Irak Şam İslam Devleti (İŞİD)” olarak tekrar değiştirmiştir (Sandıklı, 2015:16). Örgütün bugünkü ismini alması da Suriye iç savaşına katılımıyla beraber olmuştur. Örgüt hem Irak ve Şam'da İslam Devleti, hem de Irak ve *Levant'da İslam Devleti* olarak anılmaya başlanmış, (Demir,2014: 16) 2015 yılı

Haziran ayında adını sadece “İslam Devleti” olarak revize etmiştir. Örgüt Türkiye’de “Irak ve Şam İslam Devleti” isminin baş harflerinden oluşan (İŞİD) kısaltmasıyla meşhur olmuştur. Batıda ISIS, ISIL veya IS kısaltması kullanılırken Arap dünyasında daha çok Arapça isminin baş harflerinin okunuşundan oluşan (Daiş) kısaltmasıyla bilinmektedir (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2015:12). Türkiye’de son zamanlarda bu örgütün adlandırılmasında İŞİD yerine farklı kullanımlar da (DEAŞ, DAEŞ, DAİŞ vd.) söz konusudur. Örgütün farklı isimlendirilme biçimleri ve literatürdeki söz konusu farklı kullanımlardan dolayı bu çalışmada örgütün adlandırılmasında “İŞİD (DEAŞ/DAEŞ/DAİŞ)” şeklinde bir kullanımı tercih edilmiştir. Alıntılarda ise kullanıldığı şekilde yer verilmiştir.

ABD’nin 2001’de Afganistan’ı işgal etmesinden sonra şartların zorlaşması nedeniyle, Zerkavi TCÖ’yü önce İran’a daha sonra Irak’ın kuzeyine taşımıştır (Sandıklı, 2015:16). Zerkavi 17 Ekim 2004’de Usame bin Ladin’ne bağlılığını ilan ederek TCÖ’nün adını “İki Nehir Topraklarındaki el-Kaide” olarak değiştirmiştir. Bu örgüte kısaca Irak el-Kaidesi de denmektedir (Gürler ve Özdemir, 2014: 117). Irak el-Kaidesi disiplinli yapısı ve kullandığı profesyonel savaş taktikleri ile kısa sürede Irak’ta önemli bir silahlı güç olmuştur (Sandıklı, 2015:17). Irak el-Kaidesi devletleşme hedefi doğrultusunda Mücahitler Şûra Konseyi’ne, Sahabelerin Askerleri, Fatihler Ordusu, Muzaffer Mezhep Ordusu gibi birkaç grubu daha katarak Ekim 2006’da sözde Irak İslam Devleti’ni (İİD) ilan etmiştir (Akt.Sandıklı, 2015:18). 2011 yılı Aralık ayında ABD askerlerinin Irak’tan tamamen çekilmesi, Maliki’nin Sünniler üzerindeki baskısını iyice artırması sonucu bazı Sünnilerin el-kaideye tekrar yaklaşması ve Suriye’de yaşanan olayların iç savaşa doğru evrilmesi nedeniyle oluşan güç boşluğundan faydalanan İİD’nin hem militan sayısında hem de eylemlerinde artış görülmüştür (Gürler ve Özdemir, 2014: 119). Hızla büyüyen ve etkinliği artan İİD Suriye’deki iç savaşın oluşturduğu hassasiyeti değerlendirerek bu ülke topraklarına doğru yayılmış ve İŞİD adını almıştır. İŞİD Şubat 2014’de el-Kaide’den kopmuş Suriye’deki bütün grupların kendisine biat etmesini istemiştir (Sandıklı, 2015:19-25). Gerek Irak gerek Suriye’de merkezi hükümetin güç boşluğundan doğan zafiyetin sonucu olarak örgüt, Haziran 2014’ten itibaren kolay ve çabuk askerî başarılar elde etmiştir (Bingöl ve Varlık, 2014:7). Siyasi boşluk örgütün Irak ve Suriye’de güçlenmesinin nedenlerinden biri olarak sıklıkla vurgulanmaktadır. Bu durum terör örgütlerinin güçlenmesine zemin hazırlayan faktörlerden sadece biridir.

Dini motifli terör dalgasının ulaştığı son boyutu temsil eden İŞİD, geniş bir coğrafi alanı kontrol etmesi, sözde devlet yapısına sahip olması, askeri gücünü strateji ve taktik esaslar çerçevesinde kullanarak muhasım askeri kuvvetlerle çatışmalara girmesi, kendi kendini finanse etmesi gibi özellikleri nedeniyle daha önce görülen birçok terör örgütünden farklılıklar göstermektedir. Nihai amacı olan devlet kurma hedefine ulaşan İŞİD’nin en üst düzey yöneticisi aynı zamanda halife olarak ilan edilmiş olan Ebu Bekir el-Bağdadi’dir. Ebu Ali el-Anbari ve Ebu Müslüm el-Türkmeni, Irak ve Suriye’deki faaliyetlerden sorumlu iki üst düzey yöneticidir. Savaş kabinesi olarak değerlendirilebilecek üst yapıda mali, lojistik, savunma, içişleri, dışişleri, yabancı teröristlerin koordinasyonu işlevlerinden sorumlu yöneticiler yer almaktadır. Irak ve Suriye topraklarından meydana gelen ülke 24 ile bölünmekte ve her ile bir vali atanmaktadır. Irak’ta Babil, Diyale, Selahaddin, Anbar, Nineva; Suriye’de Haseke, Deyrizor, Rakka, Badiya gibi illerde belediye hizmetleri verilmektedir. Bunlara ilave olarak örgüt kurduğu mahkemelerde yargılama yapmaktadır. (Akt.Sandıklı, 2015:29).

İŞİD’i diğer terör örgütlerinden ayıran bir diğer özellik elde etmiş olduğu askeri gücü ve uyguladığı stratejilerdir. Askeri gücü konusunda çok farklı görüşler ileri sürülse de bunların doğru ve güvenilir bilgiler olduğunu söylemek pek mümkün değildir. Bunlar yine de askeri gücü hakkında bir fikir vermektedir. Suriye’deki İnsan Hakları Gözleme Örgütü Ağustos 2014’te İŞİD’in Suriye’deki savaşçı sayısının 50.000, Irak’ta ise 30.000 olduğunu bildirmiştir. CIA ise Eylül 2014’te örgütün Suriye ve Irak’ta toplam 20.000 ile 31.500 arasında savaşçıya

sahip olduğunu açıklamıştır. 2013 yılında 5 bin civarında yabancı terörist savaşçısı olduğu değerlendirilmektedir. Ancak çeşitli kaynaklarda 2014 yılında 15,000 katılım olduğu belirtilmektedir (Sandıklı, 2015:30). Diğer pek çok terör örgütlerinin aksine, IŞİD, ekonomik olarak kendi kendisine yeterli olan örgütlerden biridir. 2006 itibariyle, örgütün kriminal faaliyetlerden elde ettiği (tahmini) yıllık geliri 70-200 milyon dolar iken bu miktarın, örgütün 2014'te elde ettiği askerî başarıların ardından yıllık 2 milyar dolara ulaştığı tahmin edilmektedir (Akt.Bingöl ve Varlık, 2014:4). 2014 yılında dünyanın 80'den fazla ülkesinden binlerce yabancı savaşçının Daiş'e katıldığı ifade edilmektedir (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2015:15). Elinde insansız hava aracı bulunan IŞİD, bunlar aracılığıyla çektikleri görüntüleri paylaşmaktadırlar. Ayrıca 200 binin üzerinde nüfuslu şehir yönettikleri belirtilmiştir (Çiçek,2014).

Terör, günümüzde daha başka harici unsurlarla da etkileşim içindedir. Bunların başında küresel ölçekli finans ve mali sektör, uyuşturucu sektörü ve silah sektörü gelmektedir. Bunların dışında İslâm ülkelerinin bugün hala en önemli yakıt ve enerji kaynaklarının bulunduğu coğrafyada yaşaması da çok önemli bir faktördür (Özkul, 2016: 58). Yurt dışındaki sempatizanlarının yaptığı yardımlar, İslam ülkelerindeki şirketler ve şahıslardan elde edilen destekler ve biat eden diğer örgütlerden aktarılan gelirler de önem taşımaktadır. (Sandıklı, 2015: 31).

IŞİD (DEAŞ/DAEŞ/DAİŞ)'in Toplumsal ve Küresel Dinamikleri

Analitik bir bakış açısıyla yaklaştığımızda, "kötü" ya da "iyi" toplumsal hareketler yoktur. Hepsi de toplumsal yapılarımızı değişik yoğunluklarda etkiler ve farklı sonuçlar doğururlar (Castells, 2006:100). Bu nedenle IŞİD (DEAŞ/DAEŞ/DAİŞ)'in toplumsal nedenlerinin, tarihsel, kültürel, siyasal, ekonomik, hukuksal ve bürokratik nedenler, sağlıklı bir şekilde analiz edilerek motive edici temel faktörleri bu nedenler bağlamında ele alınabilir. Tarihsel süreçte karşımıza çıkan işgaller bu örgütün zemininin inşasında etkili olan olaylardan birisi olarak güncel tartışmalar içinde yer almaktadır. *Irak'ın ve Şam'ın tarih boyunca sahip olduğu ve muhafaza ettiği sosyal, kültürel ve dini dokunun işgal ve istibdat eliyle yok edilmesi tüm İslam dünyasına örneklik eden, Abbasiler döneminden itibaren farklı dini anlayışları birlikte yaşatan bu toprakları bağınazlık ve şiddetin boy verdiği bir fideliğe dönüştürdüğü* (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2015:13) savı bu tartışmalar içinde yer alan diğer bir konudur. Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılması, manda yönetimleri, bağımsızlık mücadeleleri, Filistin sorunu, savaşlar, işgaller, yoğun olarak İslam coğrafyasında meydana gelmesi ve bu gelişmelerin İslam toplumlarında bir travma meydana getirdiği ve var olan kendi iç problemlerini derinleştirdiği de (Sandıklı, 2015:27-28) altı çizilen önemli temalardan biridir.

Castells, El-Kaide'nin temsil ettiği küresel İslami ağların, özel bir tür toplumsal hareket oluşturduğundan söz eder. Bu özel tür toplumsal hareketten kastın da: Toplumdaki baskın değerleri ve kurumları, hareketin aktörleri için anlamlı olan değerler ve çıkarlar adına değiştirmeyi hedefleyen, maksatlı kolektif eylemler olarak ifade eder (Castells, 2006:144). Dolayısıyla IŞİD (DEAŞ/DAEŞ/DAİŞ)'in de *anlamlı olan değerler ve çıkarlar adına değiştirmeyi hedefleyen, maksatlı kolektif eylem* pratiklerinin de açıklığa kavuşması gerekir. El-Kaide ve IŞİD gibi terör örgütleri küresel dengesizliklerden, güç boşluklarından ve çöken devlet sistemlerinden beslenmektedir. Küresel dengesizlikler ve adil olmayan sistem değerlendirmeleri merkez-çevre, ezen-ezilen ve sömüren-sömürülen ikilemleri üzerinden yapılmaktadır. İkilimin bir tarafına genellikle gelişmiş ülkeler yani Batı, diğer tarafında gelişmemiş ve azgelişmiş ülkeler yer almaktadır (Sandıklı, 2015:27). *Serbest piyasa kapitalizminin şimdiki egemen formuyla küreselleşme, gerek ülkeler içinde gerekse uluslararası düzlemdeki toplumsal ve ekonomik eşitsizlikte görmezlikten gelinemeyecek derecede büyük ve patlayıcı potansiyel taşıyan bir yükselişi de beraberinde getirmiştir* (Hobsbawm, 2008: 45). Dolayısıyla küreselleşmenin küresel dengesizlikleri çoğaltan ve bu

yapı içerisinde ortaya çıkan kapital arzuların inşalarının da göz ardı edilmemesi yeni toplumsal hareketlerin yeni sorunlarını değerlendirme açısından önem taşımaktadır.

Sovyetlerin Afganistan'ı işgaline hem İslam dünyasından gösterilen tepkiler hem de bu içsel tepkileri dış politika vasıtası olarak kullanmaya çalışan ABD ve Batı'nın finansal, siyasi ve askerî çabaları siyasi İslam'ın birçok bölgede radikalleşmesine önemli katkı yapmıştır. Afganistan'da Sovyetlere karşı cihad temasıyla yürütülen kanlı savaşa ABD ve Batı'dan da önemli destek sağlanmıştır. 1980-1992 arasında Afganistan başta Pakistan olmak üzere çevresiyle birlikte siyasi İslam'ın test edildiği ve radikal İslam'ın kapasite geliştirdiği bir alan olmuş, El-Kaide gibi cihadist örgütler de bu ortamdan beslenmiştir (Bingöl ve Varlık, 2014:1-1). Taliban'ın Afganistan'ın Mevlana'yı yetiştiren tarihi dini dokusunu tahrip etmesi gibi Daiş ve benzeri hareketler de fıkıh, kelam ve tasavvuf mekteplerinin, Azamiye ve Kazimiye'de Sünni ve Şii mezheplerin ortak bir dil ürettikleri Bağdat medeniyet havzasını hak ile yeksan etmiştir. Bu sonuçta istibdat ve işgal dönemlerinde sağlıklı din eğitim ve öğretimi alma imkânı bulamayan nesillerin yetişmiş olmasının belirgin bir payı vardır. Kütüphaneleri yakılmış, âlimleri sürgün edilmiş bir toplumda, Ebu Ğureyp'te şiddetle tanışan, şiddetin gölgesinde terörize olan grupların en büyük kaynağı ve dayanağı cehalet olmuştur (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2015:14). Bu nedenle Bağdat gibi Ortadoğu'nun önemli şehirlerinin tarihsel süreç içerisinde geçirdikleri dönüşümün, şehirleşmenin hangi yönde değişimlere uğradığı ve şehrin kültürel dokusunun farklılaşmış biçimlerinin IŞİD ve benzeri örgütleri nasıl besledikleri ve güçlendirdiklerini anlayabilmek açısından önemlidir.

Castells'e göre bir toplumsal hareketi anlamaya çalışırken, nesnel olan bu hareketi oluşturan aktörlerin algılayışıdır. El-Kaide militanlarının çoğu dünyanın varlıklı elitlerine üye olsalar da, Müslüman dünyada gözledikleri baskılar ve aşağılanmalar karşısında isyana kapılmaktadır. Kaldı ki bu da sosyal hareketlerin tarihinde aşına olduğumuz bir gelişmedir. Toplumsal elitlerin çocuğu olarak dünyaya gelen genç idealistler, algıladıkları adaletsizliğe karşı devrimci davalara sarılırlar (Castells, 2006:149). El-Kaide ve IŞİD gibi terör örgütleri, küresel sistemi ve bu sistemi büyük ölçüde yönlendiren Batı'yı hedef alan, farklı ülkelerde ağırları ve uzantıları olan, dünyanın farklı coğrafyalarında eylemler yapan küresel terör örgütleridir. Dolayısıyla bu örgütleri ortaya çıkartan nedenler, süreçler, özellikler ve alınması gereken tedbirler incelenirken küresel, bölgesel, ülkesel ve yerel bakış açıları dikkate alınmalıdır (Sandıklı, 2015:27). IŞİD'in ortaya çıkışını, anlık ve kısa dönemli konjonktürel bir olgu olmasından ziyade küresel, bölgesel ve ulusal bağlamda tarihsel, dinsel, siyasi, ekonomik, askerî ve sosyolojik nedenlerden kaynaklanan çok boyutlu bir olgu olarak tanımlamak gerekmektedir. Küresel ve bölgesel bağlamı, 1970'lerde siyasi İslam'ın ortaya çıkışına ve ABD'nin Sovyetleri çevreleme politikasının parçası olarak yeşil kuşak oluşturma girişimlerine kadar geriye götürmek mümkündür (Bingöl ve Varlık, 2014:1-1)

DAEŞ terör örgütü, toplumsal zeminde Sünnilerin yaşadığı dışlanmışlık, çaresizlik vb. sorunlara yönelik geliştirdiği söylemler aracılığıyla, kendisini oldukça geniş bir coğrafyada var kılabildiği. Bir terör örgütünün ayakta kalabilmesinin en önemli unsuru hedef kitleye hitap edebileceği sosyolojik zeminin bulunmasıdır. Saddam sonrası Irak'ta daha somut bir şekilde ortaya çıkan bu unsur DAEŞ tarafından başarılı bir biçimde kullanmıştır (Korkmaz, 2016: 10). Demokrasi vaadiyle Irak'ı işgal eden Amerika bölgede barış ve istikrar vadeden açıklamalarda bulunmuştu. Ancak işgalin ardından kurulan hükümetin hazırladığı yeni anayasada bu grupların çeşitli hakları korunamadığı gibi ayrılıkları daha da derinleştiren bir metin oluşturulmuştur. Uzun yıllar iktidarı elinde bulunduran Sünnilerin yerine Şiiiler etkin olmaya başlamış ve tamamen Şii milislerden oluşan bir askeri yapı oluşturmaya başlamışlardır. Böylece Saddam döneminde ordunun iskeletini oluşturan "Sünni" Arap subaylar bir anda işsiz kalmışlardır (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2015:14). ABD işgalinden bugüne koalisyon güçleri ile çatışan, ardından Maliki ve Şii milislere karşı mücadele veren IŞİD, bu hassasiyeti kullanmış ve Sünni Arap aşiretlerinin bir kısmının desteğini almıştır.

Sahadaki etkinliğini artıran IŞİD Suriye-Irak sınırında petrol kaynakları dâhil birçok bölgeyi almıştır. Bu bölgelerden elde ettiği mali kaynak, silah, mühimmat ve militanlarla güçlenmiştir. Bu güç ile Irak'ta büyük çaplı operasyonlar gerçekleştirerek ve Irak Ordusu'nu çökertmiştir. Musul operasyonu, Tikrit ve diğer önemli Sünni kentlerin düşüşü, IŞİD'in yanı sıra bir takım Sünni grupların hızlı ilerleyişi, uzun süreli bir stratejinin sonucu olduğu düşünülmektedir (Sandıklı, 2015:19-20).

Irak, 2003 yılında ABD'nin işgaliyle birlikte Orta Doğu'nun en istikrarsız ülkelerinden biri olmuştur. Dokuz yıllık işgali 2011 Aralık ayında sonlandıran ABD geride fiilen parçalanmış, istikrarsız ve iç savaşın eşiğinde bir Irak bırakarak geri çekilmiştir. Sünni, Şii ve Kürt kimlikleri arasındaki hassas dengeler üzerine inşa edilen devlet, dış müdahale ve dinamiklerin de etkisiyle tam anlamıyla başarısız olmuştur (Bingöl ve Varlık, 2014:3). *Gerek Amerikan yönetimi döneminde ve gerekse sonrasında işbaşına getirilen Maliki hükümeti döneminde bu kesim büyük haksızlıklara maruz kalmıştır. Yaşanan süreçle birlikte işsiz kalan, dışlanan, aşağılanan, tutunacak dalı kalmayan bazı aşiretler ve işgale tepki gösteren Nakşibendi tarikatının bazı mensupları intikam alma hırsıyla Daış'e katılarak gücüne güç katmışlardır. Halihazırda Daış'in komuta kademesinin önemli bir bölümünün Saddam dönemi subaylarından oluştuğu bilinmektedir* (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2015:14-15). 2011 sonrası Irak'ın durumu, ABD'nin devlet inşası kapsamında, ülkenin bürokratik ve askerî tabanını oluşturan Sünnilerin tasfiye edilmesi, bir taraftan mezhepsel ayrışmayı körüklerken diğer taraftan devletin yerleşik hafızasını ve iş görebilme kapasitesini zayıflatmıştır. Bu durum, geleneksel olarak esasen ülkedeki en ılımlı özelliklere sahip olan Sünnilerin IŞİD gibi aşırıcı eğilimleri desteklemesine de neden olmuştur (Bingöl ve Varlık, 2014:3).

Örgütün bu hızla yayılmasında önemli bir etken de şüphesiz ki ABD'nin 11 Eylül saldırısının ardından Irak'ta uyguladığı, alt kimlikleri, dini inanç gruplarını göz ardı eden ayrımcı politikalarıdır. Öte yandan "Arap Baharı" olarak isimlendirilen dönemde Batılı ülkelerin bu ülkelerde takındığı tavırları özellikle de Suriye iç savaşındaki tutumları dünyanın her yerinde dini hassasiyetleri yüksek olan gençlerin, Batı'ya hedefe koyan Daış'e sempati beslemelerinde önemli bir sebep olmuştur. Bu öfkeyle motive olan pek çok kişi öfkesini en rahat tepkiye dönüştürebileceği Daış şemsiyesinin altına geçmekte tereddüt etmemiştir (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2015:15). Dini fundamentalizm, bölgesel cemaatler, milliyetçi kendi kendini onaylama ya da baskıcı söylemin terimlerini ters çevirerek özlekelemeden (eşcinsel hareketin bazı eğilimlerindeki "queer kültürü" nde olduğu gibi) gurur duyma dahi, hepsi benim dışlayanların dışlananlar tarafından dışlanması dediğim şeyin ifadesidir. Başka bir deyişle bu, sınırları güçlendirirken, değer yargısını tersine çevirerek, egemen kurumların/ideolojilerin terimleri içinde savunmacı kimliğin inşasıdır. Böyle bir durumda, bu dışlanan/ dışlayıcı kimlikler arasındaki karşılıklı iletibilirlikten bir mesele doğmaktadır (Castells, 2006: 16). Batı toplumlarında artan İslamofobi ve İslam karşıtlığı Müslümanlarda ötekileşme algılarını kuvvetlendirmiştir. Süreç içinde oluşan travmalar ötekileşme algısı ile birleşince İslam toplumlarında terör örgütlerinin istismar edebileceği hassasiyetler oluşturmuştur. Bu hassasiyetler dini motifli terör örgütlerinin ortaya çıkmasına ve hızlı bir şekilde gelişmesine neden olmuştur. Dini dalga terörün tüm dünyada yoğun olarak yaşanması için uygun ortam sağlamıştır (Sandıklı, 2015:28).

IŞİD (DEAŞ/DAEŞ/DAİŞ)'in Katılımcılarının Özellikleri

IŞİD (DEAŞ/DAEŞ/DAİŞ)'in katılımcılarının özellikleri söz konusu olduğunda çeşitlilik arz eden, farklı niteliklerin iç içe olduğu bir durum söz konusudur. Bu nitelik yeni toplumsal hareketlerin temel özelliklerinden birisidir. Örgüt içinde yoksullarla sınırlı, eğitilmiş olmayan, gelişmemiş ülkelerden gelen bireyler özelinde bir yapılanma yoktur. 2012 yılından bu tarafa IŞİD saflarına katılan teröristlerin arasında fakir ailelerin olduğu kadar, zengin ailelerin çocukları da bulunduğu görülmüştür. Sadece işsizlerin değil, çeşitli meslek sahipleri, hatta

eski ordu mensupları da IŞİD içerisinde yer almıştır (Hürriyet, 2014). Buna en iyi örnek, örgüt liderlerinden Ebubekir el Bağdadi'dir. Kendisi 1971 Irak doğumlu, Bağdat İslam Üniversitesi'nde okumuş bir profesördür. Amcaları da Irak'ta Selefi davetçi olarak bilinen bir ailedir. Bir diğer lider, Hacı Bekir'in ise, Saddam'ın eski subaylarından olduğu bilinmektedir (Çiçek, 2014).

IŞİD'in en büyük insan gücünü Irak'taki yapı ve yurtdışından (ABD, Avrupa, Çeçenistan, Orta Asya) gelen savaşçılar oluşturmuştur. Türkiye'den Adıyaman, Bingöl, Mardin, Diyarbakır, Kırşehir, Konya, Ankara ve İstanbul'dan katılım yoğun olmuştur (Çiçek,2014). Dünyanın en küçük 4. ülkesi olan Tuvalu'dan bile 5 kişinin IŞİD'e katıldığı ortaya çıkmıştır (Sabah, 2014). Yalnızca Tuvalu'dan değil Finlandiya, Norveç ve İsveç'ten de katılanlar söz konusudur. Örgüte katılan elemanların geldikleri ülkeler açısından çeşitlilik gözlenmektedir.

Avustralya istihbaratının (ASIO) Birleşik Krallık'a bağlı istihbarat örgütü GCHQ ile beraber yaptığı araştırmaya göre dünya çapında IŞİD'e militan gönderen ülkelerin sayısı 124'e çıkarken, toplam katılım ise 15 bini aşmıştır. Hazırlanan istihbarat raporunda IŞİD tarafından özellikle yoksul çevrelerdeki Müslüman gençlerin hedef alındığı belirtilirken, bunun için rap müzik ve futbol gibi popüler öğelerin de propaganda aracı haline getirildiği belirtilmektedir. Buna paralel olarak IŞİD'in dünyanın dört bir yanında binlerce farklı cemaat ve tarikatı da kullandığı belirtilmektedir (Sabah, 2014). ALMAN Die Zeit gazetesinde, IŞİD saflarında savaşan militanların hangi ülkelere geldiklerine dair hazırlanan bir listede çoğunluğun Tunus, Suudi Arabistan, Fas ve Ürdün'den gelenlerden oluştuğu görülmüştür (Hürriyet, 2014). Özellikle Kuzey Afrika ve Ortadoğu ülkelerinden daha rahat eleman toplayabilen IŞİD, Avrupa'da etnik olarak azınlık durumundaki Müslümanlar'ı da kolaylıkla kendine çekerek ABD, Güney Asya ve Avustralya civarında farklı tarikatları kendisine çekmeyi başardığı ifade edilmiştir (Sabah, 2014).

13 Kasım 2015 Paris saldırısını üstlenen kişi, sayıları 25 bini bulan yabancı savaşçılardan biri olan ve sonradan Müslüman olmuş bir Fransız'dır. DEAŞ katılımcılarının dört birinin sonradan Müslüman olduğu ortaya çıkmıştır. DEAŞ'e katılımın Avrupa'da en yüksek olduğu ülke olan Fransa'da 1880 kişinin dörtte biri Fransız asıllı ve çoğu Fransız kırsal bölgelerinde yaşayanlardır. Daha önce İslam ile tanışık olmayanların ya da Müslüman olup dini bilmeyenlerin DEAŞ'in manipülasyonuna daha açık olduğu ifade edilmiştir. Paris'te 2014'te radikalleşme ile mücadele için kurulan merkezin raporuna göre gençlerin %91'i internet üzerinden sosyal ağlar yoluyla veya video seyrederek radikalleşmektedirler. Bu araştırmaya göre katılımcıların %60' tan fazlası kahraman olmak için DEAŞ'e katılıyor. Bunların çoğunun yolu cezaevinden geçmiş, suç geçmişi olan, yarım bırakılmış bir eğitim süreçleri, başarısız okul hayatları, bir kısmı boşanmış ailelerin çocukları ve hiçbir zaman sabit ve iyi bir iş sahibi olmamış ve çoğunluğu uyuşturucu kullanmış kişiler olduğu belirtilmiştir. Ancak katılımcıların sadece boşanmış ailelerin çocukları ya da kimlik bunalımı yaşayanların olmadığını da altı çiziliyor (Kılıçkaya, 2016).

Dini motifli terör örgütleri, dünyanın birçok ülkesine yayılan ağ uzantılarını, interneti ve sosyal medyayı etkin olarak kullanarak, İslam ile yeni tanışan heyecanlı ancak yeterli bilgiye sahip olmayan ve çoğunlukla kişilik sorunu yaşayan gençleri, radikal Selefi yorumla doktrine ederek eleman ve destek kazanmaktadır (Sandıklı, 2015:32). IŞİD (DEAŞ/DAEŞ/DAİŞ)'in katılımcılarını tek bir profilde özetlemek güçleşse de yine de bütün katılımcıları bu ortak ağda bir araya getiren, bir arada tutan, güçlendiren, büyüten ve motive eden kaynaklar konusunda ortaklıklar söz konusudur. Tüm çalışmalar bu insanların radikalleştikleri çevreye dikkati çekiyorlar. Batı'da yapılan çalışmaları ve bu konuda öne sürülen nedenleri üç başlık altında toplamak mümkün. *Çevre, siyasal kültür ve bireysel yaşantı*. DEAŞ'in hedef kitlesinin en temelde ikiye ayrıldığını belirtmek gerekir: Birinci kitle DEAŞ tarafından tekfir olarak

adlandırılan ve düşman olarak seçilen dolayısıyla yok edilmesi gereken kitledir. İkinci kitle ise DAESH'in yararlanmak amacıyla hedef aldığı kitledir (Demir, 2015).

Sonuç

IŞİD ve benzeri terör örgütlerinin işlevsel bir analizine ve ortaya çıkardıkları sorunlar silsilesinin çözüm adresine öncelikle Castells'in "Hepsi toplumlarımızın semptomlarıdır, toplumsal yapılarımızı değişen yoğunluklarda etkiler, farklı sonuçlar doğurur, ki bunun da araştırmayla ortaya konması gerekir" şeklinde ifade ettiği anlayış merkezinde yol alınarak ulaşılabilir. Bu tür terör örgütlerinin yerel ve küresel ölçekte ortaya çıkardığı istenilmeyen görüntülerle dolu bu yapıların üstü çizilerek ya da sığ bakış açıları ile etiketlenilerek ortadan kalkmaları mümkün değildir. Tarih bize bu tür terör örgütlerinin varlığının son bulması yerine varlıklarını çağın koşullarına göre yeniden uyarlayarak yeniden yeni türleri ile karşımıza çıktıklarını göstermektedir. Bu tür örgütlerin varlık alanı bulup güçlenmelerinin temel faktörlerinden biri insan kaynağı ise bir diğer kaynağı da onları örgüte çekme ve örgüt adına her türlü eylemi gerçekleştirme güdülerinin arkasında yatan nedenlerdir. Bu da "çevre, siyasal kültür ve bireysel yaşantı" olarak ifade edilen alanların katılımcılar özelinde dikkatli incelemeleri ile mümkün olabilir. Çevre, siyasal kültür ve bireysel yaşantının örgüt elemanları üzerindeki etkileri çok yönlü olarak detaylıca analiz edilerek bu kişilerin örgüt ile bağlantılarını kolaylaştıran ve sayılarını arttıran temel ve özel öğelerin neler olduğu rahatlıkla ortaya çıkacaktır.

Kaynakça

- Arrighi, G., Hopkins, T.K., Wallerstein, I. (2004). Sistem Karşısı Hareketler, Çevirenler: C. Kanat, B. Somay, S. Sökmen Metis Yayınları, İstanbul.
- Bingöl, O. ve Varlık A.B., (2014). "IŞİD'e Karşı Olası Operasyonun Boyutlar: Stratejiler, Riskler, Öneriler," Merkez Strateji Enstitüsü, Rapor-002, 02.10.2014, http://merkezstrateji.com/wp-content/uploads/2014/12/141002_RP_IŞİD_s.6aWeb1.pdf. (Erişim Tarihi:26.10.2016).
- Castells, M. (2006). Kimliğin Gücü Enformasyon Çağı-Ekonomik Toplum ve Kültür 2.Cilt, Çev. Ebru Kılıç, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Çetinkaya, Y. Doğan (2015). Tarih ve Kuram Arasında Toplumsal Hareketler, s.25-71, Toplumsal Hareketler, Tarih, Teori ve Deneyim, Der. Y. Doğan Çetinkaya, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Çetinkaya, Y. Doğan (2014). Kalın Çizgilerle Ortadoğu Tarihinde Direniş ve Toplumsal/Siyasal Aktörler (1798-2011) s.13-62 Ortadoğu: Direniş, Devrim, Emperyalizm, Der. Y. Doğan Çetinkaya, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Çitçi, O. (2008). Yeni Siyaset: Neoliberalizm ve Postmodernizmin Siyasal Projesi, Cilt -I Sayı-2 Ekim, YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi.
- Della Porta, Donatella and Diani, Mario (2006). Social Movements: An Introduction, Blackwell Publishing, Malden, Mass., Oxford.

- Demir, H. (2015). IŞİD'e Katılımlar Neden Azalmıyor? <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/teostrateji-arastirmalari-merkezi/2015/07/23/8245/iside-katilimlar-neden-azalmiyor> (Erişim Tarihi: 4.11.2016).
- Demir, H. (2014). Selefilere ve Selefi Hareketi IŞİD Ne Kadar Sünnidir? 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, Rapor No:21, <http://www.21yyte.org/assets/uploads/files/selefilere%20son.pdf>, (Erişim Tarihi: 24.10.2016).
- Diyanet İşleri Başkanlığı, (2015). "DAİŞ'in Temel Felsefesi ve Dini Referansları Raporu", <http://www.diyaret.gov.tr/tr/icerik/diyaret%E2%80%99ten-dais-raporu%E2%80%A6/27078> (Erişim Tarihi: 26.10.2016).
- Gürler, R. T. ve Özdemir, Ö. B., "El-Kaide'den Post-Kaide'ye Dönüşüm: IŞİD," Sakarya Üniversitesi Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi, Cilt 1, Sayı 1 (2014)
- Hobsbawm, Eric J. Küreselleşme, Demokrasi ve Terörizm. Çev. Osman Akınhay, Agora Kitaplığı, 2008, İstanbul.
- Korkmaz, S. C. (2016). Terörün Propagandası DAESH Terör Örgütü ve Konstantiniyye Dergisi, ORSAM Rapor No: 204, Ağustos 2016, http://www.orsam.org.tr/files/Raporlar/204/204tr_2.pdf, Erişim Tarihi: 26.10.2016.
- Kökalan Çımrın, F. (2010). Yeni Toplumsal Hareketler ve Kentsel Yaşam. Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi, 2, 45-58. http://sbedergi.gumushane.edu.tr/Makaleler/413608899_7FusunKokalanCimrin2.pdf (Erişim Tarihi:10.10.2016).
- McAdam D.,Tarrow S.,Tilly C. (2004). Dynamics of Contention, Cambridge University Press, United Kingdom.
- Özkul, O. (2016). İslâmiyet'in Temel Değerleri ile Terör Arasındaki İlişkisizlik, Köprü Dergisi, Sayı:134, Bahar/2016.
- Sandıklı, A. (2015). Terörün Geldiği Yeni Boyut: IŞİD Örneği, Bilge Adamlar Kurulu Raporu, Rapor No: 67, BİLGESAM Yayınları, http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-96-2015062136rapor_20haziran2015.pdf. (Erişim Tarihi:10.10.2016).
- Şentürk, Ü.(2006). Küresel Yeni Sosyal Hareketler ve Savaş Karşıtlığı, C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi Mayıs, Cilt : 30 No:1 31-46
- Tatar, T. (2013). Yeni Toplumsal Hareketler ve Küresel Projeler , s.10-19.,Toplumsal Hareketler ve Ortadoğu, Ortadoğu Analiz Dergisi, Sayı:57, Cilt 5, Eylül 2013.
- Touraine, A. (2002). Modernliğin Eleştirisi, YKY, Çev.Hülya Tufan, 4. Baskı, İstanbul.
- Tilly C. (2004). Social Movement, 1768-2004, Paradigm Publishers, London.

Yıldırım, Y. (2012). Yeni Toplumsal Hareketlerin Siyasal Olanı Belirlemedeki Rolü: Avrupa Sosyal Forumu ve Hareketlerin Avrupa'sını Kurmak, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

<http://www.haberturk.com/gundem/haber/956950-turkiyeden-iside-katilim-yogun> Erişim Tarihi: 4.11.2016

<http://www.sabah.com.tr/dunya/2014/10/29/iside-hangi-ulkeden-kac-kisi-katildi> Erişim Tarihi: 4.11.2016

<http://www.hurriyet.com.tr/iside-en-cok-militan-veren-dort-ulke-27144278> Erişim Tarihi:4.11.2016

<https://www.youtube.com/watch?v=uhx4A7r9mMc> Habertürk TV, Belkıs Kılıçkaya, DAEŞ “Tekfirci Cihadçılık” Belgeseli 3. Bölüm 1 Mayıs 2016, Erişim Tarihi: 19.11.2016

A READER- RESPONSE APPROACH TO SHERWOOD ANDERSON: *DEATH IN THE WOODS* Yasemin Güniz SERTEL*

Abstract

With its revolutionary new styles, modernist literature assigns to the reader a new role and responsibility which obliges him to be an active participant in the understanding and production of meaning in the text; a role explained mainly by the reader-response theory. The following article entitled “A Reader-Response Approach to Sherwood Anderson: *Death in the Woods*” presents an interpretation of the American writer Sherwood Anderson’s short story *Death in the Woods* in the light of reader-response criticism which prompts the reader for his active participation in reading a text. In general, the short story takes the reader to the insignificant life of a woman victimized by the patriarchal society. However, she does gain significance after her death, when her dead body becomes a text to be perceived and contrastingly interpreted from the different perspectives of different people.

Keywords: Reader-response criticism, metafiction, textual body, narrative relativity.

Özet

Modernist edebiyat beraberinde getirdiği radikal yenilikleriyle okuyucuya da yeni bir görev ve sorumluluk verir. Okur-odaklı kuramlar metin çözümlenmelerinde ve anlam üretmede okuyucunun aktif katılımının gerekliliğini vurgular. Bu çalışma, modern dönem Amerikan yazarlarından Sherwood Anderson’ın *Death in The Woods* adlı öyküsünü okuyucuya da öykü çözümlemesinde aktif bir rol yükleyen okur-odaklı kuram ışığında incelemektedir. Öykü genel olarak, ataerkil toplum yapısında kurban haline gelen sıradan bir kadının sıradan yaşamını anlatır. Ancak ölümünden sonra, farklı bakış açıları ve farklı algılar tarafından yorumlanan bu sıradan kadının ölü bedeni, farklı okumalar ışığında çözümlenecek bir metin olarak yeniden doğar.

Anahtar Kelimeler: Okur-odaklı eleştiri, meta-kurgu, metinsel beden, göreceli anlatım.

Introduction

Reader-response criticism emphasizes the necessity of the active and creative involvement of the reader while reading a text, and asserts that a text activates a reader in his generating a message or a meaning. In ‘The Reading Process: A Phenomenological Approach’, Wolfgang Iser talks about the “strange situation” of the reader during his reading experience in these words:

We know that we share in certain experiences, but we do not know what happens to us in the course of this process. This is why, when we have been particularly impressed by a book, we feel the need to talk about it [...] we simply want to understand more clearly what it is that we have

---

* Dr. Öğretim Üyesi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Batı Dilleri- Amerikan Kültürü ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ordu cad. No:6 Ofis No:441 Laleli İstanbul, ygunizk@hotmail.com

been entangled in. We have undergone an experience, and now we want to know consciously what we have experienced [...] Literary criticism [...] satisfies (or helps to satisfy) our desire to talk about what we have read (Iser, 1988: 201).

This strange situation has also been the reader's case while reading the modernist American writer Sherwood Anderson's story *Death in the Woods*, and this study is the issue of a desire 'to talk about what I have read' throughout the story in the light of reader-response criticism. As a matter of fact, *Death in the Woods* is one of the most suitable texts to exemplify this theory since it is accepted as "Anderson's best known treatment of his own story-telling technique" which is "a self-reflexive tale about the power of story" (May, 2002:143).

Sherwood Anderson's story *Death in the Woods* is about the life and death of a common and poor old farm woman Mrs. Grimes whose life has been one of suffering and victimization. Even her death becomes a proof of her destiny marked with agony since she is frozen to death in a snowstorm while returning home from the town. Found by a local hunter, her frozen dead body is reported as belonging to a beautiful young girl. An adolescent boy who is actually the narrator of the story gets highly excited by the naked dead body of Mrs. Grimes and this experience comes to initiate both his manhood and his artistic identity. Having been deeply influenced by what he has seen and heard, he re-creates the story of Mrs. Grimes years later when he becomes a writer in his story *Death in the Woods*.

The Protagonist as a Text to be Read

Mrs. Grimes who becomes the subject-matter of the story, also becomes a text within the story since she is gazed upon, interpreted and commented on from different perspectives. In Murfin's 'Self-Consuming Artifacts' there is a reference to two kinds of literary texts: "the rhetorical" and "the dialectical". However, it is also emphasized that for literary texts there is the necessity to force readers to generate meaning (Murfin, 1994:127). Anderson's story *Death in the Woods* enables the reader to trace the qualities of both kinds of texts in Mrs. Grimes' textual identity. The rhetorical text "reflects and reinforces opinions that readers already hold", whereas the dialectical text "prods and provokes the reader" (Murfin, 1994: 127). A dialectical text, "rather than presenting an opinion as if it were truth, challenges readers to discover truths on their own" (Murfin, 1994: 127). The rhetorical aspect of Mrs. Grimes' textual existence is presented through her female-gender role in the story as she becomes a life source, a nurturer for all the living bodies around her:

The woman... was one destined to feed animal life. Anyway, that is all she ever did. She was feeding animal life before she was born, as a child, as a young woman working on the farm of the German, after she married, when she grew old and when she died. She fed... life in cows, in chickens, in pigs, in horses, in dogs, in men (Anderson, 1969: 294).

However after her death, Mrs. Grimes becomes an artistic source for the writer therefore, the dead body becomes a dialectical text. As the narrator suggests, "The scene in the forest had become for me without my knowing it, the foundation for the real story I am now trying to tell"(Anderson, 1969: 293). That moment becomes significant because the dead body as a dialectical text "prods and provokes" its reader - the adolescent boy (Murfin, 1994: 127). Fascinated by the nakedness, the boy "discovers truths of [his] own" about his inclination to become an artist, namely a writer (Murfin, 1994: 127). According to Lawry, Mrs. Grimes' dead body with its "symbolic fullness" brings a new "consciousness" to the young boy (Lawry, 1959:307). As for Scheick, this process is how the boy "discovers fragments in [his] consciousness" (Scheick, 1974:145). Consequently, the boy acquires a new role and a new identity after this vision which can be accepted as the "artist in the essential gesture of art: creation" (Lawry, 1959:307). Therefore, while creating the dead woman's new tale, the boy

also experiences a “recognition of his being” (Lawry, 1959:307). Through reconstructing her tale over time, the narrator recreates the old woman's life and death in a piece of art, that is this story. Mrs. Grimes who is depicted as a simple and a common woman at the beginning of the story becomes an immortal art object; a source of a story when its reader realizes his capacity of becoming an artist:

The old woman was nothing special. She was one of the nameless ones that hardly anyone knows, but she got into my thoughts. I have just suddenly now, after all these years, remembered her and what happened. It is a story (Anderson, 1969: 294).

However, the reader while provoking and prodding his own truth, has to reject the commonly accepted perceptions when he reads this dialectical text:

Instead of offering a 'single, sustained argument', a dialectical text, [...] maybe so arranged that to enter into the spirit and assumptions of any one of its [...] units is implicitly to reject the spirit and assumption of the unit immediately preceding [...] The reader-response critic proceeds by describing the reader's way of dealing with the sudden twists and turns that characterize the dialectical text, making the reader return to earlier passages and see them in an entirely new light (Murfin, 1994: 127-128).

The narrator, who is transformed from an adolescent boy into a mature artist, rejects the general opinion about Mrs. Grimes, his art object, while reading her dead body. For him, she is not an old, common, simple woman as regarded by the others: “She was an old woman. All country and small-town people have seen such old women” (Anderson, 1969: 282, 283). He does see her in an entirely different and new perspective: “She did not look old, lying there in that light, frozen and still. One of the men turned her over in the snow and I saw everything. My body trembled with some mystical feeling” (Anderson, 1969: 292).

The Dead Body as Incorporating Various Meanings

Besides the differences between rhetorical and dialectical texts, the responses to these texts also vary. The different responses have their roots in what E.D. Hirsch calls “the doctrine of critical relativity” which emphasizes that “everybody sees literature from his own angle of vision and responds emotionally to literature through his own system of values and associations” which in all possibility are in contradiction with one another (Hirsch, 1988: 231). These contradictory perspectives can also be traced in the responses directed to Mrs. Grimes' dead body. Towards the end of the story, when a woman's death is heard in the town, the adolescent narrator and his brother go to the woods where an unidentified dead woman's body is found. As a matter of fact, in this final section the process of reading and interpretation comes to the foreground. The town marshal interprets the distorted old body as a murdered corpse:

When she was found, a day or two later, the worn-out dress had been torn from her body clear to the hips... The marshal was thinking there might have been a murder. He kept asking the hunter questions. She might have been murdered and someone might spring out from behind a tree and murder him (Anderson, 1969: 292).

This is the perspective of “the crowd of men and boys.” (Anderson, 1969: 292). On the other hand, the hunter's perspective is totally different because he describes the dead body as belonging to a young girl. When the hunter “came into a grocery and told his story”, that is his interpretation he declares; “I didn't see any wounds. She was a beautiful young girl” (Anderson, 1969: 291). According to Colquitt, in this expression the hunter “seemingly misreads” the dead body (Colquitt, 1986:186). The death generally decays and brings corruption to the body. However, the hunter visualizes a beauty and a youth in that dead body.

This perspective is also shared by the narrator of the story who, just like the hunter, sees the slightly frozen body as a beautiful object of desire:

Her body was frozen stiff when it was found, and the shoulders were so narrow and the body so slight that in death it looked like the body of some charming young girl. She did not look old, lying there in that light, frozen and still. My body trembled with some mystical feeling. I had seen everything... had seen the white bare young-looking shoulders, had heard the whispered comments of the men (Anderson, 1969: 291, 292, 293).

The Position of the Reader

Consequently, there are two crucial and contradictory interpretations adopted by the men who go out into the forest in order to witness the dead body. In this way, the dead body can be perceived as “a multidimensional space in which a variety of readings... blend and clash. The text is a tissue of quotations drawn from the innumerable centres of culture” (Barthes, 1988: 149). These various and contradictory perspectives are the exemplifications of Wolfgang Iser's theory in his work ‘The Act of Reading: A Theory of Aesthetic Response’. This theory is interpreted by the critics in such away: “the term reader can be subdivided into implied reader and the actual reader.” The implied reader is “the reader whom the text creates for itself and amounts to a network of response inviting structures which predispose us to read in certain ways” (Brooker, Selden, Widdowson, 1997: 56). In *Death in the Woods*, the hunter and the narrator are presented as the implied readers because they are functional interpreters who actively interpret and give a challenging and an innovatory meaning to the existence of the dead body by perceiving it as young and beautiful.

On the other hand, according to Iser, “the actual reader receives certain mental images in the process of reading; however, the images will inevitably be coloured by the reader's existing stock of experience” (Iser cited in Selden, Widdowson, Brooker, 1997: 56). This “stock of experience” refers in our case to the information that the reader has about the woman's past because as for Iser, “we hold in our minds certain expectations, based on our memory of characters and events” (Iser cited in Selden, Widdowson, Brooker, 1997: 56). Hence, in the story the marshal and the townsmen can be exemplified as the actual readers because they are not influenced by the sexuality of the dead body as the implied readers are; yet they too, have some “mental images” since they imagine her as a murdered woman. However, this image is modified when they discover the real identity of the woman:

She was recognized the next day and there was an investigation. The husband and son were found somewhere and brought to town and there was an attempt to connect them with the woman's death (Anderson, 1969: 291).

When the dead body is connected to the memories and events of her past, she is immediately identified as Mrs. Grimes, the old, suffering woman whose life was devoted to the task of feeding.

The use of implied and actual readers in *Death in the Woods* allows the reader to analyze the story also with Iser's perspective of literary work as consisting of two poles, as suggested in ‘The Reading Process: A Phenomenological Approach’. According to Iser, “the literary work has two poles, which we might call the artistic, and the aesthetic: the artistic refers to the text created by the author, and the aesthetic to the realization accomplished by the reader” (Iser, 1988:189). When *Death in the Woods* is analyzed from Iser's aesthetic pole, it is possible to decipher the responses of the implied and actual readers as various realizations accomplished by the marshal, the hunter and the narrator. Within this pole, the text as an object creates an influence on its readers. Hence, their responses to the text, namely the dead body, provide the basis of the aesthetic pole of the story. Within this aesthetic pole, the reader

actualizes the “combination of the text” and the “imagination of the reader” which comprises the “virtual dimension” and explained by Iser as follows:

The fact that completely different readers can be differently affected by the 'reality' of a particular text is ample evidence of the degree to which literary texts transform reading into a creative process that is far above mere perception of what is written. The literary text activates our own faculties, enabling us to recreate the world it presents. The product of this creative activity is what we might call the virtual dimension of the text, which endows it with its reality. This virtual dimension is not the text itself, nor is it the imagination of the reader: it is the coming together of text and imagination. The activity of reading can be characterized as a sort of kaleidoscope of perspectives, preintentions, recollections (Iser, 1988: 192).

The virtual dimension in *Death in the Woods* is the unity achieved when the textual dead body of Mrs. Grimes awakens different visions in the minds of its perceivers. Before her real identity is discovered, the marshal and the townsmen imagine her to be a victim of murder. Besides this vision, there are the hunter's and the narrator's visions of the distorted and old dead body as a young, beautiful and charming sexuality, which are also the products of their imagination. Without the support of imagination, such a challenging vision could never be accomplished. This argument inevitably calls to mind the idea that “a text can be likened to an incomplete work of sculpture: to see it fully, we must complete it imaginatively, taking care to do so in a way that responsibly takes into account what is there” (Murfin, 1994: 125). Therefore, as people view the dead body, the beauty that they perceive is not objective, but created subjectively in the eye and imagination of its beholders.

On another level, it is also possible to analyze the story from the perspective of what Iser calls “the artistic pole” that is, “the text created by the author” (Iser, 1988: 189). As mentioned earlier, the hunter and the narrator perceive the naked dead body as the body of a young and a beautiful girl. Hence, this is the textual body created in the imagination of its fascinated beholders. However, it is the nakedness of the dead body which makes the beholders misread this textual body. Mrs. Grimes' naked body may be associated with John Berger's analysis of nudity as argued by Berger in his 'Ways of Seeing'. From this perspective, the naked body is no more a dead body but in its nudity, it is endowed with an artistic weight and it is perceived as a nude object namely, an art object. Berger asserts that “to be naked is to be oneself” as Mrs. Grimes was before she was found (Berger, 1998: 100). However, Berger also explains, “To be nude is to be seen naked by others and yet not recognized for oneself. A naked body has to be seen as an object in order to become a nude” (Berger, 1998:100). Therefore, when the body is discovered, and viewed by the men in the woods, it becomes a beautiful and charming object of sexual desire at least for the hunter and the narrator, finally qualifying as a nude object in the words of Berger. In this way the dead body becomes a textual art object created by its beholders.

The Creation of the Story

Besides the creation of this textual art object, there is still another process of creation within *Death in the Woods*, and that is the story itself. Giving full admittance to his own perception of the naked woman's body, the narrator feels an urge to complete that experience by producing his story without paying attention to the realistic aspects: “You see, it is likely that when my brother told the story, I did not think he got the point. He was too young and so was I. A thing so complete has its own beauty” (Anderson, 1969: 294). However, in order to transform the scene he has witnessed in the woods into a complete work and thus maintain a wholeness, the narrator has to blend that image with his memories and imagination. As a

matter of fact, “this multiplicity of connections” provides for him the materials, or in Iser's words “the background” of the story. Iser explains this process as follows:

Whatever we have read sinks into our memory and is foreshortened. It may later be evoked again and set against a different background with the result that the reader is enabled to develop hitherto unforeseeable connections. The memory evoked, however can never reassume its original shape, for this would mean that memory and perception were identical, which is manifestly not so. The new background brings to light new aspects of what we had committed to memory; conversely these, in turn, shed their light on the new background, thus arousing more complex anticipations. Thus, the reader in establishing these interrelations between past, present and future, actually causes the text to reveal its potential multiplicity of connections. These connections are the product of the reader's mind working on the raw material of the text, though they are not the text itself (Berger, 1988: 192).

The narrator explains his process of creating a whole story by bringing into play his “far-off” memories “that must have stuck in (his) mind from small-town tales when (he) was a boy” (Anderson, 1969: 284). Then he unites these memories of the past with the vision he has acquired from the woman’s dead body. And as the last step of the creation of this story, he enriches his memories and vision with his imagination. Therefore, his creation is likened to the notes of a piece of music as follows:

The whole thing, the story of the old women's death, was to me as I grew older like music heard from far off. The notes had to be picked up slowly one at a time. Something had to be understood (Anderson, 1969: 294).

According to Zanger, the narrator’s experience while he “creates and constructs... the story of Mrs. Grimes before [the reader’s] eyes, from fragments of his own experience” as a “creative act” can be accepted as a “generic American typology” (Zanger, 1990:25). Because this experience leads the narrator not only to the creation of a new story but also to the creation of a new identity for the dead woman.

As a matter of fact, this creative process that the narrator undergoes in the production of the story provides a typical example for those texts that Roland Barthes defines as “scriptible” or “writerly” that encourage the reader to become a producer, a writer. As Lodge explains, “By breaking down the text into small units or lexias, Barthes aims to show how they carry many different meanings simultaneously on different levels in different codes” (Lodge, 1988: 146). Hence as the reader adopts different viewpoints, the meaning of the text is produced in a multitude of fragments which have no inherent unity. Obviously, this case fully applies to *Death in the Woods* with the dead body perceived and interpreted in various ways and finally served up in the form of a story. Because as Barthes claims in ‘The Death of the Author’; “the birth of the reader must be at the cost of the death of the Author” (Barthes, 1988: 150). The interpretation of Anderson about Mrs. Grimes’ identity and life comes to an end. Now, it is the turn of the reader to give a new meaning to the dead body of Mrs. Grimes and to give birth to a new vision about the protagonist. In this way, the reader of the dead body is also reborn in the identity of the author of the dead body and its story.

At this juncture, it would be relevant to point to the complex structure of *Death in the Woods*. On the previous pages, it was mentioned how Iser positions a literary work between two poles namely, the aesthetic and the artistic. While analyzing the story from these two reverse approaches, one comes to realize that here, as argued in this paper, two poles are combined and, as suggested in this paper, the story can be interpreted on two levels. First of all, the dead body comprising the aesthetic approach generates multiple texts by its various beholders. Thus, it is both read and interpreted as multiple texts. On the second level, the dead

body is transformed into a literary text and, it becomes a story created by its author. In this way, the texted narrative comprises the artistic approach.

The Story as a Metafiction

Another characteristic of *Death in the Woods* is that the narrative does not just tell us the old woman's story, but gives us a detailed explanation over and over. Therefore, the structure of the story is based on repetition. In the construction of this experimental form based on repetitions, there is a preference for "turning back towards the stuff of history itself and reinvigorating it with an imagination tempered by [...] fictional experimentation" (Scholes, 1980: 4). Robert Scholes terms this form "experimental fabulation" or "metafiction" as one of the special and important features of the fabulative movement. The narrator, while re-creating the story years later, makes it clear that the old woman's story is closer to fiction than truth: "I have just suddenly now, after all these years, remembered her and what happened. It's a story" (Anderson, 1969: 283). In this fictional story, the narrator admits that he turns back to his own old times to re-recreate the story by mingling in his remembrances and feelings: "I wonder how I know all of this. It must have stuck in my mind from small-town tales when I was a boy" (Anderson, 1969: 284). He also identifies his own past experiences with those of the woman in this process of re-creation.

Although the narrator suggests that the "fragments" of the story were "picked up slowly, long afterwards" (Anderson, 1969: 283) from his own experiences, as he re-tells the story years later, he deems his own story more complete and satisfying than the version his brother related on the night the body was found:

I went with my brother to distribute the rest of his papers and when we got home it was my brother who told the story... It may have been I was not satisfied with the way he told it... You see it is likely that, when my brother told the story... I did not think he got the point. He was too young and so was I. I am only explaining why I was dissatisfied then and have been ever since. I speak of that only that you may understand why I have been impelled to try to tell the simple story over again (Anderson, 1969: 293-294).

We can deduce from all this that in the construction of the story, the re-formulated story of the narrator is the sub-text which is enclosed in other texts; the story of the narrator materializes in the form of an innermost text enfolded within the intertexts of the brother, the marshal and the townsmen, and all these enclosed in still another text which is the frame text that the reader reads as the story entitled *Death in the Woods* by Sherwood Anderson. Hence, this is the process of re-creation with which the crafted and fictionalized story becomes a product of beauty, mystery and meaning, namely a consummate work of art.

Conclusion

Since the purpose of this paper is to analyse Sherwood Anderson's story *Death in the Woods* from the perspective of the reader-response criticism, throughout the story the identity of the protagonist Mrs. Grimes embodies different kinds of texts to be approached, comprehended and commented on from different perspectives. As a rhetorical text, she is depicted as a victimized woman within a patriarchal society whose sole purpose in life is to serve for and nurture the living bodies in relation with her female-gender role. However, after her death she becomes a dialectical text to illuminate different visions of various beholders and mainly, she becomes a source of inspiration for the artistic development of the narrator. Therefore, the dead body becomes a text which incorporates various meanings and which prompts its beholders and readers to produce different interpretations that sometimes clash with each other. While reading the dead body as a text and a textual art object, the role of the reader is also significant since the active participation of the reader/narrator and the functional

use of his imagination becomes an occasion for him to transform the old dead body of Mrs. Grimes into a textual art object and at last an inspiration for the reconstruction of her story.

It is suggested that the purpose of the reader-response critics is to “show that a work gives readers something to do, and to describe what the reader does by way of response” (Murfin, 1994:130). In the case of my own reading, I can say that Anderson’s story *Death in the Woods* gave me ‘something to do’ and my ‘way of response’ has been to produce this article. Roland Barthes also accepts each reading as a rewriting and this paper has been my interpretation, in other words, my rewriting of *Death in the Woods* upon my beholding/reading the text in print, just like the story in question itself is Anderson’s interpretation/rewriting of the narrator’s perception/reading of the textual body discovered in the woods.

Bibliography

- Anderson, S. (1969). “Death in the Woods” , The Penguin Book of American Short Stories, (Ed:James Cochrane), Penguin Books, London.
- Barthes, R. (1988). “The Death of the Author”, Modern Criticism and Theory – A Reader, (Ed. David Lodge), Longman, London.
- Berger, J. (1998). “Ways of Seeing” Women in Culture: A Woman’s Studies Anthology. (Ed. Lucinda Joy Peach), Blackwell Publishers Ltd., Malden, Massachussets, Oxford.
- Brooker, P. & Selden, R. & Widdowson, P. (1997). A Reader’s Guide to Contemporary Literary Theory, Prentice Hall, London, New York, Toronto: Prentice Hall.
- Colquitt, C. (1986). “The Reader as Voyeur: Complicitous Transformations in ‘Death in the Woods’.” Modern Fiction Studies. 32.2 , 175-190.
- Hirsch, E.D., (1988). “Faulty Perspectives”. Modern Criticism and Theory – A Reader. (Ed. David Lodge), Longman, London.
- Iser, W. (1988). “The Reading Process: A Phenomenological Approach” Modern Criticism and Theory – A Reader. (Ed. David Lodge), Longman, London.
- Lawry, J.S. (1959). “Death in the Woods and the Artist’s Self in Sherwood Anderson”. PMLA 74.3, 306-311.
- Lodge, D. (1988). Modern Criticism and Theory – A Reader, Longman, London.
- May, C. (2002). The Short Story – The Reality of Artifice, Routledge, New York.
- Murfin, R. C. (1994). “Reader Response Criticism and ‘The Dead’” ,The Dead – James Joyce. (Ed. Daniel R. Schwarz), St. Martin’s Press, Boston, New York.
- Scheick, W.J. (1974). “Compulsion Toward Repetition: Sherwood Anderson’s Death in the Woods”. Studies in Short Fiction 11.1, 141-146.
- Scholes, R. (1980). Fabulation and Metafiction, University of Illionis Press, London.
- Zanger, J. (1990). “Cold Pastoral: Sherwood Anderson’s Death in the Woods”. The Old Northwest 15.1, 19-28.